

ПРОШЛОСТ

Зборник радова мр Добривоја Јовановића

2

- Табориште
- Посете владара
- Програм рада и спискови ученика параћинске и ћупријске
Основне школе у првом полугодишту 1840/41.
- Табеларни преглед окружја јагодинског за 1853, 1854. и 1858. годину
- Додела земље сиромашним породицама у Срезу темнићком
- Једна измишљена завера у Јагодини
- Помоћ избеглим лицима из Турске
- Дочек првог воза
- Скуп Радикалне странке у Јагодини 1890. године
- Писма из Србије – Параћин
- Избори у Моравском округу 1920. године
- Стање основних школа у Срезу темнићком и левачком за прво
полугодиште 1925/26. године
- Моравски округ у листу „Обнова” у 1941. години

Јагодина,
2013.

ПРОШЛОСТ

Број 2

Зборник радова
мр Добривоја Јовановића

Јагодина 2013.

ПРОШЛОСТ

Зборник радова
Мр Добривоје Јовановића

Број 2

Ауторско издање
www.dobrivojejovanovic.in.rs

Сарадник у припреми
Светлана Мишковић

Рецензија
Нинослав Станојловић

Лектура
Светлана Мишковић

Превод
Вера Јовановић

Коректура
Љиљана Јовановић

Техничка припрема и корице
Оливер Ђорђевић

ISBN
978-86-914023-6-5

Тираж: 10

РЕЦЕНЗИЈА

Настављајући своју, помало несвакидашњу и свакако значајну, активност на пољу локалне историографије, а у смислу издавања сопственог стручног зборника радова, угледни и плодоносни јагодински истраживач мр Добривоје Јовановић, архивски саветник овдашњег Историјског архива, у другог свесци (броју) свог часописа „Прошlost“, објавио је десетак врло успешних стручних и научних радова, са темама из прошлости Поморавља, Ресаве и Левча.

Ово ауторско издање, у сваком погледу и смислу, обрађује углавном теме из нововековне историје на просторима Јагодине и околине и почиње радом, кратко насловљеним „Табориште“, где крајње документарно доноси све податке о овом војно-стратешком положају, на старом крагујевачком друму, код села Белице, а у вези са догађајима из оба српска устанка и почетку преговора кнеза Милоша и Марашли Али-паше, новог београдског везира, након примирја 1815. године.

Потом следи рад „Посете владара“, који врло педантно и уз много занимљивих детаља, бележи све посете свих нововековних владара Србије, у распону од 1804. до 1915. године, и то Карађорђа, кнеза Милоша, његових синова Милана и Михаила, кнеза Александра Карађорђевића, краљева Милана и Александра Обреновића и краља Петра I Карађорђевића.

Следи прилог из историје школства, који обрађује параћинску и ћупријску основну школу, школске 1840/41. године, искључиво на основу изворне грађе, похрањене у Архиву Србије у Београду, а за њим и један аналитички чланак, који табеларно износи, по први пут, статистички преглед окружја јагодинског за 1853, 1854. и 1858. годину.

Наредни рад је посвећен документу из 1860. године, који нам даје податке о сиромашним лицима, са многочланим породицама, из среза темнићког, округа јагодинског, који су добили земљишне парцеле од државе.

Студија под именом „Једна измишљена завера у Јагодини из 1860. године“ је прави локални историографски бисер, јер доноси причу о једном судском случају, насталом на основу лажне пријаве извесног беспосличара, против групе угледних Јагодинаца, које је исти оптужио да су планирали убиство кнеза Милоша и његовог „местозаступника“ Стевче Михаиловића.

Следећа тема истраживања колеге Јовановића је из домена историје хуманости на овим просторима, јер доноси десетак спискова бројних

приложника из Јагодине, околних срезова и села, који су новцем, али и разном робом, несебично даривали избегле Србе из Турске, током 60-тих година 19. века.

Дочек првог воза у Јагодини, Јовцу и Параћину у лето 1883. године је тема следећег рада, написаног зналачки и интересантно, а за њим следи „Скуп радикалне странке у Јагодини 1890. године“, који, углавном на основу написа у ондашњој штампи, говори о скупу Главног одбора ове тада странке у успону, уз учешће и беседе комплетног врха Народне радикалне странке, од Николе Пашића до Михајла Косовљанина, домаћина овог дешавања.

Мањи рад, који затим следи, износи чланак једног америчког новинара, који је посетио Параћин 1895. године и описао прилике у њему.

Један од најобимнијих (и најзначајнијих) радова у овом броју је сигурно Јовановићев текст „Избори у Моравском округу 1920. године“, који сам по себи говори, свом снагом уверљивости архивске грађе и бројних аналитичких табела, везаних за ове изборе за Уставотворну скупштину, у освит проглашења Видовданског устава.

Предпоследњи рад даје пресек стања у основним школама у срезovima, темнићком и I левачком, за прво полугодиште школске 1925/26. године, уз обиље вредних статистичких података, док последња (документарна) студија насловљена „Поморавље у листу *Обнова* у 1941. години“, даје серију новинских, дужих и краћих, чланака о првој ратној години, доносећи нове, досад непознате или непотпуне, податке о овом трагичном периоду наше новије прошлости.

Други број часописа „Прошлост“ у потпуности је одговорио изазовима модерне српске историографије и потврдио своје место у актуелној стручној периодици. Права је штета, како за стручну, тако и лаичку јавност, што је тираж овог вредног зборника свега 10 примерака.

Комплетан аутор свих прилога у овом часопису, искусни архивски радник мр Добривоје Јовановић, и овом приликом је доказао да је сериозни локални повесничар.

Због свега напред наведеног, топло препоручујем други број часописа „Прошлост“ за штампање.

У Јагодини
3. априла 2013.

Рецензент,
Нинослав Станојловић
професор историје

REVIEW

Kontinuing his slightly unusual and certainly significant activity concerning the local historiography, respectable and productive research worker M. A. Dobrivoje Jovanovic, an archival counselor of the local Historical archives, in the second issue of his periodical „The History“, published a dozen very successful professional and scientific papers about the history of Pomoravlje, Resava and Levac.

This author's publication, in every respect, mostly analyzes the themes from the modern history of Jagodina and surrounding area. It begins with the paper entitled „Encampment“, where are given all the facts about this military-strategic position on the old Kragujevac road, near village Belica, and concerning events from both Serbian uprisings and the beginning of negotiations between prince Milos and Marshli Ali-pasha, the new Belgrade viyier, after the armistice in 1815.

Then, it comes the paper „Rulers' visits“, which very precisely and with many interesting details records visits of every ruler in Serbia between 1804 and 1915, like Karadjordje, prince Milos, hissons Milan and Mihailo, prince Aleksandar Karadjordjevic, kings Milan and Aleksandar Obrenovic and king Petar I Karadjordjevic.

Then there is a supplement about educational system, which deals with Paracin and Cuprija's elementary school in 1840/1841, based only on autentic data found in Archives of Serbia in Belgrade. Also, there is one analytic article, which for the first time presents statical review of Jagodina's county in 1853, 1854 and 1858.

The next work is dedicated to the document from 1860, which gives us the information about the poor people with large families from Temnic county (Jagodina district), who received land parcels from the state.

The study entitled „One invented conspiracy in Jagodina in 1860“ is the real local historiography pearl, because it brings the story about one court case which is based on the false charges of a certain idler, against the group of respectable Jagodina's inhabitants, whom he accused of planning the murder of prince Milos and his „deputy“ Stevca Mihailovic.

The next topic of research is the history of humanity in this area, because it brings about ten lists of numerous people from Jagodina and neighbouring counties and villages, who unselfishly gave money and all kinds of goods to Serbian refugees during the 1860s.

The welcome of the first train in Jagodina, Jovac and Paracin in the summer of 1883 is the topic of the next work, expertly written, and then there is „The Meeting of Radical Party in Jagodina in 1890“ which is mostly based on the local press of that time. This paper is about the Head Committee, with participation and speech of all People's Radical Party leaders, like Nikola Pasic, as well as Mihajlo Kosovljanin, the host of this event.

A shorter work that comes after presents the article of one American journalist, who visited Paracin in 1895 and described it.

One of the most extensive (and the most significant) studies in this issue is certainly the text „Elections in Morava county in 1920“ which, based on the archives and numerous analytic charts, is about the elections for Constituent assembly on the eve of proclamation of the Vidovdan Constitution.

Next to last paper shows circumstances in elementary schools in Temnic and Levac country for the first half a year in 1925/1926 with numerous valuable statistic facts, while the last (documentary) study entitled „Pomoravlje in newspaper *Obnova* in 1941“ provides us with series of newspaper, longer and shorter articles about the first war year, bringing new, until now unknown or incomplete facts about this tragic period of our history.

The second issue of the periodical „History“ completely rose to the challenge of modern Serbian historiography and established its place in present professional period. Its real shame for professional, but also for inexpert public, that the print run of valuable collection is 10 copies in total.

Author of every supplement in this periodical is experienced archival worker M.A. Dobrivoje Jovanovic, who proved that he is a serious local chronicler.

For all stated above, I warmly recommend the second issue of periodical „History“ for print.

In Jagodina
3rd of April, 2013

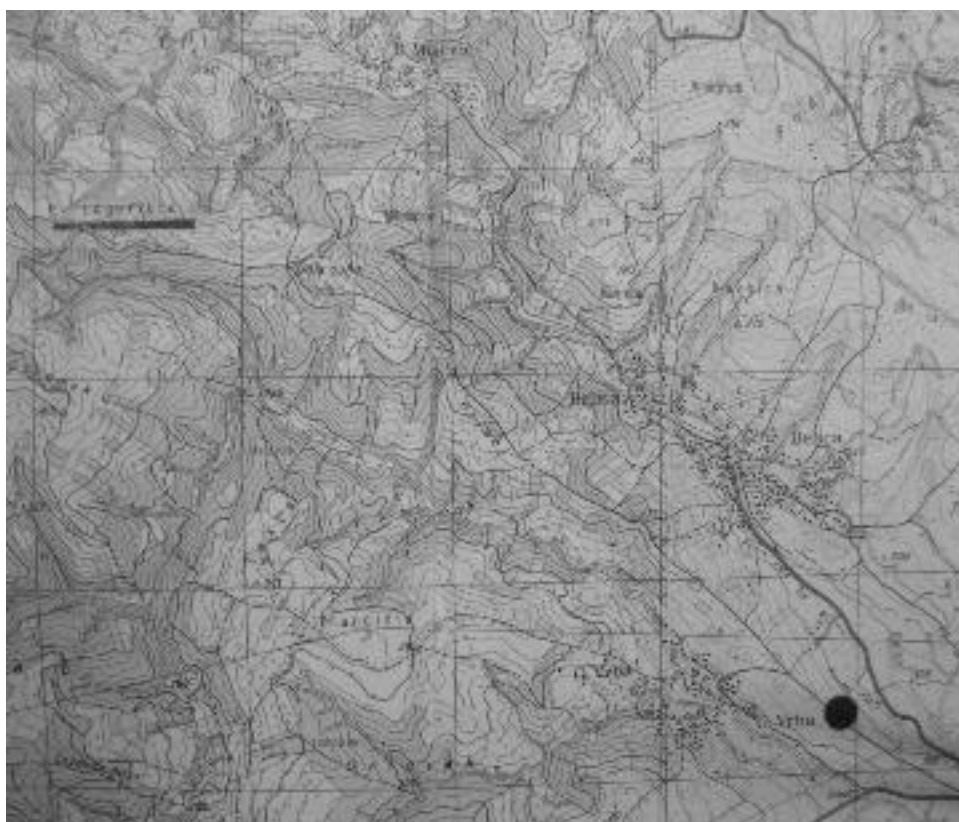
Reviewer
Ninoslav Stanojlovic
History professor

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ТАБОРИШТЕ

На самом почетку устанка, још пре ослобађања Јагодине, бројне устаничке чете налазиле су се дуж Мораве и у околини Јагодине. Вероватно тада и почиње изградња Таборишта као део одбрамбених положаја, које је штитило центар устанка од могућих турских продора.

Пред напад Хафиз-паше 1805. године, устаници су организовали јаку одбрану леве и десне обале Мораве. На јагодинској страни нарочито су били ојачани положаји на Гиљу, код Кавадара и на Црном врху.

Логориште (Табориште) и почетак положаја на Падалишту

После пораза на Чегру и продора Турака 1809. године, устаници су главну одбрану организовали на територији Јагодинске нахије. Јаке снаге под командом Младена Миловановића постављене су на Липару на путу према Београду и на Црном врху. Од Црног врха и Липара до Мораве сви путеви били су закрчени обореним стаблима.

У оквиру одбране Србије 1813. године, Јагодинска нахија је добила поново важну улогу, као и неколико пута током устанка. Поред утврђивања саме Јагодине, утврђивани су и положаји код села Белице: Падалиште и Табориште. По ратном плану јаке пешадијске снаге требало је Младен Миловановић да остави у Јагодини и на Таборишту.

*Бунар на Таборишту (Логоришту) налази се на западној страни
Постојао је и у време устанака, а уредили су га Аустријанци током окупације
у Првом светском рату*

У Другом српском устанку Табориште је имало веома велики значај. Одмах на почетку устанка положаји код села Белице били су место концентрације значајних устаничких чета. Устаничку војску, коју су у почетку чинили војници из Јагодинске нахије, водили су Илија Вукомановић из Сабанте и Панта Теодоровић из Црнча. Први сукоб на територији Јагодинске

нахије одиграо се маја 1815. године код села Белице, после устаничке победе на Љубићу. Тада су устаници потукли око 1000 турских војника, који су из Јагодине кренули у помоћ опседнутим Турцима у Крагујевцу. После жестоке борбе, само око 300 турских војника је успело да се врати у Јагодину. Након ове победе главнина устаничке војске са Таборишта упутила се према Крагујевцу, да би помогла у опсади. Када су сазнали за долазак већег броја устаника са Таборишта, Турци су успели тајно да напусте Крагујевац и кренули према Јагодини. Поново је код села Белице дошло до великог сукоба. Нападнути од посаде шанчева на Падалишту и Таборишту и устаничке војске која их је прогонила из Крагујевца, Турци су претрпели велике губитке. Само око 50-так војника успело је да се пробије до Јагодине. Срби су у овом боју заробили око 70 турских војника, које су код Јагодине разменили са заробљеним Србима.

Табориште (Логориште)

Устанички положаји код села Белице, односно на Таборишту и Падалишту били су нарочито ојачани у другој половини јула, у време концентрације јаке турске војске у Ћуприји под командом Марашли Али-паше. После победе на Дубљу, Јован Обреновић је послат са рудничком

војском на положаје код села Белице. До доласка Јована Обреновић крајем јула, устаници су били под командом Вујице Вулићевића и Аксентија Миладиновића, са војскама из својих нахија. Кнез Милош је, припремајући се на преговоре са Марашлијом, први пут дошао код села Белице 30. јула. Пошто је морао да се врати на преговоре са Хуршид-пашом на Дрини, преговоре су започели Јован Обреновић, Вујица Вулићевић, Милоје Тодоровић из Црнча и калуђер Неофит из манастира Никоље. Преговори су одржавани и на устаничким положајима код села Белице и у манастиру Јошаници. Кнез Милош поново је дошао код села Белице 27. августа. После неколико дана, у Ћуприји су започети преговори између њега и Марашлије. Три дана касније о преговорима кнез Милош је обавестио народ код села Белице, и позвао га да мирно обавља своје послове, јер ће он наћи начина да од Турака добије најбоље услове за мир.

Јаке устаничке снаге остале су на Таборишту све до постављања Марашли Али-паше за Београдског везира и одласка дотадашњег везира Сулејман паше.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПОСЕТЕ ВЛАДАРА

КАРАЋОРЂЕ

Као вођа Првог српског устанка, Карађорђе је много пута боравио на нашој територији или прелазио преко ње. Борбу за ослобођење Јагодине, која је била највећа борба са Турцима 1804. године, предводио је лично Карађорђе. Он је крајем марта, гонећи Кучук Алију из Крагујевца, дошао близу Јагодине да би спречио спајање турских јединица из Јагодине и Ћуприје. Први устанички штаб налазио се у селу Штипље на Црном врху изнад Јагодине. Из Штипља је Карађорђе упутио поруку Милану Обреновићу и Младену Миловановићу да са војскама дођу код Јагодине. Такође је позвао и локалне кнезове на заједнички договор око напада на Јагодину.

Према устаничком плану, требало је напад да се изврши истовремено са Ђурђевог брда, Црвеног брега и Липара. Напад је започет 31. марта (13. априла). Устаници са Ђурђевог брда, под командом Карађорђа, први су кренули у напад. Успели су да потисну Турке и да заузму прве куће. Међутим, војске Милана Обреновића са Црвеног брега и Младена Миловановића са Липара, нису извршиле напад истовремено са Карађорђевим нападом, што је довело до пораза устаника.

После пораза, Карађорђе је остао у околини Јагодине да окупи разбијену војску и припреми нови напад на Јагодину. Други напад извршен је после неколико дана. У том нападу, који је такође предводио Карађорђе, устаници су нанели велики пораз јаничарима.

Поновно ратовање на овим просторима Карађорђе је имао марта 1805. године. Јаничарски одреди из околине Карановца и Трстеника напали су нека села у Темнићу. У том нападу јаничари су опљачкали манастир Љубостињу и цркве у Својнову и Орашју. Њих је успео да победи Карађорђе са око 500 до 600 војника. Тада је обишао нека места, а пре свих Ћуприју и околину Параћина. Према неким изворима, једно време је боравио у манастиру Раваници.

Нарочито значајан боравак Карађорђа уследио је током лета 1805. године. За устаничку победу на Иванковцу Карађорђе је сазнао у Јагодини на путу према Иванковцу. Из Јагодине је 7. августа прешао Мораву и спојио се са

устаницима код Иванковца. Сутрадан је са Иванковца Карађорђе повео удружену српску војску према Параћину, да би нанео дефинитивни пораз Турцима. У опсади Параћина, левим крилом устаничке војске командовао је Карађорђе, а десним Миленко Стојковић. После три одбијена турска напада, тешко рањени Хафиз-паша се повукао према Нишу. Карађорђе није желео да напада на Параћин, јер се није налазио на територији Београдског пашалука, већ се са војском повукао преко Ћуприје за Јагодину.

Дужи боравак на територији Јагодинске и Ћупријске нахије уследио је после пораза на Чегру 1809. године. Због брзог продора Турака, устаници су на Морави организовали одбрану. Најзначајније устаничке снаге налазиле су се код Јагодине, често под командом Карађорђа. Поред прелаза код Гиља нарочито је био утврђен прелаз на Морави код Багрдана. Једно турско одељење од 400 војника Карађорђе је успео да потисне из Јагодине. Они су при повлачењу запалили неке куће и магацине са храном. Када су турске снаге нарасле на око 6000 војника, устаници су морали да се повуку са положаја испред Јагодине. При повлачењу, Карађорђе је наредио да се запали Јагодина да би уништио храну и смештај за Турке, а на Липару и на Црном врху организовао је одбрану. После устаничких победа на Липару и Црном врху, дошло је до више мањих сукоба. Око 10/22. септембра код манастира Манасије Карађорђе је са око 2000 устаника победио турске снаге. Успешно ратовање Руса довело је до повлачења турских јединица из Србије и до коначне победе над Турцима.

У одбрани Србије 1810. године Јагодинска и Ћупријска нахија имале су такође велики значај. Турци су овог пута оставили мањи део војске код Делиграда да би га држали у опсади, а са већим делом војске кренули према Јагодинској нахији. Разорили су шанац код Јасике и убили око 200 војника. За спречавање продора Хуршид-паше у Јагодинску нахију, удружена војска, коју је чинило око 3000 руских војника и око 4500 устаника, са Делиграда је кренула према Темнићу 24. августа (5. септембра). Удружене снаге код Јасике биле су распоређене у неколико шанчева. Код Јасичке цркве налазили су се заједно Руси и Срби са својим командантима Карађорђем и грофом Орурком. После успешног одбијања неколико турских напада, удружене снаге организовале су нову одбрану на Варваринском пољу. Карађорђе није учествовао у борбама, већ је успешно прикупљао нове војнике. На Варваринско поље стигао је са око 4500 војника одмах после завршетка битке.

Последње године устанка, априла и почетком јуна одржана су у Јагодини саветовања Карађорђа са најзначајнијим вођама устанка. На њима је још једном одлучивано о стратегији одбране Србије. После другог саветовања, које је одржано 5. и 6. јуна, Карађорђе се разболео и лечио се петнаест дана у Јагодини и манастиру Јошаници, одакле је касније пребачен у Тополу.

КНЕЗ МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

Кнез Милош је такође током Првог српског устанка више пута боравио на нашој територији, а нарочито у последњој години устанка, када је био одређен за утврђивање и снабдевање положаја у Јагодини.

Као вођа Другог српског устанка, кнез Милош је често боравио на нашој територији. Први пут 30. јуна 1815. године. Тада је дошао у село Белицу да би ступио у преговоре о миру са представницима Марашли Али-паше. До тих преговора није дошло, јер је кнез Милош после неколико дана отишао на преговоре са Хуршид пашом. Поново је кнез Милош дошао код села Белице 27. августа. После неколико дана, са српском делегацијом, отишао је у Ћуприју на сусрет са Марашли Али-пашом. Пред полазак за Ћуприју, кнез Милош је са свештеницима, калуђерима, кнезовима и кметовима одржао молитву у манастиру Јошаници за успешан исход преговора. Марашлија је лепо примио кнеза Милоша и српску делегацију. Осим Марашлије, дочекали су га сви важнији Турци. За себе је добио посебан шатор, а на поклон од Марашлије добио је скупocen ћурак, коња и старинске бројанице.

После три дана проведена у логору Марашли Али-паше у Ћуприји, кнез Милош се вратио у село Белицу. По доласку прве делегације из Цариграда, у Јагодини је у првој половини септембра одржан састанак старешина, на коме је одлучено да се у Цариград пошаље друга делегација, јер устаници нису били задовољни одлукама Порте, које је донела прва делегација.

Из логора код села Белице кнез Милош је 18. септембра упутио писмо Марашли Али-паши, у коме га је обавестио о ослобађању заробљених турских војника. До новог сусрета између кнеза Милоша и Марашлије је дошло крајем септембра или почетком октобра, када је утврђен усмени споразум о међусобним односима Срба и Турака. Нови договор, којим је утврђен први договор, сачињен је половином октобра у Ћуприји. По том договору Марашлија је распустио више од половине своје војске и са остатком је био пропуштен за Београд. Први конач за ову пропуштену турску војску био је у Јагодини.

Према документима, кнез Милош је боравио у Ћуприји и почетком децембра 1815. године, када је 2. децембра донео повељу о постављењу Милосава Здравковића за кнеза Ћупријске нахије.

ПОСЕТА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА МИЛАНА ОБРЕНОВИЋА 1834. ГОДИНЕ

Милан Обреновић, старији син кнеза Милоша Обреновића, посетио је Јагодину у петак 20. јула 1834. године. Њега је кнез Милош послао у

Крагујевац да прегледа кнежеву гарду. Пре одласка у Крагујевац, Милан Обреновић посетио је Јагодину са својом мајком кнегињом Љубицом, где је на дан Светог Илије крстио кћерку кнежевог представника Аврама Петронијевића. Сутрадан је кнегиња Љубица отишла у Бању, а престолонаследник је отишао за Крагујевац. На граници Јагодинског и Крагујевачког округа њега су дочекали и у Крагујевац допратили Сима Паштрмац, надзиратељ књажевог двора и Петар Туцаковић, начелник среза гружанског.¹

ПОСЕТА КНЕЗА МИЛОША 1838. ГОДИНЕ

Кнез Милош је Јагодину посетио и 19. октобра 1838. године. Поводом његовог доласка, кметови и трговци вароши Јагодине упутили су истога дана писмо захвалности на његовој посети и труду који је уложио 1837. године у борби против куге:

Ваша Светлост

Милостивејши Господару

Од толико времена нисмо имали срећу досад да Ваша Светлост лично у Јагодину дође. Лане, када је варош наша кужном болешићу заражена била, имали сте Ви милости о нама као и осталима зараженим бившим местима отечески попеченије носити и височајше к избавленију нашим наредбе чинећи нисте ни труда пожалили нити сте се од опасности уклањали, у које сте Ви свом народу Вашем предраги живот полагали, обилазећи кужна места, да би се страдајући народ ослободио и онда још и видели смо ми да Ваша Светлост после толико година и опет у Јагодини видели и дочекали, одушевљени смо сви и мало и велико највећом радошћу и преблагим творцу благодарећи на дару, што видосмо избавитеља међу нама и што очевидно знамо да смо у милости Ваше светлости, молимо му се да Вашу светлост, предраге синове Ваше, наше светле младе кнежеве и сву светлу фамилију Вашу много година у благополучном поживи здрављу, за знак пак благодарности, признателности и привржености наше усуђујемо се глобучајшим страхопочитанијем Вашој Светлости писмено благодарност изјавити, молећи се да нас који ћемо и ми и деца наша, Вама и наследницима Вашим благодарни и вечито верни остати у милости имате.

19. октомврија 1838.

У Јагодини

У име кметова и трговаца

вароши Јагодине

Стоиљко Миленковић, Никола Перишић,

Тотор Стојановић, Раденко Цветковић,

Сибин Младеновић

Кнез Милош се захвалио Јагодинској општини на дочеку, као и на дару који су му послати:

¹ Новине србске, бр. 30. 28. јули 1834. године

*Нашему возљубљеному општеству вароши Јагодине
љубезно поздравље*

Бивши јуче међу вама, возљубљени житељи јагодински, примили смо писмени поздрав наш заједно са даром, нама посланим.

С умилијем саслушали смо мисли и израженија ваша, у истому горереченому писменом поздраву вашему изложена, којима приврженост и верност вашу к нама и фамилији нашој, показујете. Пребудите свагда при истим мислима и васпитавајте и чеда ваша тако, да верни и честни поданици буду, тим ћете исполњавајући дужности грађданске нашег благоволења, које на вас овим изливамо и у напредак достојни показати се. Ми вам се за дочек и дар ваш благодаримо и поздрављајући вас све с чадама и фамилијама вашима, јесмо с благоволењем.

20. октоврија 1838.

У Крагујевцу

Укупни трошак за дочек кнеза Милоша и његове пратње износио је 883 гроша и 11 пара. У његовој пратњи били су: Давидовић, лекар, Господар Јован, Господар Васа, капетани Јокса и Милосав, кнез Радомировић, кнез Симић, кнез Бобовац, кнез Марко, кнез Милутин Петровић, капетан Туцаковић, капетани Шокорац и Миленко и 17 војника.²

ПОСЕТА КНЕЗА АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋА
1843. ГОДИНЕ
И ФАБРИЦИ СТАКЛА КОД ЈАГОДИНЕ
1847. ГОДИНЕ

Кнез Александар Карађорђевић прошао је кроз Јагодину 4. маја 1843. године, враћајући се из Соко бање и Алексинца. Дочекан је на Гиљу од стране свих полицијских и судских старешина и многобројног народа. Прошавши кроз варош, отишао је у Доње Штипље на одмор и ручак. Кнеза су пратили окружни начелник и начелник среза левачког, са многобројним народом. Кнез је после одмора преко Црног врха отишао за Крагујевац.³

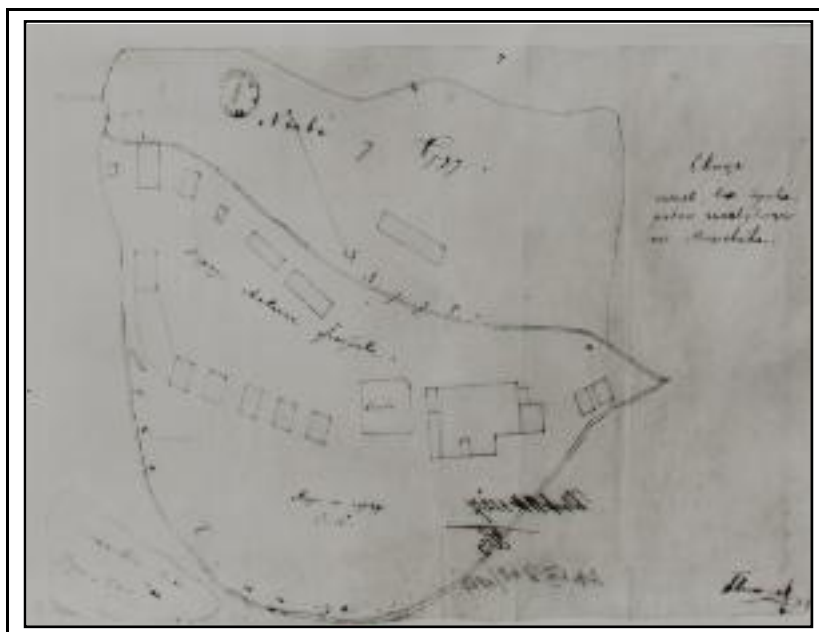
*

Отварање стакларе, прве фабрике у Србији, представљало је велики догађај за земљу. Кнез Александар Карађорђевић придавао је велики значај подизању стакларе и трудио се да омогући њеном власнику Авраму Петронијевићу, тадашњем министру иностраних послова, све погодности око покретања и одржавања производње.

² АС, КК (Кнежева канцеларија), XII – 982.

³ АС, НОЈ, Ф V, р-54/1843.

На дан почетка рада фабрике, 25. новембра 1846. године, кнез је славио славу у Тополи, али је свечаност због отварања стакларе добила обележје централне државне манифестације. Већ сутрадан, кнезу је на поклон стигло неколико великих чаша из Аврамове стакларе.

*План стакларе Аврама Петронијевића
из 1867. године*

Због важности фабрике и ауторитета њеног власника, кнез је изразио жељу да посети фабрику. Посета је учињена у суботу 6. јула 1847. године. Тога дана, рано ујутру пошао је кнез из Крагујевца. У његовој пратњи били су: начелник окружја крагујевачког Јовица Николајевић, начелник окружја јагодинског Ранко Матејић, епископ шабачки Милентије, председник Суда Срећко Поповић, протојереј Јован Симеонов и други. На Букуровцу кнеза су дочекали кметови из окружја јагодинског са среским начелником Илијом Николићем. Велика група житеља околних села дочекала је кнеза и његову пратњу код Таборишта. После кратког задржавања, кнез је наставио пут, и око десет сати стигао у фабрику. И код фабрике много становника околних села дочекало је кнеза. У његову част организована је велика гозба, при којој се пуцало из прангија и пушака, играло и певало. После ручка кнез је разгледао фабрику.

Народно весеље трајало је до дубоко у ноћ. Уз ватре, које су осветљавале цео простор око фабрике, дуго се играло и певало. Испред куће, у којој је кнез преноћио, постављене су слике Карађорђа, кнеза Александра, Аврама Петронијевића и Томе Вучића Перишића. Испод слике Аврама

Петронијевића стајао је натпис: „Србски Пјаматник Устава слободе“, а испод Вучићеве слике: „Србски Памјетник храбрости слободе“. Испод слике кнеза Александра било је написано: „Као што се Отац мишицом и мачем – храбро борио за слободу, - Тако Син индустриом и у свачем - Темељ ставља Србском роду!“. Око 10 сати увече припремљен је материјал за стакло и започета израда предмета од стакла. Ујутру је и сам кнез присуствовао производњи.

При одласку из фабрике, кнезу је поклоњено „*дупло начињена три сатљина и две чаше*“. Сваком од виших званичника поклоњена је по једна стаклена чутурица за воду, а осталима из кнежеве пратње чаша или чирак. Са своје стране, кнез је поклатио Кости Радисаву један златни сат, а фабрикантима је поклатио 100 форинти.

После неколико пригодних речи, са жељом за успешан рад фабрике, кнез је око 8 часова и 30 минута кренуо за Крагујевац.⁴

ПОСЕТ А КНЕЗА АЛЕКСАНДРА КАРАЋОРЂЕВИЋА 1851. ГОДИНЕ

Кнез Александар Караћорђевић посетио је Јагодину и 23. јуна 1851. године. Кнез је у Јагодински округ дошао из Крагујевца, у пратњи окружних начелника. На граници између Крагујевачког и Јагодинског округа, између Сабанте и Сугубине, кнеза и његову породицу је дочекало мноштво народа и чланова окружних власти. Ступивши на територију Јагодинског округа, кнез се одмах упутио у фабрику стакла Аврама Петронијевића. У фабрици стакла кнеза су дочекали супруга Аврама Петронијевића, и многи званичници са народом.

После ручка и краћег одмора, кнез је продужио за Јагодину. На више места кнеза су поздрављале бројне групе мештана околних места. Кнез је у Јагодину дошао у 18 часова, где су га, уз пуцање прангија и лупања звона, дочекали свештеници, чиновници и окупљени народ. Сутрадан је кнез са породицом присуствовао служби у јагодинској цркви, којој је касније учинио богат прилог. Током целог 24. јуна трајало је народно весеље у Јагодини. Ујутру 25. јуна кнез је испраћен до Рибара,⁵ где му је приређен доручак, а касније је, прешавши Мораву, продужио пут.

⁴ Новине читалишта београдског, бр. 28, 11. јули 1847. године.

⁵ Србске новине, бр. 84, 26. јули 1851. године.

Стара црква у Јагодини

ПОСЕТА 1857. ГОДИНЕ

Кнез Александар Карађорђевић и књегиња са децом кренули су из Београда 6. јула на одмор и лечење у Брестовачку и Соко бању. У Свилајнци су преноћили 7. јула, а сутрадан су продужили за Ћуприју, где су стигли око поднева. У Ћуприји је кнез посетио ергелу у Добричеву. После ноћења у Ћуприји, кнез и књегиња су 9. јула продужили за Параћин. Из Параћина кнез је отишао у Брестовачку бању, а књегиња у Соко бању. Њихов одмор трајао је до 16. августа. Тог дана посетили су манастир Света Петка, и били су на ручку у Бошњану. На моравском мосту опростили су се са званичницима и многобројним народом ћупријског округа. Са друге стране моста 17. августа дочекали су их званичници Јагодинског округа са народом и свештенством.

Кнез и књегиња преноћили су у Јагодини, а 18. августа продужили су за Крагујевац. На Црном врху њих су дочекали званичници Крагујевачког округа и истог дана допратили у Крагујевац. Због изванредних дочека, кнез се преко Попечитељства унутрашњих дела и Попечитељства просвете захвалио свим званичницима и учитељима Јагодинског округа, као и званичницима и учитељима округа кроз које су пролазили.⁶

⁶ Српске новине, бр. 96, 22. август 1857. године.

ПОСЕТА КНЕЗА МИЛОША ТАБОРИШТУ

Кнез Милош је Табориште посетио 1. августа 1859. године. Дошао је из Крагујевца, праћен својом свитом, у којој је био митрополит Мијајло, и једном депутацијом из Крагујевца, која је са њим била и по повратку у Крагујевац. На граници крагујевачког и јагодинског округа кнеза Милоша дочекало је око 500 коњаника из Јагодинског округа са многим чиновницима и свештенством, а такође и чиновници са једном депутацијом из Ћупријског округа. Много народа налазило се поред пута. Са једне стране, код колибе, која је направљена том приликом, налазиле су се девојке, коју су бацале цвеће испред кнеза Милоша, а са друге стране свештенство и чиновници. Кад је кнез Милош стигао, многи су му љубили руку, а он се са свима поздравио. После поздрава, син једног од чиновника из Ћуприје, дечак од 11 година поздравио је кнеза Милоша беседом:

Господару!

Тобом избављени и усрећен народ сваког реда и узраста поврвео је овамо да задовољи чувства благодарности према свом избавитељу. Радуј се светли господару, јер ово су потомци гомиле робља, које си ти 1814. год. својим сопственим новцем од Сулејман-паше одкупио и робства ослободио, потомци оних јунака, које си ти у бој на Чачку, Дубљу, Пожаревицу и Палежу предводио, потомци оних Срба, за које си ти драгоцен живот свој код Рушид-паше на Дрини и Марашили-Али-паше у Ћуприји опасности изложио, тражећи спасеније њино. Сви су се они овде стекли да те синовно поздраве и да ти се благодарно поклоне.

Прими дакле отче преко мене поздрав и целе учеће се младежи из округа ћупријског као знак признателности за положени темељ данашњој слободи и красној будућности србској.

Одавде, из средине тобом усрећене Србије, благослови нас отче, да и ми временом под заставом дичног ти сина и наследника књаза Мијаила на олтар славе србске принесемо жртве, као то су некад наши дедови, предвођени тобом, приносили.

О, како сам срећан, што сам се удостојио да отца отачества у име мојих другова поздравим. Како сам срећан, што оног пред собом видим, за кога сам само из приповедања мојих родитеља чуо и кога сам читајући славна дела само себи уображавао. Ово тренуће сматрају за најзначајнију епоху у моме млађаном животу. Наши родитељи не разговарају се више тајно и шапућући о свом избавитељу. Нама не саветују више да описана славна дела твоја тајно читамо.

Живио наш господар Милош Обреновић Први, отац отачества, избавитељ Србије, пораз непријатељима отачества, украс србске славе и достојни потомак Обилића, на многа љета!

После ове беседе многе је наступ дечака гануо, па је и кнез Милош пустио сузе. Пре и после вечере испијане су многе родољубиве здравице.

Војна и народна музика трајала је дубоко у ноћ. Сутрадан око 6 часова ујутру, кнез Милош се са својом свитом упутио назад за Крагујевац, праћен веселим узвицима окупљеног народа.⁷

ПОСЕТ А КНЕЗА МИХАИЛА ОБРЕНОВИЋА 1862. ГОДИНЕ

Кнез Михаило и књегиња Јулија из Свилајнца су 29. септембра 1862. године посетили манастире Манасију и Раваницу, где су и преноћили. Сутрадан су обишли Параћин и Ћуприју, где су посетили „апсенско заведеније“ и Правитељствену ергелу. Истог дана предвече дошли су у Јагодину на преноћиште. Јагодину су напустили сутрадан, 1. октобра.⁸

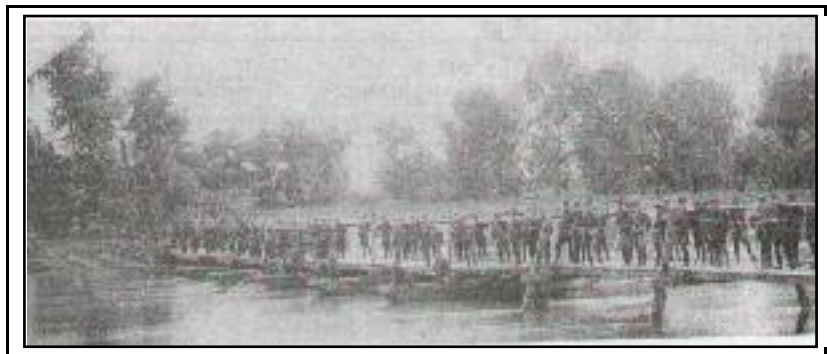
ПОСЕТ А КНЕЗА МИЛАНА ОБРЕНОВИЋА 1875. ГОДИНЕ

Кнез Милан је Љубичево напустио 10. маја у 8 сати и 30 минута, пре подне. У свим местима на путу за Свилајнац поздрављан је од народа из околних места. У Жабарима кнеза су поздравиле делегације срезова: Орашког, Млавског и Омољског. На самој граници Ћупријског округа кнеза су поздравиле јединице народне војске, а у самом Свилајнцу, који је био осветљен и украшен, депутације Крагујевачког и Ћупријског округа. Са првацима округа кнез је прошетао Свилајнцем, поздрављен од становништва вароши. Опште весеље је трајало непрекидно.

Сутрадан, 11. маја, кнез је кренуо према Ћуприји. На путу из Свилајнца кнеза су на многим местима поздрављали мештани околних села, пуцањем прангија, цвећем и венцима. На више места биле су подигнуте трујумфалне капије. Кнез је у Медвеђи посетио цркву и поздравио се са народном војском. Испред Ћуприје кнеза је дочекало много коњаника из вароши и целог Ћупријског округа. У њиховој пратњи кнез је ушао у Ћуприју око 10 сати пре подне. У самој вароши кнеза су поздравили, поред мноштва народа, и војници регуларне и народне војске.

⁷ Србске новине бр. 92. 8. август 1859. године. Митрополит Мијајло је отишао за Јагодину, одакле је преко Свилајнца и Смедерева стигао у Београд.

⁸ Србске новине, бр. 115, 4. октобар 1862. године.

*Понтонски мост на Морави код Ћуприје
1876. године*

После доручка кнез је примио депутацију Ћуприје, официрски кор, чиновништво, депутацију вароши Јагодине, среза беличког, среза крагујевачког и среза гружанског. Пред вече кнез је пловио Моравом у чамцу. Са обале био је поздрављен од стране великог броја становника Ћуприје и околине. У вече је на обали Мораве приређено велико народно славље уз ватромет. Кнез је славље посматрао из нарочито направљеног павиљона.

Кнез се у Ћуприји задржао и 12. маја. Тада је посетио радове на понтонском мосту, војну касарну и војну болницу.⁹

ПОСЕТА КРАЉА МИЛАНА 1884. ГОДИНЕ

Краљ Милан је са краљицом Наталијом и престолонаследником Александром посетио Јагодину 7. маја 1884. године, приликом путовања за Ниш. Он је у Јагодину приспео возом у 12 часова и 42 минута. Краља и његову свиту на железничкој станици дочекали су: општински одбор са председником на челу, свештенство са окружним протојерејом, наставници гимназије и основне школе са ђацима, сво чиновништво са окружним начелником и много народа.

⁹ *Српске новине*, бр. 105, 12. мај 1875. године.

Јагодина 1878. године

По нарочитој жељи општине, краљев долазак је оглашен топовским плотунима овдашњег гарнизона. Тада је испаљен 101 метак. До саме железничке станице биле су подигнуте две тријумфалне капије, које су биле искићене заставама, грбовима, сликама чланова краљевске породице и патриотским натписима. На првој капији налазио се натпис: „Добро нам дошли узданицо наша!“ „Поносе мајке и баба свог!“ „Живео дуго на славу дома и народа Твог! Са друге стране те капије писало је: „У част и славу своме Краљу Милану I и Његовоме светлome дому!“.

На истој капији налазили су се и стихови:

„Витешки оче Господару врли,
„Божанства премудрост нека те грли,
„Стопе ти звезда среће нека ти прати,
„Молитве наше Богу ћемо слати.“

На другој капији налазили су се стихови:

„Звезда Обреновића нек нас води,
„Све већој слави, срећи и слободи,
„Славно и дуго владао Господару,
„На срећу и славу народа Твог!
„На путу Твоме нека Те прати,
„Благослов Бога и народа Твог!

Поред слике краљице Наталије налазио се следећи текст:

*„Жеље су наше најтоплијег жара,
„За срећу и славу Миле Краљице!
„Дична мајко народа и сина Твог,
„Живела дуго на славу дома Твог!“*

Краља и његову породицу поздравио је кратком добродошлицом председник општине Јова Маринковић, изражавајући општу радост и захвалност, што је Јагодини указана оваква прилика да поздрави првог краља после Немањића. Замолио је краља и чланове његове породице да приме уверење свих грађана Јагодине свагдашње љубави, верности и оданости, са искреном жељом: *„Да Србија под лозом Обреновића, достигне врхунац свог савршенства“*.

После поздравног говора, краљу су се представили сви општински одборници, свештенство, професори и учитељи и сви чиновници.

Престолонаследника Александра дочекао је Гвозден, ученик првог разреда основне школе, речима:

*„Добро нам дошао дико, поносе,
„Уздање наше, наша радости,
„Великог отца цвете милостни,
„Народа српског звездо поносна,
„Добро нам дошо, добро нам дошо“!
„Славнији часак нисмо имали,
„Сунце нас није никад грејало,
„Небо се није никад смешило,
„Као што нас данас греје, смеши се-
„Гледајућ Тебе брале милени!“
„Ој прими венац наш Светлости,
„Што ти га свако Српче подноси,
„Тврда је вера што Ти дајемо,
„Од тврдог кама много чврстија,
„Од ведрога неба много ведрија!“
„Још једном ево сви Ти кличемо:
„Добро нам дошо наша светлости,
„Добро нам дошо брале милени!“*

Престолонаследник је пољубио Гвоздена у образ, као захвалност за стихове. После добродошлице, краљ се захвалио свим грађанима Јагодине и поновио уверење: *да су сви Јагодинци у свим приликама засведочили своју оданост многозаслужној династији Обреновића!*

После захвалности на дочеку, краљ је са својом породицом наставио пут ка Нишу.¹⁰

ПОСЕТ А КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА 1893. ГОДИНЕ

Само месец дана после преузимања власти, краљ Александар Обреновић је посетио Јагодину. Касно најављени долазак није омео становнике Јагодине. Својски су се потрудили да краљу приреде величанствени дочек. Врло брзо, пут од железничке станице до старе цркве био је окићен зеленилом и заставама. На улазу у варош подигнута је капија у стилу средњовековних замкова, окићена заставама, венцима, зеленилом и натписима добродошлице.

ОБЈАВА

Јавља се грађанству, да ће сутра у 10 ½ , сати пре подне , Његово Величанство КРАЉ АЛЕКСАНДАР I, доћи у нашу варош у посету.

Дочекујући тако високог и милог госта, нужно је, поред љубави, искреног гостопримства и оданости наше, да се трудимо да и известан ред и поредак одржимо.

Да би се ред и правилност сутра при дочеку и испраћању Његовог Величанства одржао, веома је нужно да се грађани држе једнога утврђеног правила, које се овде означава као:

ПРОГРАМ

На станици јагодинској, на перону, дочекаће Његово Величанства Краља општински одбор са управом општинском на челу.

Исто тако на станици биће позваних грађана са породицама из Јагодине, а са њима и 50-60 највиђенијих људи из срезова: беличког и левачког.

Јагодинска радничка певачка дружина отпеваће „Химну“ Краљу, при силаску Његовом из вагона.

За овим ће председник општине г. Милан Д. Раденковић поздравити Његово Величанство кратком добродошлицом.

Одма иза станице насипом, до капије, кроз коју ће проћи Његово Величанство, стајаће с обе стране пута народ од грађана и грађанака јагодинских.

Кнез Милетином улицом поред општине и Аврамовића сокаком стајаће коњица из срезова: беличког и левачког.

На малој пијаци стајаће остали грађани и грађанке јагодинске све до црквене порте.

¹⁰ Београдски дневник, број 108, 15. мај 1884. године

У црквеној порти дочекаће Његово Величанство свештенство са црквеним одбором и осталим грађанима и грађанкама јагодинском.

У црквеној порти ће свирати наша варошка музика.

На станици, и код црквене порте, на марвеној пијаци, пуцаће се из прангија.

По ручку и одмору Његово Величанство вратиће се истим путем кроз пијацу на све главном чаршијом за Ћуприју.

Тим путем ће се постројити у два реда сви грађани и грађанке вароши Јагодине и околине, како и ко где могадне, пазити при том строго на ред и уљудност.

НАРЕДБА

Да би се при дочеку Његовог Величанства Краља у сваком погледу показали као људи и свесни грађани, нужно је да се испуне ови услови:

1. Све улице брижљиво почистити.
2. Све зграде окитити Српским тробојкама и радње затворити о доласку Краљевом као и за време бављења и о поласку.
3. Сваки своје одређено место кад заузме да га не напусти докле Краљ са својом свитом не прође и у тим приликама да се повинује наредбама власти, које ће се пак старати, да се свакоме олакша згодан поглед.

Суд се општински нада, да ће сваки појмити важност реда и поретка у оваквим приликама, па свом збиљом припомоћи да се ред одржи, те тиме Његовом Величанству бављење у нашој средини учини пријатним, а себи задобити права на признање.

Бр. 1483. Од суда општине јагодинске, 3. Маја 1893. год. у Јагодини.

Рано ујутру 4. маја непрегледна маса народа беличког и левачког среза запосела је улице којима је краљ требало да прође. Из Левачког среза око 250 коњаника је око 8 часова дошло у Јагодину. Око 9 часова становништво Јагодине и околине заузело је простор од железничке станице па до црквене порте, где је краљ требало да прође. Тачно у 11 часова приспео је краљевски воз. Његов долазак попратило је пуцање из прангија и клицање окупљеног народа. Краља је, на челу општинског часништва, дочекао председник јагодинске општине Милан Раденковић. У свом говору је истакао да је Јагодина колевка борбе за слободу и бораца за династију Обреновић. Говор је завршио речима „Живео Краљ Александар I!“ Окупљени народ такође је узвицима „Живео“ поздравио краљев долазак. Краљ Александар је одговорио да сматра за срећу што овом приликом види искупљене верне Јагодинце, и да ће се трудити да везе љубави и оданости, које постоје између њега и народа, учврсти заштитом уставности и слобода. Говор је завршио речима: „да живи народ!“. После поздравних говора, краљ је са пратњом, уз пуцање прангија, јеку звона и клицање народа, кренуо кроз варош. Испред и иза поворке налазили су се коњаници из Левча. У порти старе цркве њега је дочекало свештенство Јагодине са црквеним одбором и великим бројем грађана. У

порти је подигнут павиљон за краља, јер се желело да се избегне могућа опасност због земљотреса. Павиљон је био врло лепо украшен. Поред велике сале за пријем и ручак, у павиљону је уређена соба за краљев одмор, и одељења за министре и краљеве ађутанте. Сва одељења била су прекривена пиротским ћилимима, огледалима и сликама.¹¹

*Милан Раденковић
председник општине*

После разгледања земљотресом оштећене цркве, краљ је примио депутације левачког и беличког среза, чиновника, војске, свештенства, одборника и грађана. На пријему су били: Мијалко Раденковић, Димитрије Баточинац, Нацко Јанковић, Добра Стојановић, председник Првостепеног суда, командант XII пука округа, Пера Рашић, свештеник и председник црквеног одбора, Ђока Анђелковић, професор и директор гимназије, Михајло

¹¹ *Одјек*, бр. 78. 8. мај 1893. године.

Косовљанин, и трговци Ђока Ђорђевић, Таса Ђикић, Коста Ристић, Пера Петковић, Сава Шпикља и Сима Стојковић, сапунџија. По пријему краљ је обишао варош, нарочито се интересујући за зграде које је оштетио земљотрес, и то џамију и школу. Обишавши варош, краљ се поново вратио у павиљон, где је у међувремену припремљен ручак. За време ручка, краља и око 30-так присутних својом музиком увесељавао познати јагодински свирач Мија Сеферовић.¹²

После краћег одмора настављено је народно весеље. Истог дана краљ је напустио Јагодину и наставио пут за Ћуприју, испраћен коњаницима, општинским званичницима и грађанима. На изласку из Јагодине, на ћупријском путу, на две липе подигнута је друга капија, сва у зеленилу и окићена заставама, на којој се налазио натпис: „Нека те срећа свуда прати! Срећан ти пут, Господару!“¹³. Коњаници су га пратили све до Ћуприје.

¹² Исто.

¹³ Програм посете краља Александра Ћуприји: У Ћуприји на улазу, излазу и пред кућом уваженог трговца Николе Ристића, у којој ће Његово Величанство одсести, а у којој су и претци Његови одседали, биће подигнута једна пирамидална капија са патриотским натписима.

Варош ће бити окићена тробојкама, и ноћу осветљена лампионима. Биће и ватромет, а цеомост на Морави осветлиће се бенгалском ватром и лампионима.

Пред кућом где ће Њ.В. Краљ одсести дочекаће Високог Госта срески начелник са часништвом ћупријске, параћинске и неких оближњих општина.

У вече биће бакљада Његовом Величанству са музиком на челу, када ће поздравити Његово Величанство Краља г. Мартинац, адвокат. На вечери биће позвано чиновништво војно и грађанско, а осим тога и изванредан број грађана.

У Свилајнци биће такође подигнуте три величанствене пирамидалне капије; од којих ће једна бити на уласку у варош, друга у вароши, и трећа на изласку из вароши.

Варош ће бити окићена тробојкама.

Нарочита депутација од грађана Свилајначких изаћи ће на коњима до Грабовца да дочека свога Високог Госта.

У вароши Њ.В. Краљ ће бити дочекан од грађанства и ђака тамошњих, музиком и певачким друштвом које ће отпевати химну Краљу.

Пред среским здањем поздравиће Њ.В. Краља г. Павле Костић свештеник.

Ручак ће бити у општинском дворишту а у зеленом парку под нарочито за то направљеним ладњаком.

При поласку из Свилајнца биће Њ.В. Краљ испраћен до Кушиљева од великог броја коњаника народне војске.

На путу од Ћуприје до Свилајнца, а одатле опет до Пожареваца Краљ ће прегледати пострадала места од земљотреса: Поповић, Медвеђу, Кушиљево и Жабаре.

На граници моравског округа дочекаће Његово Величанство Краља депутација Пожаревачка, која ће пратити Краља даље.

Када се краљ приближавао мосту на Морави, био је поздрављен топовском салвом тимочког артиљеријског пука. На крају моста била је направљена капија од зеленила, украшена заставама и натписом „*добродошао, мили Краљу*“. Од моста до цркве налазио се огроман број људи. Краљ је сишао код моста с кола и кренуо са својом свитом пешке. Кроз велику масу народа дошао је до цркве, пред којом је стајао шпалир ученика и ученица основних школа. После благодарења, краљ се одвезао до стана Николе Ристића, где је био за њега уређен стан. Од моста до куће Николе Ристића било је пуно народа и зеленила. Пред кућом, дочекан је од стране представника општине, официјерског кора и чиновништва. После краћег одмора краљ је примио делегације вароши Параћина и среза параћинског. На капији у близини краљевог стана, искићеној зеленилом, заставама и лампионима, издвајао се натпис: „*Штитимо како ваља свој завичај и свог Краља*“.

Око 9 часова, после вечере, организована је бакљада. Испред краљевог стана оркестар је одсвирао химну. Краљ се неколико пута појављивао на прозору, увек дочекиван узвицима „*живео*“. Тада је Никола Ристић поздравио краља речима:

Ваше Величанство, Мили Господару!

Као што је електрика брзином својом разнела по сваком кутићу Србије радосну вест, да си примио Краљевску власт и управу земље у Своје руке, исто је тако неисказаном брзином заиграло срце од радосати сваком сину ове земље који добро мисли и отаџбини својој и престолу Твоме.

Та радост обузима и данас срца наша, јер си, Господару, тим великим чином показао љубав према народу Своме, и још јаче си утврдио оне везе које су Твоји славни преци засновали; јер си и овим походом, Твојим верним и вазда оданим Ћупричанима, показао да о њима бригу водиш, као и о целокупном Српству.

Благо оним народима где влада истинска љубав између Краља и народа, каква се данас у Србији појавила.

Срећна је Србија данас што има тако мудрог владара свог, који ће умети и хтети водити кроз све кланце и богазе ка срећи и благостању њеном. И с поносом ће те Српство, као што Те и данас назива, назвати, „Народни Краљ“.

Одатле, Господару, опажамо на азурном небу зору лепиших дана за велику српску идеју и остварење њено, које ће се под Твојом снажном мишицом и мудрог управом у скорој будућности остварити.

Па Те с тога, мили Господару, поздрављам са: Живео народни Краљ, Александар I“.

После говора, узвици „*живео*“ дуго су одјекивали ћупријским улицама, и весеље је трајало целе ноћи.¹⁴

*

¹⁴ Одјек, бр. 79. 11. мај 1893. године.

Поводом краљевог доласка појавили су се сукоби између радикала и либерала у Јагодини. Када се сазнало за краљев долазак, радикали су преко окружног одбора настојали да са општинске управе у Јагодини збаце либерале. Радикали су општинску власт изгубили на изборима одржаним 30. јануара 1893. године. Либерали су добили 218 гласова. Тада је смењена општинска управа са председником Миланом Раденковићем, изабрана 1891. године. После 1. априла радикали су поново покушали да поврате власт, али успели су да сакупе само 70 потписника за смену власти. Како нису успели да преузму власт путем избора, то су учинили незаконитим путем, тако да су поново дошли на управу у Јагодини, Ћуприји и Параћину.

Када су успели у преотимању власти, како су либерали износили, радикали су приступили образовању одбора за дочек, који су чинили: Милан Раденковић, председник општине, за кога су истакли да је пре неколико година подигао од државе хиљаду дуката за подизање фабрике за прерађивање кожа, као и кланице у Нишу, Ђока Ђорђевић, велетрговац дуваном, Сима Буркош, општински члан, Милан Алабак, кочијаш и Стеван Думба, поткивач. Други грађани, као и стара законита управа, били су игнорисани. Радикали су преко окружног начелника покушали да издејствују да краља поздрави млађи поп Пера, међутим, енергичним противљењем црквених власти, краља је ипак поздравио намесник Мата, иначе либерал. Краљу нису били представљени ни водећи грађани, који нису припадали радикалима. Тако ни оснивач и председник трговачке омладине Анта Петровић, који је такође припадао либералима, није представљен краљу. Ни при краљевом проласку кроз варош није било реда. Један од коњаника, који је одржавао ред, коњем је насрнуо на групу ђака. Једно дете је у том метежу било повређено.¹⁵

*

Исте 1893. године 28. августа краљ Александар Обреновић посетио је Параћин. Тог дана је у 10 сати краљ возом кренуо из Младеновца за Параћин. На свим станицама, кроз које је воз пролазио, краљ је дочекиван са великим одушевљењем. На станицама у Паланци, Лапову, Јагодини и Ћуприји, где се воз задржавао, били су подигнути павиљони у којима је краљ примао поздраве.

У Параћину дочек је био такође сјајан. Варош је била украшена зеленилом и тробојкама и са неколико тријумфалних капија, на којима су се налазили многобројни патриотски натписи. Железничка станица такође је била украшена. Непрегледна маса народа поздрављала је краља. Од станице до цркве народ је обасипао краља цвећем и венцима. После свршеног благодарења у цркви, краљ је отишао у припремљени стан. После ручка краљ је примио депутације темнићког и параћинског среза и окружног одбора. У 16 часова и 30 минута краљ је посетио фабрику вунених тканина браће Минх, где

¹⁵ *Српска застава*, бр. 105, 21. мај 1893. године. На општинским изборима одржаним пред краљев долазак, радикали су добили 223 гласа, док против кандидата није било.

се задржао око један час. Фабрика је била лепо окићена, а пред њом била је подигнута тријумфална капија застрта тканинама саме фабрике. У 19 часова и 30 минута грађанство је приредило велику бакљаду. Краља је поздравио Д. Димовић кратким и лепим говором.

Краљ благодарећи Параћинцима, казао је: *„Мој Ме народ свуда на Мом путу дочекује са ретким одушевљењем и љубављу. Ви можете бити уверени, да ћу Ја оправдати ту љубав и одушевљење нарочито тиме, што ћу свим својим силама радити на благостању и срећи народној и миле Ми отаџбине“*.

Краљ је организовао вечеру у 20 часова, на којој су били позвани сви виђенији грађани Параћина и околине. За вечером краљ је поздравио председник општине. У одговору на беседу краљ је казао да је српски народ разумео побуде 1. априла и да љубав и одушевљење народа служи као потпора законитости и уставности у земљи: *„Ја хоћу да се јаче зближим с народом, да боље учврстим везе између њега и Краља, те да заједнички подигнемо уставност и законитост у земљи на највећу висину поштовања и уважења“*.

У осветљеној вароши народ се у највећем одушевљењу дуго веселио.¹⁶

Текстилна фабрика „Браћа Минх“ у Параћину

И у Параћину је дошло до полемике између радикала и либерала. Своје виђење краљеве посете Параћину либерали су описали, *„надајући се да социјалистичко-комунистички осећаји Одјековог извештача неће то замерити“*. Поред дочека, који је параћинска општина организовала за дочек краља, и власник фабрике тканина Минх је то учинио са своје стране. При уласку у фабрику Минх је искреним говором поздравио краља. Чим је краљ ступио у фабрику, отпочео је рад у свим одељењима. Једна батерија топова плотуном је поздравила улазак краља у фабрику, а пуцањем је поздрављан и краљев прелазак из одељења у одељење. Плотони батерије извршени су по молби и трошку Минха. Краљ је прегледао сав рад фабрике уз Минхово

¹⁶ Одјек, септембар 1893. године.

објашњење. У фабричком стоваришту израђених тканина краљ је за себе изабрао извесну количину тканина које су му се допале. Том приликом један од присутних параћинских радикала учинио је врло неодмерену примедбу на краљев укус. После прегледа целе фабрике Минх је краљу представио своју породицу. На крају посете, Минх је замолио краља да му укаже још једну милост, речима: „Молим Ваше Величанство да изволи сести у моја кола, и дозволити да Вас ја од фабрике до стана одвезем“. Краљ је прихватио понуду у сео у нова кола, која је Минх набавио за дочек краља.

Осим што није описан краљев долазак у фабрику тканина, радикали су покушали још један поступак против Минха. Како им није одговарало да у дочеку краља учествује Минх, а то нису успели да спрече приликом успешне посете фабрици тканина, радикали су то покушали да ураде израдом списка гостију, који су позвани на ручак са краљем. Прво су радикали тврдили да је израда списка гостију ствар двора. Када је ипак састављен списак, на њему није било име Минха.

Краљ је одмах приметио да за столом нема Минха. Свог ађутанта је упутио да сазна разлог. Председник општине је слагао да је Минх позван, али није желео да дође. Краљ је наредио лично председнику да позове Минха. За ручком, Минх је по краљевој жељи седео према њему.¹⁷

*

Краљ Александар је са својом мајком, краљицом Наталијом, министром војним Драг. Франасовићем, генералом М. Лешјанином, канцеларом Краљевских ордена и Јованом Жујевићем, професором Велике школе 27. јула 1895. године посетио Параћин и манастир Св. Петку. У Параћину за њих је био спремљен стан код параћинског трговца Мите Миловановића. Сутрадан краљ се са својом пратњом вратио у Београд.¹⁸

ПОСЕТА КРАЉА ПЕТРА I 1907. ГОДИНЕ

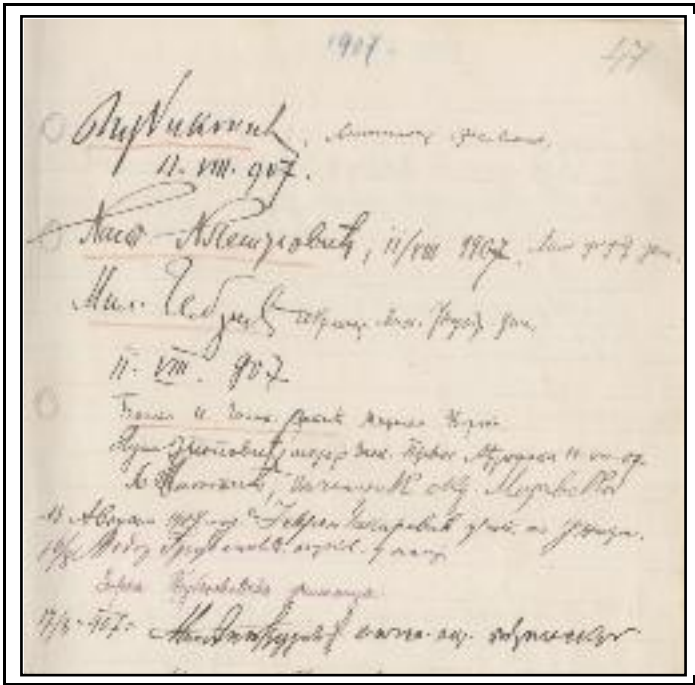
Прву посету Јагодини Краљ Петар I Карађорђевић учинио је 11. августа 1907. године, по повратку из Брестовачке бање. У краљевој пратњи били су: принц Александар, Андра Николић, министар просвете, Настас Петровић, министар унутрашњих дела, Миленко Чабрић, секретар министарства унутрашњих дела, Бошко Чолак-Антић, дворски маршал и мајор Душан Поповић, заступник првог ађутанта.

¹⁷ Српска застава, београд, бр. 179, 2. септембар 1893. године.

¹⁸ Видело, бр. 89, 28. јули 1895. године.

Варош је тих дана била украшена. По улицама су се лепршале српске заставе. Сви домови увече су били осветљени. Силан народ се слегао да дочека краља. На рибарском путу изван вароши, подигнут је велики славолук, сав у зеленилу са заставама и краљевом сликом. До славолука био је импровизиран хладњак од храстових и липових грана, у коме је краљ примио со и хлеб. Најугледнији грађани, часништво општине, са председником Михаилом Јевтићем на челу, и мноштво народа изашло је у сусрет краљу. Михајло Јевтић је поздравио краља и пожелео му добродошлицу са неколико пробраних речи. Народ, који се у великом броју налазио са обе стране пута, непрекидно је клицао краљу.

*Потписи чланова краљеве пратње
приликом посете Учитељској школи*

Посебно је краљева непосредност обрадовала грађане Јагодине. Без чуvara и жандарма, без икаквих церемонија, краљ је разговарао са грађанима и сељацима, интересујући се о њиховим пословима и проблемима. Краљ Петар је одсео у дому тадашњег радикаског првака и власника пиваре, Михајла Косовљанина. Његова кћер Јелена предала је краљу букет цвећа.

У част гостију Јагодинска општина је приредила вечеру у сали Учитељске школе. Поред гостију и општинског часништва, на вечери је био и велики број званица. Краља је посебно обрадовало уређење Учитељске школе и интерната, што је он више пута истицао. После посете Јагодини, краљ је отпутовао за Београд.¹⁹

¹⁹ „*Наш завичај*“, свеска 1. уредник Др Драгољуб Петровић, директор Учитељске школе, Јагодина 1936.

Посета из 1907. године

ПОСЕТА КРАЉА ПЕТРА I 1915. ГОДИНЕ

О уређености парка Учитељске школе брзо се прочуло у Србији. Најпре су избеглице, нарочито из Београда, којих је у јесен 1914. године било доста у Јагодини, врло похвално говорили о парку. Тврдили су да је лепши и разноврснији и од Калемегданског и од Топчидерског парка. О томе је чуо и краљ Петар I. Крајем септембра или почетком октобра 1914. године са лепотама и значајем парка краља је упознао и М. Бозољац, економ среза беличког, који је том приликом однео на Оплепац неколико садница дуда, поклон Михајла Косовљанина. По краљевом налогу, управник двора, пуковник Коста Кнежевић, посетио је парк 26. октобра 1914. године. После великих похвала за изглед парка и расадника украсног шибља и дрвећа, краљ је изразио жељу да посети парк. Посета је ипак одложена за мај 1915. године, када би парк олистао и цвеће процветало.

До посете је дошло 6. јуна 1915. године. Тог јутра око 4 часа, Сретен Ацић је обавештен о доласку управника двора. Претпостављао је да ће и краљ да обиђе парк, и предузео је све мере да се, уз помоћ неких заробљеника, парк још боље уреди. У 8 часова дошао је краљ, у пратњи само управника двора. Дочекали су га Сретен Ацић и др Вукадиновић, резервни мајор, управник Резервне војне болнице, која је била смештена у згради Учитељске школе.

Краљ је желео да посети прво парк, па касније Војну болницу. Приликом обиласка парка, Сретен Ацић је врло детаљно говорио у сваком дрвету и сваком украсном шибљу. Краљ није крио своје одушевљење. Највише се интересовао за букву златицу и оморику, врсте које су расле само у Србији.

Такође се интересовао о могућностима да све те врсте буду посађене на Опленцу. Краља су одушевиле и пољске учионице, које су се такође налазиле у зеленилу и цвећу.

После краћег одмора у дворишту Ацићеве куће, такође у саставу парка, краљ је посетио једну собу у приземљу Војне болнице и канцеларију управитеља школе. Посебно се краљ изненадио када му је Сретен Ацић показао слику његовог оца кнеза Александра Карађорђевића, коју је, на основу једне сачуване фотографије, урадио наставник цртања Војислав Стефановић, и „Посетницу“ са његовим и потписом престолонаследника Александра из 1907. године, приликом њихове посете Јагодина и Учитељској школи.

*Потписи краља Петра и престолонаследника Александра
у Споменици Учитељске школе*

Краљ је касније посетио школско имање, у чијем саставу су се налазили воћњак, виноград и пчелињак. Одушевљен изгледом парка и школског имања, краљ је изјавио да тако лепо уређени парк и имање није видео у Србији.

По повратку у Учитељску школу, краљу је предат велики букет од цвећа из школског парка, које су направиле супруга и кћерка Сретена Ацића.

Око 10 часова и 20 минута краљ је напустио Учитељску школу и кренуо у Првостепени суд да посети парк суда, који је такође уредио Сретен Ацић. Тамо су га дочекали пуковник Недић, чија је Железничко Војна инспекција била смештена у већем делу зграде и председник Првостепеног суда. И за овај парк изразио је дивљење, мада је жаљалио што није са њима и Сретен Ацић, да би му стручно говорио о разним биљкама.

После посете парку Првостепеног суда, краљ је посетио Михајла Косовљанина, и око 11 часова и 30 минута кренуо за Тополу. На Липару, између Јагодина и Багрдана, краљ се задржао око један сат због ручка и после тога наставио пут за Тополу.

На краљев позив, Сретен Ацић је крајем јуна и почетком августа боравио на Опленцу, ради израде скица за уређење парка. Међутим, окупација земље је прекинула све послове.²⁰

²⁰ *Правда*, Београд, бр. 12996, 3. јануар 1941. године. О посетама владара Ћуприји и околним манастирима изнела је сећање Јела Ристић, жена Николе Ристића, трговца и бившег председника општине Ћуприја, у чију су кућу, у улици Кнеза Лазара, више пута долазили владари династија Карађорђевић и Обреновић и многи други значајни гости: „Једног дана кућу Николе Ристића посетио је Краљ Милан са Краљицом и сином Александром. Пошли су за Раваницу, али су предходно свратили у дом Ристића, где су примили многе угледне људе из околине. Док је Краљ Милан био заузет пословима, његов син, доцније Краљ Александар Обреновић, претурао је у једној соби по албумима и стакларији. Био је веома несташан на је, наравно, чинио штету на сваком кораку. Из једног албума је поцепао слике. Поломио је чаше. Домаћин је то све посматрао, правећи се да не види ништа, али је по одласку гостију све то покупио и спаковао у једну кутију. Имао је предосећај да ће можда доживети када ће Александар Обреновић посетити његову кућу као Краљ.

То се предосећање испунило. Приликом поласка за манастир Раваницу, али овог пута као Краљ, у кућу Ристића дошао је једног дана Александар Обреновић. Никола Ристић се сетио оне кутије у којој су биле спаковане поцепане слике и стакло па је кутију неприметно ставио на сто спаваће собе.

Ускоро је у собу наишао и Краљ Александар Обреновић. Беше му чудно од куда на столу стварчице које су можда тек мало пре биле у рукама неког несташног детета. Ствар је ускоро разјашњена. Домаћин куће Никола Ристић је то на Краљев захтев објаснио...

После 1903 године Ћуприју и кућу Николе Ристића посећивао је врло често и Блаженопочивши Краљ Петар Први Ослободилац са Блаженопочившим Краљем Ујединитељем. Краљ Петар је у два три маха долазио у Ћуприју што је и Блаженопочивши Краљ Александар Ујединитељ такође чинио. Краљ Ујединитељ је често посећивао манастире Раваницу и Манасију, али у Ћуприји се мало задржавао.

Две године пред анексију Босне и Херцеговине у Србији су одржавани маневри, којима је присуствовао и Краљ Петар Ослободил., Маневри су одржавани у Поморављу, те се стицајем прилика догодило да је Краљ Петар морао проћи кроз Ћуприју, на путу за Добричево, државно пољопривредно добро, које се налази у близини Ћуприје.

Том приликом Краљ Петар је рекао председнику Ристићу да изручи Краљевски поздрав Ћупричанима и да им објави да ће их њихов владалац ускоро посетити.

Краљевој посети Ћупричани нису се изненадили. Јављено је да ће доћи и Александар Карађорђевић и да ће преноћити у Ћуприји у дому Николе Ристића. О овој посети г-ђа Ристић нам је причала:

-Чим смо сазнали да ће у нашој кући преноћити Краљ Петар са Својим Сином, ужурбано смо припремали све што је потребно за дочек високих гостију. Моја мала Нада спрема је букет да га преда Краљу чим ступи на кућни праг. У вароши је било све весело, раздрагано. Многе депутације спремале су се да затраже аудијенцију код Краља.

Краљ Петар довезао се са сином и пратњом по подне у нашу кућу. Мала Нада покушала је да седом краљу преда букет, али краљ је захваљујући девојчици рекао да цвеће преда Његовом Височанству:

-Подај цвеће младом! За њега је цвеће.

Пошто су се Високи Гости мало одморили, почела су примања.

Госпође из Женске подружнице биле су убрзо примљене у аудијенцију код Краља Петра Првог Ослободиоца. Стари Краљ је дуго разговарао са угледним дамама из Ћуприје и био је веома радостан и задовољан што је пред собом имао неколико чланица у српској народној ношњи.

-Уживам када посматрам нашу дивну српску ношњу, говорио је стари Краљ чланицама Женске подружнице. Жао ми је што се она мало носи. Исто тако лепе су и дивне наше народне игре.

Високи Гости су истога дана увече присуствовали банкету који је у њихову част приређен у просторијама хотела „Уједињење“. За све време боравка у Ћуприји Александар је био у друштву младих официра.

За успомену на посету Двор је послао Ристићу велику Краљеву слику у сребрном раму и својеручним потписом Краља Србије.

По уласку непријатеља у Србију због сазнања да је кућу Ристића посећивао српски владар одмах су домаћин и домаћица интернирани...

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПРОГРАМ РАДА И СПИСКОВИ УЧЕНИКА
ПАРАЋИНСКЕ И ЋУПРИЈСКЕ ШКОЛЕ
У ПРВОМ ПОЛУГОДИШТУ 1840/41. ГОДИНЕ

ОСМОТРЕНИЕ²¹

Учебни предмета кои су се у млађој общественој Школи Ћупријској предавали теченија првог 1840/41 лета.

Старии Псалтирци

1. Науку Христијанску: од III-ће части, до 10-ог Блаженства.
2. Србску Граматику: вступленије, Предопотинание, изјаснение и раздјеление Граматике, о правом изговарању, о гласоударенију, о имену вообше, до првог склоненија.
3. Историја Народа Србског: Понјатије Истории, како се дели историја, о породу Србском, и о старим Србским посеменијам до Немање Стефана.
4. Историју Церковну: Период први, од Створенија света до Потопа, или Године светостварне 2262-е.
5. Численицу: Четири вида, собрание, отјатије, умножение и раздјеление.
6. Псалтир: од 1-е као до свршетка 20-е.
7. Немачки буквар: с нагала до краја срицати, и о части читати.
8. Повседневно упражнење прописа Србски и Немачки.

Млађи Псалтирци

1. Христијанско Поучение: од првог вопроса до 25-ог.
2. Псалтир од 1-е Катисме до 5-е.
3. Численицу: три вида, собрание, отјатије и умножение.

Стари Часловци

1. Часловац: од услишита до ден печали до велика повечери
2. Христијанско поучение од 1-ог вопроса до 25-ог.
3. Численицу: два вида по сведневно упражнење прописа.

²¹ АС, МПс Ф II/р – 41/1841.

Млађи Часловци

1. Часловац од Царја небесни до услишите Где делњоег
2. Молитва Господња: отве наш оцу Дву (деву) Марију, 10 божии заповеди дviel милости тјелесни и 7 дviel милости духовни, поведневно упражнение прописа.

Старии Букварци

1. Буквар: с начела до конца читати.
2. Молитве господње до 7. тviel милости телесни и прописа писани.

Млађи Букварци

1. Буквар: с начела до конца срицати.
2. Милитве Господње отче наш оцу дву Бору (Богородицу) и 10. Божии заповеди.

17-ог фебруарија 841. г.
У Ћуприји

Кирил Бељански
учитељ деце
Ћупријске

КЛАСИФИКАЦИЈА

Ученика Нормалне Обществене Школе Ћуприске теченија првог 1840/41
године

Старии Псалтирци

Превасходни

1. Милисав Ристић, 2. Јован Миленковић

Класе Прве

1. Милош Стојановић, 2. Милутин Ристић

Млађи Псалтирци

Превасходни

- 1, Максим Николић

Класе Прве

1. Јован Милић, 2. Атанасије Матејевић, 3. Марко Миловановић

Старии Часловци

Превасходни

1. Милоје Стојановић, 2. Милош Ђорђевић

Класе Прве

1. Богдан Живковић, 2. Димитрије Познановић, 3. Тодор Јовановић, 4. Милосав Стоиковић, 5. Милан Миљковић, 6. Јован Анђелковић, 7. Богдан Нешић, 8. Милан Николић

Млађи Часловци

Класе Прве

1. Михаил Миловановић, 2. Антоние Киттановић, 3. Андреи Пеливановић, 4. Никола Милетић, 5. Илија Миловановић, 6. Стојан Поповић

Старији Букварци

1. Петар Јанковић, 2. Георгије Миленковић, 3. Ђорђе Стошић, 4. Раико Живковић.

Млађи Букварци

Класе Прве

1. Димитрије Киттановић, 2. Ђока Стевић, 3. Анта Лазић, 4. Стојан Станковић, 5. Јован Миленковић мали

17 ог фебруарија 841 е
У Ћуприји

Кирил Бељански учитељ
деце Ћупријске

Списак

Параћинске Јуности Првога Течанија 841 ве Године

Георгије Крстић

Старије Класе Н: учитељ

Млађи Псалтирци Параћинске Јуности		Наука Христијанска	Псалтир и Немачка Читанка	Славенска Грамматика	Историја Новог Завета	Аритметика
1.	Арсеније Божиновић	доб	добр.	доб.	доб.	сређ.
2.	Илија Димитријевић	сре.	„	ср.	сређ.	„
3.	Стојан Матеић	доб.	„	сређ.	доб.	„
4.	Антоније Павловић	срђ.	„	доб.	ср.	„
5.	Лазар Обрадовић	доб.	марљ.	сред.	ср.	сређ.
6.	Георгие Тасић	рђ.	рђ.	рђ.	рђ.	рђ.
7.	Антоние Нешић	доб.	срђ.	доб.	доб.	добар
8.	Симеон Степановић	доб.	доб.	„	„	сређ.
9.	Лазар Илић	рђ.	добар	„	сређ.	сређ.
10.	Панта Нешић	доб.	доб.	доб.	сређ.	прил.
11.	Димитрии Басиловић	„	ср.	доб.	доб.	„

12.	Милош Стоиљковић	„	доб.	сређ.	доб.	„
13.	Матеи Стоиковић	„	доб.	доб.	доб.	„
14.	Стојан Тасић	„	доб.	„	доб.	сређ.
15.	Станко Голубовић	„	„	„	сређ.	„
16.	Божин Миљковић	„	„	„	„	рђ.
17.	Петар Јовановић	сре.	„	„	„	„
18.	Матеи Димитријевић	„	сре.	сређ.	„	сређ.

Старии Псалтирци	Наука Христијанска	Немачко Читање	Славенска Граматика	Историја Краљева	Земљописание	Аритметика
Петар Бранковић	доб.	изр.	изр.	добар	доб.	сређ.
Лазар Стефановић	сређ.	доб.	доб.	сређ.	срђ.	срђ.
Јован Анђелковић	„	„	„	доб.	сређ.	„
Димитрии Стефановић	„	„	сређ.	сређ.	сређ.	„
Коста Марковић	доб.	„	добар	доб.	сређ.	„
Петар Цветковић	сред.	сређ.	„	сређ.	сређ.	„
Милош Ђорђевић	„	сређ.	сређ.	сређ.	„	„

1. Наука Христијанска

Част друга а трећом часу О Надежди

2. Псалтир

Во чтеии Псалтира од Катисме прве пак до краја, и Немацко Читање

3. Славенска Граматика

Вступлемии во славенску Граматику сва четири склоненија, о имени прилагателном, числителном, и о ...

4. Аритметика

Глава прва о четири вида числителни. нениречени числа; а друго о четири вида числителни наречени числа и о разбиенијама.

5. Историја Н: Завета и Краљева

Историја Србска, од куда ми Србљи проискодино , пак до Деспота.

6. Земљеописание

Увод. 2 величина земље. 3. Течение земље околу Света 4. Осовина земље. Површина. 6. производи. 7. Људи.

17. фебруарија 841.

А.
Старије Класе Параћинске

Списак
Старије Нормалне Школе Параћинске
за прво течение 1841 године

ч и с л о	Имена и презимена Млађи Псалтирци	године	Место рођења	Отац, Мати и њихово стање	Гди до сад учио	Кад је коју почети учити књигу	Приљжание у наукама и наравима	Пријмачание
1.	Јосиф Божиновић	12	Параћин	Мунџија средње стање	У Параћину	1. августа	добро	Н и ш т а
2.	Божин Миљковић	13	„	Меанџија добро	„	„	добро	„
3.	Георгие Тасић	11	„	Болтација добро	„	„	средње	„
4.	Симеон Степановић	14	„	Бојација средње	„	„	добро	„
5.	Панта Нешић	13	„	Сирота	„	„	добро	„
6.	Матеи Стоиковић	14	„	Абација средњег стања	„	„	средње	„
7.	Димитрии Басиловић	13	„	Земљоделац средње	„	„	средње	„
8.	Станко Голубовић	10	„	Лончар средње	„	„	средње	„
9.	Петар Јовановић	12	„	Земљоделац худо	„	„	добро	„
10.	Илија Димитријевић	11	„	Ћурчија средње	„	„	средње	„
11.	Стојан Матеић	12	„	Мати сирота	„	„	добро	„
12.	Антоние Павловић	13	„	Земљоделац средње	„	„	добро	„
13.	Антоние Нешић	14	„	Меанџија средње	„	„	добро	„
14.	Лазар Илић	14	„	Терзија средње	„	„	худо	„
15.	Матеи	12	„	Ћурчија	„	„	добро	„

	Димитријевић			средње				
16.	Милош Стоиљковић	12	„	Мумџија средње	„	„	добро	„
17.	Лазар Обрадовић	12	„	Трговац добро	„	„	добро	„
18.	Стојан тасић	13	„	Мумџија средње	„	„	средње	"
Старии Псалтирци								
1.	Петар Бранковић	14	„	Менаџија средње	„	„	добро	„
2.	Лазар Стефановић	15	„	Папуџија добро	„	„	добро	„
3.	Јован Анђелковић	15	„	Менџија добро	„	„	добро	„
4.	Димитрии Стефановић	15	„	Трговац добро	„	„	добро	„
5.	Коста Марковић	14	„	Учитељ средње	„	„	добро	„
6.	Петар Цветковић	13	„	Менаџија добро	„	„	добро	„
7.	Милош Ђорђевић	13	„	Мумџија добро	„	„	средње	„
Георги Крстић старие Класе Учитељ у Параћину 17 фебруариа 841.								

Б.
Млађе Класе Параћинске
Списак ученика
Нормалне млађе школе Параћинске за Перво Теченије
Месеца 17 ог фебруарија 841.

	Имена и презимена Часловци велики	година	Место рођења	Отац или Мати и њихово стање	Где је досад учио	Кад је започео учити	У наукама и наравима	Примечаније
1.	Димитрије Милутиновић	14	Параћин	Кмет	у Параћину	од априла 838.	добар	
2.	Георги Радуловић	12	„	земљоделац	„	„	„	
3.	Јеротије	13	„	земљоделац	„	„	„	

	Јовановић							
4.	Димитрие Миленковић	11	„	Механџија	„	„	„	
5.	Стефан Милоиковић	12	„	земљоделац	„	„	„	
6.	Милош Бранковић	12	„	Трговац	„	„	„	
7.	Настас Обрадовић	11	„	Трговац	„	„	„	
8.	Димитрие Пешић	12	„	Механџија	„	„	средње	
9.	Илиа Стојановић	12	„	Механџија	„	„	„	
10.	Петар Томић	11	„	Тувегџија	„	„	„	
11.	Обрад Симић	14	„	земљоделац	„	„	„	
Часловци мањи						Новембра 838.		
12.	Јован Марковић	12	„	Бојација	„	„	добар	
13.	Димитрије Марковић	15	„	Земљоделац	„	„	„	
14.	Милоико Јовановић	15	„	„	„	„	„	
15.	Милосав Јовановић	9	„	Терзија	„	„	„	
16.	Михаил Павловић	10	„	Хабација	„	„	„	
17.	Димитрие Стојановић	10	„	Механџија	„	„	„	
18.	Димитрие Јовановић	10	„	Трговац	„	„	„	
19.	Димитрие Лазаревић	10	„	„	„	„	„	
20.	Атанасие Живковић	10	„	Поп	„	„	„	
21.	Георгие Николић	10	„	Пензионер	„	„	„	
22.	Георгие Стефановић	12	„	Ћурчија	„	„	„	
23.	Јован Стојановић	11	„		„	„	„	
24.	Лазар Аранђеловић	10	„	Ковач	„	„	„	
25.	Антоние Живковић	11	„		„	„	„	
26.	Јован Гоцић	11	„	Трговац	„	„	„	

27.	Лазар Ивковић	10	„	Земљоделац	„	„	„	
28.	Петар Милосављевић	12	„	земљоделац	„	„	„	
Часловци					У Параћину	Маја 1839.		
29.	Савва Милетић	14	„	Земљоделац	„	„	добар	
30.	Димитрие Симић	11	„	Механција	„	„	„	
31.	Марко Миљковић	10	„	Земљоделац	„	„	„	
32.	Антоние Теодоровић	10	„	Трговац	„	„	„	
33.	Вељко Илић	9	„	Мутавција	„	„	„	
34.	Илиа Милосављевић	9	„	Терзија	„	„	„	
35.	Милош Радошевић	10	„	Земљоделац	„	„	„	
36.	Миленко Илић	8	„	Земљоделац	„	„	„	
37.	Димитрие Милошевић	10	„	Терзија	„	„	„	
38.	Гаврил Живковић	10	„	Земљоделац	„	„	„	
39.	Алекса Ђурић	10	„	Трговац	„	„	„	
40.	Алекса Радивојевић	11	„	Сирота удовица	„	„	„	
41.	Јован Петковић	11	„	„	„	„	„	
Букварци велики					У Параћину	Новембра 1839.		
42.	Антоние Радовановић	10	„		„	„	добар	
43.	Антоние Младеновић	12	„	Терзија	„	„	„	
44.	Атанасије Петровић	8	„		„	„	„	
45.	Станое Спасић	14	„	Земљоделац	„	„	„	
46.	Стефан Миљковић	10	„	Трговац	„	„	„	
47.	Прокопије Лазаревић	9	„	„	„	„	„	
48.	Милош Милетић	11	„	Терзија	„	„	„	
49.	Димитрие Стефановић	10	„	Бојација	„	„	„	

50.	Риста Бранковић	11	„	Баштован	„	„	„	
51.	Урош Симоновић	12	„	Земљоделац	„	„	„	
52.	Милош Симоновић	12	„	„	„	„	„	
53.	Михаил Теодосијевић	9	„	Терзија	„	„	„	
54.	Димитрие Голубовић	10	„	Механција	„	„	„	
55.	Стојан Антонијевић	11	„	„	„	„	„	
56.	Стојан Илић	10	„	Н.	„	„	„	
57.	Јован Јовановић	9	„	Земљоделац	„	„	„	
Букварци Мали								
58.	Димитрие Миланковић	11	„	Земљоделац	У Параћину	Априла 1840.	добар	
59.	Атанасие Здравковић	11	„	Ковач	„	„	„	
60.	Рафаило Јовановић	11	„	Земљоделац	„	„	„	
61.	Петар Станковић	13	„	„	„	„	„	
62.	Кирил Станковић	11	„	„	„	„	„	
63.	Илија Јовановић	12	„	„	„	„	„	
64.	Јован Марковић	11	„	„	„	„	„	
65.	Радивои Теодоровић	12	„	„	„	„	„	
66.	Јетимије Петровић	11	„	„	„	„	„	
67.	Антоние Миленковић	10	„	„	„	„	„	
68.	Маноило Јовановић	9	„	Терзија	„	„	„	
69.	Атанасие Миленковић	9	„	Земљоделац	„	„	„	
70.	Милосав Урошевић	9	„	„	„	„	„	
71.	Теодосие Несторовић	8	„	„	„	„	„	
72.	Стојан Голубовић	7	„	Грнчар	„	„	„	

73.	Димитрие Николић	7	„	Калајдија	„	„	„	
74.	Лазар Петровић	8	„	Земљоделац	„	„	„	
75.	Патар Марковић	11	„	Терзија	„	„	„	
76.	Миленко Рашић	8	„	Земљоделац	„	„	„	
Познаие Писмена						новембар 1840.		
77.	Гаврило Божинић	6	„	Мунџија	„	„	„	
78.	Димитри Петковић	7	„	Земљоделац	„	„	„	
79.	Сава Урошевић	6	„	Терзија	„	„	„	
80.	Јован Живковић	7	„	Терзија	„	„	„	
81.	Станко Спасић	8	„	Земљоделац	„	„	„	
82.	Георгие Станојевић	8	„	„	„	„	„	
83.	Илиа Стефановић	10	„	„	„	„	„	
84.	Милош Петронијевић	7	„	Терзија	„	„	„	
У Параћину месеца Јануариа 17 ог 841. года Павел Марковић учитељ млађе класе Народ.								

Смотрение
Сверху преподавани предмета у второго Теченија
840 до 17 ог фебруариа 841 года.

Часловци Велики

1. Чтение из часловца до конца
2. Науку Христианску до 3 ђе части
3. Поучение до конца
4. Свјашену историју до конца
5. Численије, или рачуњање 3 вида
6. Писание Прописа и молитве законе

Часловци Млађи

1. Часловац 9 ти час до Начело вечерња
2. Катихизис до тачке четвртои
3. Поучение Христијанско до 32 вопроса
4. Свјашену историју до 12 те главе
5. Числение Први вид св пробом от диља
6. Писание Прописа и молитве законе

Часловци

1. Часловац, шесто топсалмиа
2. Катихизис до тачке второго
3. Поучение Христијанско до 22 ог вопроса
4. Свјашену историју до 5 те главе
5. Писание Прописа познаније цифри
6. Молитве законе

Букварци велики

1. Срицание св. Платлама и шчетелов 19.
2. Писание Прописа во части
3. Молитве Господње

Букварци

1. Буквара срицање до образа 11.
2. Писание руководство молитве Господу

Познание Писмена

1. Дшицу Познание Писмена
2. Крст образно

У Параћину фебруариа 17 ог 841 года

Павел Марковић
Учитель Млађе школе

Расположенија
Сверху ученика избраног Общества Параћин. Нормалне Млађе школе за
Первое Течение од 840 до 841.года

ч и с л о	Имена и презимена	Успех у наукама							
		часловац	катихизис	поученије	свеш. историја	числение	писание	моралне законе	примеченије
	Чаславци Велики								
1.	Димитрие Милутиновић	средње	сре.	сред.	средње				
2.	Георгие Радуловић	„	„	„	„				
3.	Јетимије Јовановић	„	„	„	„				
4.	Димитрие Миленковић	добар		„	„				
5.	Стефан Миленковић	средњи	средњи	добар	„				
6.	Милош Бранковић		рђав	средње					
7.	Настас Обрадовић	средње	средње	„					
8.	Димитрие Пешић	рђав	сред.	„					
9.	Илија Стојановић	„	„	рђав					
10.	Петар Томић	„	„	„					
11.	Обрад Симић	„	„	„					
	Часловци Мањи	часловац	катихизис	поучение	Свеш. историја	числение			
12.	Јован Марковић	добро		доб.					
13.	Димитрие Марковић	добро		„					
14.	Милоико Јовановић	„		„					
15.	Милосав	„		„					

	Јовановић								
16.	Михаил Павловић	рђав		сред.					
17.	Димитрие Стојановић	сред.		„					
18.	Димитрие Јовановић	„		„					
19.	Димитрие Лазаревић	„		сред.					
20.	Атанасие Живковић	добар		сред.					
21.	Петроние Николић	сређ.		„					
22.	Петроние Стефановић	„		„					
23.	Јованн Стојановић	рђав		„					
24.	Лазар Аранђеловић	„		сред.					
25.	Антоние Живковић	„		„					
26.	Јован Гоцић	„		„					
27.	Лазар Ивковић	„		рђав					
28.	Петар Милосављевић	„		„					
Часловци		часловац	катикизис	свеш. историја	поз. цифара	поучение			
29.	Савва Милетић	добар		рђав					
30.	Димитрие Симић	добар		„					
31.	Марко Миљковић	сред.		„					
32.	Антоние Теодоровић	сред.		„					
33.	Вељко Илић	„		„					
34.	Илија Милосављевић	„		„					
35.	Милош Радошевић	добар		сред.					
36.	Миленко Илић	сређ.		„					
37.	Димитрие Милошевић	„		„					
38.	Гаврил	„		рђав					

	Живковић								
39.	Алекса Ђурић	„		сред.					
40.	Алекса Радивојевић	рђав		рђав					
41.	Јован Петковић	„		рђав					
Букварци велики		буквар				поучение	мор. закони		
42.	Антоние Радовановић	рђав	„	„	„	„	„		
43.	Антоние Младеновић	рђав							
44.	Атанасие Петровић	„							
45.	Станое Спасић	„							
46.	Стефан Миљковић	добар							
47.	Прокопие Лазаревић	рђав							
48.	Милош Милетић	„							
49.	Димитрие Стефановић	„							
50.	Риста Бранковић	„							
51.	Урош Симоновић	сред.							
52.	Милош Симоновић								
53.	Михаил Теодосијевић								
54.	Димитрие Голубовић								
55.	Стојан Антонијевић								
56.	Стојан Илић								
57.	Јован Јовановић								
Букварци Мали		буквар	срицање	,	,	,		мол. го сподње	
58.	Димитрие Миланковић								

59.	Рафаил Јовановић								
60.	Атанасије Здравковић								
61.	Петар Станковић								
62.	Кирил Станковић								
63.	Илија Јовановић								
64.	Јован Марковић								
65.	Радован Теодоровић								
66.	Јеротие Петровић								
67.	Антоние Миленковић								
68.	Маноило Јовановић								
69.	Атанасие Миленковић								
70.	Милосав Урошевић								
71.	Теодосие Урошевић								
72.	Станоје Петровић								
73.	Димитрие Николић								
74.	Лазар Петровић								
75.	Петар Марковић								
76.	Миленковић Рашић								
Познание Писмена		познание писмени			-	-	-	-	
77.	Стојан Голубовић								
78.	Гаврил Божиновић								
79.	Димитрие Петковић								
80.	Сава Урошевић								
81.	Јован Живковић								
82.	Станко Спасић								
83.	Илиа								

	Стефановић								
84.	Георгие Станојевић								
85.	Милош Петронијевић								
86.	Георгие Николић								
87.	Цветко Аранђеловић								

СПИСАК²²

Наименовање свију наодећи се Учитеља Нормални школа у окружију Њупријском

Име и презиме	Место рођења	Године	Стање	Какве науке свршио	Колико година учитељствуе и гди	Гди је сад учитељ	Примечание
Константин Павловић	Нови Сад у Цесарији	26	неожењен	Гимназијум у Новом Саду и једну годину Богословије у Карловцима	У Ужици 3 ½ године, а овди у Њуприји два месеца	У вароши Њуприји	Школско сведетељство прилаже се у оригиналу из Гимназије издато му
Георгие Крстић	Село Бешево Сремског комитата у Цесарији	29	ожењен	Гимназијум свршио у Новом Саду и прву годину Богословије у Карловци Сремски	У селу Каменици окр. ваљевског а у вароши Параћину 3 год.	У вароши Параћину	Два оригинална сведетељства једно из Гимназије а друго из Богословије издата му овде су прилажу
Георгие Радованов.	Село Каница Комитата бачког у Цесарији	25	нежењен	Реторику у арадској Гимназији и Педагогическе науке у Зомборском заведенију свршио	Од месеца маја т. Год. па до данас у Параћину	У вароши Параћину	Свидатељство му је школско у високослав. Попечитељству Просвештениа и то при секретару бившем, Петру Радовановићу

²² АС, МП-с Ф I, р – 5/1843.

Данил Дамјановић	Фирма у Мађарској	28	нежењен	Гимназијум, филозофију и једну годину права у Загребу	У Паланки окр. смедерев. 1 ½ год а у Свилајнцу 1 ½ год.	У вароши Свилајнцу	Школска свидетељства налазе се при високославном у Попечитељству просветшениа
Јован Живановић	Село Жупањев ац окр. јагод.	30	нежењен	Нормалну школу у М. Ивковићу и 2 год. Богословије у Београду	2 ½ у Свилајнцу	У Вароши Свилајнцу	Свидетељство од Конзисторие налази се код куће у Жупањевцу и због тога, што се док би га добавио време продужава, није га могао предати
Момир Томић	Село Ченија у Банату	55	Нежењен	Нормалне школе у Темишвару	28 год. у Аустрији и учитељствовао а у Србији у селу Гложанима 1 ½ и у Медвеђи 3 године	У селу Медвеђи	Свидетељства како је у Аустрији учитељствовао, по казивању његовоме, налази се при Конзисторији.
Милан Протић	Село Ломница среза ресав. Окр. ћупр.	20	нежењен	У Свилајнцу Нормалну школу и 3 год. Богосковије у Београду	2 месеца и то код Манастира Манасије	Код. М. Манасије	Свидетељство од Конзисторије налази се при високославном у Попечитељ. Просветшенија
Димитрије Филиповић	Село Курјача окр. Пожар.	20	нежењен	Нормалне школе у Пожаревцу	1 ½ годину у селу Курјачи и 1 ½ год у селу Гложани.	У селу Гложани	Свидетељство школско нема
Исак Поповић	Карловци у Срему	32	нежењен	Нормалне школе и 1. год. Гимназије у Карловци	3. год. у селу Воиски 1 ½ год. у Копривници окр. јагод. и 1 месеца у селу Воиски	У Селу Воиски	Сведетељства нема, а показао је да су му онакова у Крагујевцу изгорела.
К.Но 2152 30. Декем. 842. у Ћуприји писар Благоје Јездимировић у отсут. Г. Началника окруж. помоћник, ш. капеган Добросав Здравковић							

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ОКРУЖЈА ЈАГОДИНСКОГ
ЗА 1853. ГОДИНУ ²³

	Варош Јагодина	Срез темнићки	Срез левачки	Главна сума
Окружна начелства	1	-	-	1
Окружни судови	1	-	-	1
Среза	-	1	1	2
Обштина	1	35	32	68
Примирителни судова	1	35	32	68
Села	1 варош	60	83	143
Кућа	825	4.012	4.102	8.939
Здания правитељствени	2	-	-	2
Кућа правитељ. срески	-	-	2	2
Кућа обштински	1	35	32	68
Шпитаља	1 варошки	-	-	1
Цркве	1	5	4	10
Манастири	-	-	3	3
Лековите воде	-	1 кисела	1	1
Барутана	-	-	-	-
Аигира обштинска	-	-	-	-
Колико има житеља	3.615	22.875	26.472	52.962
Чиновника полицаини	4	2	3	9
Чиновника судејски	10	-	-	10
Практиканти полицаини	6	-	-	6

²³ АС, НОЈ, Ф XV, р-47/1-1853.

Пандури полицаини	10	5	5	20
Пандури фрески	4	-	-	4
Скела на рекама	-	3	-	3
Свештеника	3	15	12	30
Калуђера	-	-	11	11
Протојереја	1	1	-	2
Настојатеља	-	-	1	1
Игу мана	-	-	2	2
Основне школе	3	8	6	17
Учитеља	3	8	6	17
Ђака	234	130	149	513
Школа женски	1	-	-	1
Ученица	63	-	-	63

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ОКРУЖЈА ЈАГОДИНСКОГ
ЗА 1854. ГОДИНУ ²⁴

	Варош Јагодина	Срез темнишки	Срез левачки	Главна сума
Окружни начелства	1	-	-	1
Окружни судова	1	-	-	1
Среза	-	1	1	2
Обштина	1	35	32	68
Примирителни судови	1	35	32	68
Села	-	60	83	143
Кућа	827	4024	4130	8981
Зданије правитељства	2	нема	нема	2
Кућа правит. среза	-	-	2	2
Кућа општинска	1	-	-	1
Шпитаља	1 варошки	-	-	1
Цркве	1	5	4	10
Манастира	-	-	3	3

²⁴ АС, НОЈ, Ф XIII, р-95/1854.

Лековити вода	-	1	-	1
Барутана	-	-	-	-
Фабрика	-	-	1 стаклена но не дејствује	1
Њиве општинске	5 дана ораће земље	16	4	21
Ране општинске	-	11.450 ока кукуруза	7.900 ока кукуруза	19.350
Бикова општински	-	-	-	-
Аигира општински	-	-	-	-
Колико има житеља	3766	21.090	26.472	51.328
Порески глава	770	4.385	4.672	9.827
Данка годишњег	38.500	217.850	231.700	488.050
Чиновника полицајни	2	1	1	4
Званичници судејски	11	-	-	11
Практиканти полицајни	7	-	1	8
Практиканти судејски	4	-	-	4
Пандура полицајни	7	5	5	17
Пандура срески	4	-	-	4
Скела на рекама	-	3	-	3
Свештеника	4	12	12	28
Калуђера	-	-	10	10
Протојереја	1	-	-	1
Настојатеља	-	-	1	1
Игумена	-	-	2	2
Школа основни	3 са IV разреда	8	6	17
Учитеља	3	8	6	17
Ђака	213	150	110	473
Школа женски	1	-	-	1
Ученица	110	-	-	110

Намесника	-	1	-	1
Званичници полицајни	1	2	1	4
Званичници финансиски	2	-	-	2
Званичници поштанског одељења	1	-	-	1

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ОКРУЖЈА ЈАГОДИНСКОГ
ПО ПОЛИЦАЈНОЈ СТРУЦИ ЗА 1858. ГОДИНУ ²⁵

	Окружна варош Јагодина	Срез левачки Рековац	Срез темнишки Јагодина	Главана сума
општина	1	32	35	68
села	-	82	62	144
вароши	1	-	-	1
Зидани цркви	1	4	8	13
Не зидани цркви	-	1	-	1
Зидани манастири	-	3	-	3
Не зидани манастири	-	-	-	-
Зидани Правитељствени кућа	1	-	-	1
Не зидани Правитељствени кућа	3	-	-	3
Зидани општински кућа	-	-	-	-
Не зидани општински кућа	1	32	35	68
Приватни кућа	930	4360	4391	9681
Мушки душа	1995	14.650	12.498	29.143
Женски душа	1.850	13.690	11.500	27.040
Порески глава	778	5.278	4.837	10.893
чиновника	22	2	2	26
свештеника	5	11	17	33
калуђера	-	10	-	10

²⁵ АС, НОЈ, Ф I, р-17/1859.

Основни школа	4	5	8	17
учитеља	4	5	8	17
ученика	194	220	356	770
Женски школа	1	-	-	1
учитељки	1	-	-	1
ученица	56	-	-	56
Правитељ. служ.	36	6	5	47
Варошки дућана	315	-	-	315
сеоски дућана	-	1	4	5
Варошки механа	51	-	-	51
Сеоски механа	-	17	53	70
Минерални вода	-	-	1	1
Одбегши лица из среза	-	-	-	-
У сажитељство прим. лица	-	-	-	-
Одпуштени из сажит. лица	-	-	-	-
Подељени фамилија	-	12	90	102
Криваца прим. судова кажњ.	93	507	446	1.046
Криваца суду предати	45	-	-	45
Деловодне нумере	7.490	3.248	2.905	13.643
Печати здати прим. судовима	706	462	2.900	4.068
Издати велики пасоши	173	-	-	173
Издати мали пасоши	944	38	67	1.049
Пасоши визирани	3.438	113	-	3.551
Издати исправа служит.	342	8	2	334
Кажњени лица пол. властшћу телесно ²⁶	24	6	89	119
„ „ новчано	21	71	41	133
„ „ затвором	5	35	1	41
Број пожара	-	3	-	3
У вредности гр.	-	3.050	-	3.050

²⁶ У статистичком прегледу само за варош Јагодину за 1858. годину, стоји да је телесних казни било је 87, новчаних 4 и затвором су кажњена два лица.

Број случајева крађа	9	3	1	13
У вредности гр.	107	1.100	1.002	2.809
Случајева убиства	-	2	1	3
Случајева самоубиства	-	-	-	-

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ДОДЕЛА ЗЕМЉЕ СИРОМАШНИМ ЛИЦИМА У СРЕЗУ ТЕМНИЋКОМ

Началничеству Округа Јагодинског

Начелника Среза темнићког
И з в е с т и ј е

На основу височаише Уредбе од 1. априла 1859 год. оскудним у земљи људима у сагласију са кметовима и обштинарима од обштинске земље моим преошсетивеником дате на уживање, сочинили списак у покорности Начелству у прилогу на одобрење подносимо.

30. Августа 1860. год.
У Варварину²⁷

Поручник

Списак

Лица којима је на основу постојеће височаише Уредбе као оскудним,
по нешто од обштинске земље на уживање дато

б р ој	Име и презиме	Место одакле је	Колико душа има у кући	Колико дана ораће земље има	Колико је коме плуга дато
1.	Милосав Филиповић	Пајковац	11	4	2
2.	Аксентије Ђорђевић	„	6	3	1 ½
3.	Павле Петровић	„	6	3	1
4.	Јова Пешић	„	3	1	1
5.	Стеван Ђорђевић	„	11	4	2
6.	Петар Павловић	„	10	4	1 ½
7.	Јевта Павловић	„	6	4	1
8.	Вићентије Стевановић	„	5	2	1

²⁷ АС, НОЈ, Ф XVI, р – 3/1860.

9.	Гаврило Ивановић	„	3	3	1/2
10.	Обрен Милојевић	„	7	2	1
11.	Аћим Петровић	„	5	1 ½	1
12.	Никола Баћиновић	„	4	3	1/2
13.	Велисав Томић	„	7	2	1 ¼
14.	Јевта Стојановић	„	4	2	1
15.	Јован Стојановић	„	3	2	1
16.	Раденко Живковић	„	4	2	1 ½
17.	Јанко Станисављевић	Бошњане	3	5	1/4
18.	Лука Сталовић	„	3	4	1/4
19.	Тодор Милетић	„	6	3	2
20.	Алекса Костић	„	5	3	1 ½
21.	Панта Милетић	„	8	3	1 ½
22.	Андреја Милетић	„	5	3	1 ½
23.	Петар Милетић	„	6	3	1 ½
24.	Јован Николић	„	9	3	1 ½
25.	Стеван Симоновић	„	8	4	1 ½
26.	Јова Павловић	„	4	1/2	1
27.	Милан Јовановић	„	8	4	1/2
28.	Милош Петровић	„	8	3	1/2
29.	Милан Живковић	Вратаре	11	5	1
30.	Стеван Ђурђевић	Карановчић	8	5	1 ½
31.	Ристивоје Живковић	„	9	3	1
32.	Степан Ђурђевић	„	5	2	1

33.	Никола Јовановић	„	7	3	1 ½
34.	Аврам Марковић	„	9	6	1/2
35.	Аксентије Ђурђевић	„	4	2	1 ½
36.	Сима Стевановић	Д. Крчин	3	2	1
37.	Миаило Стојадиновић	„	3	2	1
38.	Стеван Ћирковић	„	10	3	1 ½
39.	Алекса Станковић	Тољевац	4	3	1 ½
40.	Милован Милошев.	„	5	2	1
41.	Мијаило Антић	„	8	3	1 ¼
42.	Стева Милетић	„	5	2	1
43.	Марко Јанковић	„	8	2	1
44.	Димитрије Мијаиловић	„	8	3	1 ¼
45.	Гаја Мијаиловић	„	8	1	2
46.	Јанићије Павловић	„	9	3	1 ½
47.	Радосав Недељковић	„	8	2	1
48.	Стеван Станковић	„	8	2	1
49.	Мијаило Јовановић	„	9	2 ½	1 ½
50.	Мата Радосављевић	„	5	3	1
51.	Јова Станковић	„	8	3	1
52.	Милосав Бранков.	Орашје	8	3	1
53.	Јован Алексић	Церница	15	2	1 ½
54.	Јован Јевтић	„	12	2	1 ½
55.	Павле Станојловић	„	8	2	1

56.	Сима Живковић	„	7	2	1
57.	Милић Обрадовић	„	5	1 ½	1
58.	Сима Крстић	„	7	2	1
59.	Јевта Стаменковић	„	5	2	1
60.	Станоје Николић	„	8	3	1
61.	Паун Вељковић	„	4	1 ½	1
62.	Јован Живковић	„	5	3	1
63.	Тодор Моисиловић	„	4	2	1
64.	Милен Милојковић	„			1
65.	Димитрије Марковић	„	3	1	1
66.	Младен Јевтић	„	11	2	2
67.	Миленко Миленковић	„	5	2	1
68.	Рака Јовановић	„	4	1	1
69.	Пера Миловановић	„	4	1	1
70.	Мата Бранковић	„	4	1	1
71.	Јаков Гојковић	„	9	3	1
72.	Филип Алексић	„	6	2	1
73.	Мита Станојевић	„	1	2	1
74.	Милен Филиповић	„	6	1	2
75.	Илија Вељковић	„	4	1	2
76.	Миљко Васић	„	4	1 ½	1
77.	Крста Гмитровић	„	4	1	1
78.	Гаја Станојевић	„	5	1/2	2
79.	Миленко	„	2	1/2	2

	Јевтић				
80.	Стеван Митрић	„	5	1 ½	2
81.	Јова Ђукић	„	10	2	2
82.	Стојадин Вељковић	„	3	2	2
83.	Милета Савић	„	6	2	1
84.	Цека Петровић	„	7	1	2
85.	Димитрије Милованов.	„	5	1/2	1
86.	Аврам Ђукић	„	2	1/2	1
87.	Јовача	„	4	2	1
88.	Максим Каракуш	„	6	2	2
КН 1528. 29. августа 1860 год. у Варварину Начелник Среза Темнићког Поручник					

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ЈЕДНА ИЗМИШЉЕНА ЗАВЕРА У ЈАГОДИНИ

Мијајло Мајурац из Јагодине обавестио је увече 17. јула 1860. године окружног начелника да се у Јагодини воде неки тајни договори и да се кује завера против живота кнеза Милоша Обреновића и Стевче Михаиловића, председника Савета. Исти Мајурац је, како је изјавио, о томе јавио и свом побратиму и Стевчином рођаку, Тодору Аранђеловићу, трговцу из Јагодине. Према његовој изјави, у заверу су били укључени: Мијалко Раденковић, Таса Тодоровић, Анта Аранђеловић, трговци, Ђорђе Крстић, апотекар, Милош Недељковић, бивши помоћник и Јован Ђурђевић - Стојанкић, такође трговац из Јагодине.

Испитивање о завери окружни начелник је започео већ 18. јула и завршио га 27. јула. У току испитивања, тачније 20. јула, кнез Милош је телеграфски позвао „заверенике“ себи у Београд. Сумњало се на подметање чињеница, јер се рано ујутру 19. јула појавила једна пасквила, која је била упућена против помоћника окружног начелства и самог окружног начелника и која је показала да је писана од стране лица кад су зимус, наводно, против општине поднели тужбу, која је комисијски испитивана. Тужба је садржала неку осветољубиву претњу, којој се није могло ући у траг, што је показало да од те завере овде у Јагодини ни спомена није било.

Док је вршено извиђање, у окружно начелство је дошао неки Милосав Јаковљевић, трговац из Јагодине, и казао да је Гаја Илић, члан Суда окружја пожаревачког, њему у механи у селу Мозгову у окружју алексиначком 19. јула казивао како је завера у Јагодини откривена.

Кад је Гаја говорио Милосаву о завери, још се ништа у Јагодини међу грађанима о откривању завере није знало. Баш тог дана, сва осумњичена лица, као и откривалац завере, Мајурац, налазили су се у окружном начелству све до увече, где су били задржани баш због тога да се не би о завери у вароши ништа знало.

Међутим, Гаја Илић, идући из Пожаревца у Бању дошао је у Јагодину и ту боравио два дана. Трећег дана ујутру, т.ј. 19. јула, отишао је за Бању и није приметио никакве кораке завере. Зато је са његовом тврдњом упознато Попечитељство унутрашњих дела, да би се тражила дозвола и упутства за извршење увиђаја.

Попечитељство је 11. августа 1860. године наложило да се спроведе истрага поводом овог предмета завере, коју је доставио Мијајло Мајурац, да се утврди истинитост дојаве и да се извештај о томе пошаље Попечитељству и ако се докаже да су оптужени невини. Ако су оптужбе биле лажне, да се утврди и кривица за лажне оптужбе, и о накнади коју би оптужени тражили за нанету увреду.

На основу налога Попечитељства унутрашњих дела, оптужени су спроведени Суду окружја јагодинског са описом дотадашње истраге:

1. Оптужени су: Мијалко Раденковић, Таса Тодоровић, Анта Аранђеловић, Јован Ђорђевић-Стојанкић, трговци, Ђорђе Крстић, апотекар, Милош Недељковић, бивши помоћник, Мијајло Мајурац, беспосличар, Тодор Аранђеловић и Милутин Аранђеловић, трговци.

2. Сва лица су из Јагодине, осим што је Ђорђе Крстић, апотекар, родом из Руме у Срему, војводства Србије, који је пре 10 година ступио у поданство српско. Први има 36, други 43, трећи 39, четврти 34, пети 35, шести 45, седми 24, осми 40 и девети 45 година.

3. Преступљеније прве шесторице то је, што је начелству као полицијској власти достављено, да су ковали заверу против живота кнеза Милоша. Они ово не признају, а није се ни полицијским извиђањем показало, али док се оно судски не истражи сматрају се за виновнике те завере против живота кнеза владаоца.

Последње тројице преступ је у томе што су знали да прва шесторица кују заверу против кнеза, и то Милутину је Мајурац пре једног и по месеца, а Тодору Аранђеловићу пре месец дана говорио, али нису то по дужности јавили властима, а та ствар је опасна за владаоца и државу и народ, него су ћутали и ишли завереницима на руку да завера, ако је заиста постојала, буде извршена. Шта више, Тодор и Мајурац упутили су се у истраживање те завере, као да су они полицијску власт имали у руци, и да законита полицијска власт не постоји у Јагодини.

Мајурац и Тодор признали су у својим изјавама да нису обавестили власт, због тога што нису познавали те дужности, која је, напротив, сваком Србину позната.

Милутин Аранђеловић никако не признаје да је ма шта год о тој завери знао, а још мање Мајурцу о томе имао шта да каже.

Тодор, пак, такође признаје да је Мијајла Мајурца побуђивао да тој завери у траг уђе, при свему томе што је такође признао да је Мијајло Мајурац непоштен човек и што га је познавао да је крајње покварен младић.

4. Сви горе наведени преступи, уколико су признати и доказани, чињени су у Јагодини.

5. Време кад су горњи преступи чињени није могло начелство утврдити, зато што доносилац те завере Мијајло Мајурац није показивао, већ само навео да је чуо од Милутина Аранђеловића на један и по месец дана пре него што је властима јавио, а тако исто и Тодор Аранђеловић није знао тачно време, а

напротив „завереници“ су изјавили, да су са више друштва и са музикантима били у кући Анте Аврамовића, само што међу њима нису били Милош Недељковић и Ђорђе Крстић, апотекар, а нису признали да су у том дружењу водили ма какве политичке разговоре, посебно против кнеза.

6. Сведока није било ни за један преступ, па ни других доказа, осим само признање Мијајла Мајурца и Тодора Аранђеловића, и самовољног њиховог истраживања те завере.

7. Околности никакве нема по којима би се сумњало да су она шест лица заверу против живота кнеза Милоша спремала, а тако исто нема никакве околности које би бациле сумњу на Милутина Аранђеловића, као да је он о истој завери знао, и Мијајлу Мајурцу такву саопштио.

Што се тиче кривице Мијајла Мајурца и Тодора Аранђеловића, они су признали да су говорили о наводној завери и нису властима открили, него су се противзаконито у истраживање упустили, као да полицијска власт не постоји, а Тодор Аранђеловић, осим тога признао је да је Мијајла као несигурна у поштењу човека побуђивао да тој завери уђе у траг.

Мијајло Мајурац је усмено изјавио да је њему Тодор Аранђеловић, када су помента шест завереника, на телеграфски позив кнеза Милоша отишли у Београд, рекао *„они одоше у Београд да тебе Мико туже, но треба и то одма да идеш у Београд да се правдаш,“* и потом да му је Тодор Аранђеловић преко Јована Караматића, дао 200 гроша чар. за путне трошкове за Београд. Зашто му је дао 200 гроша Мијајло не зна, а Тодор Аранђеловић у време давања изјаве није се налазио у Јагодини.

8. Сва ова оптужена лица, осим Мијајла Мајурца, владања су врло доброг и одличног, и ниједно никад није кажњавано, осим што је Милутин Аранђеловић, по једној судској пресуди одавно кажњен.

Што се тиче Мијајла Мајурца он је врло рђавог владања, одао се пороцима и пијанству и блуду, кавгација је и често насрће на људе, који се туче, противи се власти. Због разних иступа, као бивши практикант Суда окружја смедеревског отпуштен из службе, и без сваког занимања проводио је време у беспослици.

9. Сва горе поменута лица се сматрају у грађанству за савршено и душевно и телесно здраве, нити су каквом страшћу или болешћу заражена да им се ум помрачити могао, и од ове категорије не изузима се ни Мијајло Мајурац, при свему том што се он пијанству и блуду често одаје, јер ово само његово морално понашање карактерише, а нису му још за сада те страсти до тога степена дошле да му и ум може помрачити.

10. Сва горе поменута лица стања су доброг и могу да се за време затвора о свом трошку издржавати.

11. По наредби Попечитељства унутрашњих дела окружно начелство јавља окружном суду да је Мијајло Мајурац стављен у затвор под полицијски надзор, и тражи да суд што пре иследи и донесе пресуду.

12. Ствари са собом нису имали, које би им се као кривцима требало одузети.

Предпоменути девет лица спроведена су од стране окружне полицијске власти суду стражарно на даљи судски поступак.

Отац Мијајла Мајурца, Стојан Мајурац упутио је молбу Попечитељству унутрашњих дела, са потписом неколико поштених људи уз јемство, да се његов син пусти из затвора. У молби је наведено, да ова лица гарантују да Мијајло Мајурац, син Стојанов, неће никуда без дозволе власти отићи, а још мање побећи. Ако то учини, онда да они одговарају. Молбу су потписали: Стојан Мајурац, Таса Миљковић, Јованча ..., Никола Илић, Стојан Миленковић и Милоје Милосављевић, сви из Јагодине.

Захваљујући молби ових људи, Мијајло Мајурац је пуштен из затвора по налогу Попечитељства унутрашњих дела од 1. октобра, уз наредбу да се што пре истражи дело завере.

У току истражених поступака утврђивана је оптужба да су у кући Анте Аранђеловића одржавани састанци оптужених. Анта је побијао те оптужбе. Према његовом опису, соба где су наводно одржавани састанци, разликује се од описа Мијајла Мајурца. Због тога је оформљена комисија да тачно прегледа собу и да о том извештај достави окружном суду. За члана комисије суд је одредио свог члана Миленка Тимића, а за деловодитеља свог секретара Јована Живановића. Прегледу собе требало је да присуствују и Анта Аранђеловић и Мијајло Мајурац.

На основу истраге Суд окружја јагодинског је 31. марта 1861. године донео пресуду:

1. Да је окружно начелство својим актом од 27. августа 1860. године спровело суду оптужене, уз наводе да је Мијајло Мајурац 17. јула увече доставио начелству да се у Јагодини кује завера против кнеза Милоша Обреновића и Стевче Михаиловића, од стране Мијалка Раденковића, Тасе Тодоровића, Анте Аранђеловића, Ђорђа Крстића, Милоша Недељковића и Јована Ђурђевића, и да је Мајурцу на месец и по дана, пре него је о томе јавио полицијској власти, Мулутину Аранђеловићу казао да се поменути завереници спремају да убију кнеза и Стевчу Михаиловића, а да се 10 дана касније, из љубопитљивости, крадом пришуњао кући Анте Аранђеловића и чуо шта су се завереници договарали. Описујући ове догађаје, окружно начелство износи да не постоје сведоци, нити оптужени признају, нити шта указује да је постојала каква завера, али по налогу Попечитељства унутрашњих дела од 11. августа оптужени су спроведени окружном суду да утврди постојање кривице.

2. Да је Мијајло Мајурац пред окружним судом, под заклетвом, изјавио да је о овоме чуо најпре од Милутина Аранђеловића у кафани Анте Банковића, где му је Милутин говорио о убиству кнеза и Стевче Михаиловића, када из бање дођу у Јагодину. После тога су о томе разговарали код куће Мајурчеве. Мајурац је после неколико дана отишао код куће Анте Аранђеловића, прескочио плот и испод прозора чуо разговор о завери. Наводно је чуо да је

Милош Недељковић изјавио „да буде оно што рекосмо“, а после су закључили да апотекар употреби неке отровне ствари с којима ће да отрују кнеза и Стевчу, а када њих уклоне, лако ће са кнезом Михаилом. То је, како је Мајурац тврдио, изговорио Мијалко Раденковић. Завереници су имали договор и са неким из Крушевца, Смедерева, Крагујевца и Пожаревца, али није чуо имена тих људи. Једном је позвао и Јакова Швабића да прислушкују испод Антиног прозора, али се овај није одазвао позиву. Први којег је о томе обавестио био је Тодор Аранђеловић, јер је знао да су оптужени у добрим односима са окружним начелником и његовим помоћником. Међутим, како је даље Мајурац тврдио, Тодор Аранђеловић, док је боравио у бањи, о томе је, преко неког Аркадија, обавестио полицијске власти. Да прислушкује, признао је Мајурац, није га на то натерала полицијска власт, већ га је на то побудила поданичка верност, и то што је чуо једне вечери у Шареној кафани од Мијалка Раденковића да је говорио Анти Аранђеловићу „*доћи ћемо твојој кући да попијемо по чашу вина, јер имаш лепог вина*“, мада тада још није сумњао у заверу. О писму, које је наводно послао Милош Недељковић из Ћуприје Анти Аранђеловићу, казао је да га је добио од Антиног слуге, и да га је имао при себи, али га је изгубио. Ипак је тражио надокнаду за нанету штету и срамоту за два месеца и три дана проведених у затвору - 300 дуката, 4 цванцика и једну рубљу за кола, која је платио када је стражарно спроведен из Београда у Јагодину, и још 37 ½ гроша неког трошка поводом истог пута.

3. Нико од оптужених није признао да је учествовао у завери против кнеза Милоша и Стевче Михаиловића. Тодор Аранђеловић је изјавио да није Мијајлу Мајурцу у свом дућану говорио о завери, нити да се шесторица мештана Јагодине спремају за убиство кнеза и Стевче Михаиловића. Такође, и Милутин Аранђеловић је изјавио да о завери није знао ништа, ни да су у њу укључени оптужени мештани Јагодине.

4. Јован Косовљанин је изјавио да је чуо питање Тодора Аранђеловића упућено Мајурцу „*куда се ти толико млатараш пред Шареном кафаном*“ одговорио да нешто набавља, па да напише и преда кнезу кад у Јагодину дође, или да му нешто саопшти када из Јагодине оде за Београд. То је и Тодор потврдио, али није му речено о чему се ради.

5. Јован Караматић је казао да је дао Мајурцу на рачун Тодоров 200 гроша за његов пут у Београд

6. Јаков Цветковић-Швабић је изјавио да га је једном ноћу око 1 сат Мајурац звао, али му ништа није говорио о важности позива. Тек после 3-4 дана чуо је о поменутој завери.

7. Милан Милосављевић је изјавио да су Милутин Аранђеловић и Анта Банковић, на 10 до 15 дана пре него је Мајурац ухапшен, играли карте у његовој кафани. Тада се задесио у кафани Мајурац, који је са Милутином 3-4 пута излазио из кафане и нешто су разговарали, али није знао о чему. Чуо је да су се Мајурац и Милутин договарали да за два-три дана изађу у поље, нешто да понесу за јело и да још разговарају, али није чуо о чему. Даље је Милан

сведочио да је Мајурац тражио од њега и његових гостију да се потпишу на тужби против општинара, што су Косту Славковића за кмета изабрали.

8. Стојан Цреваревић је такође изјавио да је Мајурац у кафани Анте Банковића, коју је држао Милан Милосављевић, тражио потписе против избора презадуженог Косте Славковића за председника Примирителног суда вароши Јагодине. Мајурац је тврдио да су неки већ потписали, али није навео њихова имена.

9. Милосав Јаковљевић из Јагодине изјавио је о његовом разговору у механи у Мозгову са Гајом Илићем, чланом Суда окружја пожаревачког, 19. јула 1860. године: *„Јагодинци граде капије за дочек Књаза и троше толике новце; али не граде капије и не спремају се за дочек кнеза, већ да учине сачеклетије“*. Кад му је Милосав Јаковљевић напоменуо да је управо тог дана дошао из Јагодине и о томе ништа није чуо, Гаја је наставио: *„Нису сви, но неки људи спремају се да убију најпре Г. Митрополита, после Г. Стевчу и блаженопочившег Књаза Милоша“*, а на питање Милосава, који су то људи, одговорио је *„чућеш“*.

10. Стојадин Смиљковић из Рибара изјавио је да су Милутин Аранђеловић и Мијајло Мајурац пили ракију у бакалници Ђоке Аврамовића. Они су отишли својим послом, а он није чуо да је Мајурац Милутину казао: *„ајде, имам још нешто да ти кажем“* и да су отишли у кућу Мијајла Мајурца.

11. Аркадије Маринковић је изјавио да није ништа од Тодора Аранђеловића чуо о завери. Изјавио је да је покојни кнез Милош више пута говорио да воли Мијалка Раденковића, *„јер је поштен и ваљан трговац и добар и веран Србин и као таквог када је с депутацијом у Влашку дошао и поболо се јако и у конаку га своје ради лечења задржавао.“*

12. Гаја Илић, члан Суда окружја пожаревачког је изјавио да му је Атанасије Ивановић говорио *„да се нека ствар уватила, али да не зна какова“*, а од Мите Банковића је чуо да су се неки Јагодинци договорили да убију најпре Митрополита, па Стевчу, а са кнезом ће после лако. Милосаву Јаковљевићу у Мозгову је изјавио да је у путу чуо да се неки Јагодинци спремају да убију Митрополита и Стевчу, а касније и кнеза Милоша. Није сигуран да ли је о овоме разговарао са Јаковљевићем у Мозгову или у бањи, али је изјавио да је ова вест донета у бању преко неког Антонија Тутунције из Београда и неких кочијаша из Јагодине и Смедерева.

13. Риста Јоцић, Глиша Тирић, Ђока Аврамовић, Димитрије Банковић и Стојко Ђорђевић такође су изјавили да ништа не знају о било каквом разговору о завери у кући Анте Аранђеловића. Гости су седели у великој соби до вечери, када су се разишли. Димитрије Банковић је изјавио да није разговарао са Гајом Илићем да се неки Јагодинци спремају да убију Митрополита, Стевчу и кнеза Милоша, и да Гаја није долазио у његов дућан. Таса Нишлић је изјавио да му није познато да се разговарало о завери код Анте Аранђеловића на Павловдан 1860. године. Стојко Ђорђевић је изјавио да

Анта сада нема слугу, а да ли је имао раније, кад је Мајурац навео да му је слуга предао писмо, не зна.

14. Антоније Ивановић је изјавио да он ништа није говорио Гаји Илићу о некој завери у Јагодини, већ му се Гаја жалио како је због неке интриге био тужен кнезу, и да га је кнез ипак и после тога у служби оставио.

15. Живко Ђурђевић и Павле Видрић су изјавили да Анта Аранђеловић није имао слугу у лето 1860. године, како је тврдио Мајурац.

16. Живко Николић је тек у суду, када је дошао неким својим послом, сазнао о завери и да се са њом повезује Милош Недељковић.

17. Коста Раденковић је сведочио да је са Ђорђем Крстићем био прошлог лета у Брестовачкој бањи, и да су се из бање вратили 3-4 дана пре него што је покојни кнез Милош из Алексиначке бање дошао у Брестовачку бању.

18. Таса Живковић је сведочио да је Милош Недељковић прошлог лета био у Лозничкој бањи, где се дуже задржао, а није знао када је у Књажевац одлазио.

19. Алекса Голубовић је сведочио да је прошлог лета био заједно са Милошем Недељковићем у Књажевцу, и да се вратио током јула. На два-три дана пре њега се вратио и Милош Недељковић.

20. Таса Петковић је изјавио да је био у кући Анте Аранђеловића и да су седели и веселили се, најпре у великој соби, која се налазила с десне стране од улаза у велику кућу, а када је почело да се смркава, изашли су у двориште испред велике куће, где су наставили са весељем. После одсвираног марша испод прозора начелника, сви су се разишли својим кућама.

21. То је исто потврдио и Андреја Стојановић, с тим што је пред одлазак кућама, испод прозора начелникове куће, одсвиран један марш кнеза Милоша. Нико од присутних није говорио о завери, па ни Мијалко Раденковић није изјавио да прво треба уклонити кнеза Милоша и Стевчу, а после ће лако са кнезом Михаилом. Пошто на весељу није био Милош Недељковић, није могао ни да изјави са чашом у руци „да буде оно што рекосмо“, већ да је трајало само весеље, а наздрављало се кнезовима Милошу и Михаилу.

22. Анта Стојановић је изјавио да се предходне године Ђорђе Крстић налазио у Брестовачкој бањи, али није знао када се из бање вратио.

23. Васа Богдановић је тврдио да није говорио Гаји Илићу да се неки Јагодинци спремају да убију Митрополита и Стевчу, нити је он нешто знао о томе. Једино је на Гајино питање о стању у Јагодини одговорио да је у Јагодини стање добро и да се Јагодинци спремају да дочекају кнеза. Изјавио је и да га је Тома Тасић, начелник среза бањског упитао да ли је истина да Јагодинци имају намеру да убију Митрополита и Стевчу, и да су због тога неки у затвору. Он му је одговорио да о томе не зна ништа.

24. Јосиф Масло, физикус окружја црноречког, изјавио је на основу протокола, да је Ђорђе Крстић боравио у Брестовачкој бањи од 19. јуна до 21. јула.

25. Тома Тасић је упитао Васу Богдановића да ли је истина, како је сазнао, да су неки Јагодинци похватани због неке завере. Васа му је одговорио, али се не сећа шта. Тома Тасић је тражио да се плате трошкови његовог сведочења.

26. Ни Ђорђе Биба није изјавио да зна о некавој завери на весељу у кући Анте Аранђеловића.

27. Димитрије Богдановић је изјавио, да док је у току три године држао собе са једне и друге стране Анте Аранђеловића, није приметио да је долазио Мијајло Мајурац.

28. Антоније Миленковић из Београда је изјавио да није у бањи чуо ни од кога о убиству Митрополита и Стевче, нити му је нешто о завери било познато.

29. Да је прегледом мешовите комисије доказано, да је Антина соба, за коју је Мијајло Мајурац тврдио да је место састанка завереника, и под чијим је прозорима слушао заверенике, није онаква како је Мајурац описао, већ сасвим другачија, да има два прозора, а не један, који су окренути Антиној башти, и два која не гледају к мутваку Антином, него управо западу.

30. Премда је Мијајло Мајурац, као једини сведок у откривању ове завере на испиту пред судом, показао да је он дознавши за ову заверу најпре од Милутина Аранђеловића, а касније на прозору једне собе куће Анте Аранђеловића прислушкивао да је чуо да су оптужени у тој соби о завери тајно договарали и да је после надлежној власти полицијској ово открио пошто је открио Тодору Аранђеловићу, оптужени не признају да су ишта знали о завери, а још мање да су у њој учествовали. Милутин Аранђеловић је категорично тврдио да о завери ништа није знао, ни да је о томе говорио са Мајурцем. Додао је да је Мајурац скупљао потписе за тужбу против кметова Јагодинске општине, као што су сведоци Стојан Цревар и Милан Милосављевић потврдили. Показало се да је сведочење Мајурчево неистинито, у томе да је он заиста на прозору Антине куће прислушкивао тајно о завери и да је чуо Милоша Недељковића да је изговорио узевши чашу у руку „да буде оно што рекосмо“, а на испиту пред полицијском влашћу признао је да Милош Недељковић није био тада у соби, већ само остали завереници. У суочавању са Антом показао је да она соба у којој се ковала завера није имала један прозор, већ два, и прегледом комисије то је установљено. Тако Суд окружја јагодинског сматрајући ово сведочење Мајурчево за обеснажено, због тога што никаквог доказа нема, што је утврђено истрагом, тако да није постојала завера, због које би се оптужени могли осудити.

На основу испитивања сведока Суд је донео пресуду:

„Пресуђује да се обвинјени из наведеног побуђенија по овоме делу као невини од сваке казне ослободе, а Мајурац као неистинити измоститељ и откриватељ овога неистиног дела, да се од потраживања свога у смотренију

накнаде обвезује и да плати Томи Тасићу 3 талира учињеног трошка. Обвињенима остаје пут отворен накнаду своје штете особено тражити од онога, за кога мисле да им је крив, и ако се успеху надају.

Од Суда окружја Јагодинског

31. марта 861 године у Јагодини.

*У дужност председатеља
извршујући, члан укинутог*

Апелационог: Суда

Капетан А. Петровић²⁸

²⁸ АС, НОЈ, Ф XIV, р – 210/1860.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПОМОЋ ИЗБЕГЛИМ ЛИЦИМА ИЗ ТУРСКЕ

„Начелству окр. Јагодинског

Попечитељство внутрени дела одобрило је одбор један, који је општина вароши Београда образовала на то, да прикупља добровољне прилоге на помоћ из Турске добегајућој сиротињи.

Одбор издао позив један, којим свакога нуди на давање милостиње преднаведене цели ради, и од тога листа послало је попечитељству овом известну количину с молбом, да га оно разашље по народу.

Од позива тога попечитељство шаље начелничеству 142 комада, с том препоруком, да лист овај разашље свима општинама тога окружја. Скупљање ове милостиње не сме имати ни најмањи вид изнуђивања, но се јединствено оставља свакоме, да овим страдалницима претече у помоћ по жељи и могућству своме.

По томе полицајне власти нека посао овај у духу позива одборског препоруче општинама као дело, на које нас свакога позивало призрење и човечности и једно племенитости наше са добегавајућим невољницима.

Шта се прикупи на ову цел, среске старешине узеше заједно са списковима од општина па послати начелничеству, а ово ће дужно бити све то у Београд одбору управо слати.

15. априла 1861.
У Београду

Попечитељство Вн.дела
полковник,“

Списак

Лица из Левачког среза, која су на израженије сиротиње из Турске у Србији пребегла по неку суму новаца приложила²⁹

б р ој	Име и презиме	Место одакле је	заниманије	приложено	
				гроша	пара
1.	Г. Јован Петровић		Писар ср. Левачког	20	-
2.	Г. Аксентије Мијатовић		Извршитељ ср. Левачког	10	-
3.	Г. Јанко Марковић		Практикант	5	-
4.	Мијушко Бушетић		Практикант	5	-
5.	Матија Марић	В. Крушевица	Земљоделац	15	-
6.	Радосав Вукоичић	Комаране	Кмет	5	-
7.	Александар Вуловић	Мотрић	Кмет	10	-
8.	Антоније Гмитровић	Сабанта	Кмет	4	-
9.	Ђурђе Степановић	Рековац	Кмет	5	-
10.	Милош Петровић	Вукмановац	Земљоделац	2	-
11.	Андреја Јовановић	Пуљци	Кмет	5	-
12.	Милутин Соколовић	Жупањевац	Земљоделац	2	-
13.	Панта Марковић	Калудра	Кмет	4	-
14.	Јован Влашковић	Калудра	Земљоделац	2	-
15.	Илија Јаковљевић	Волујак	Земљоделац	4	
16.	Милић Ђорђевић	Калудра	Кмет	2	20
17.	Лазар Милић	Жупањевац	Кмет	4	-
18.	Петар Јовановић	Рековац	Меанџија	10	-
19.	Тимотије Обрадовић	Лепојевић	Кмет	4	-
20.	Василије Ћирић	В. Крушевица	Кмет	4	-
21.	Лука Симоновић	Калудра	Земљоделац	2	-
22.	Никола Игњатовић	Калудра	Земљоделац	2	20
23.	Мијајло	Жупањевац	Земљоделац	2	-

²⁹ АС, НОЈ, Ф XXX, р-30/1862.

	Тодоровић				
24.	Радован Атанасковић	Белушић	Кмет	4	-
25.	Милован Вулевић	Надрље	Кмет	2	-
26.	Јован Милојковић	Баре	Кмет	2	-
27.	Мијаило Милаковић	Лепојевић	Земљоделац	2	-
28.	Милић Стевановић	Жупањевац	Земљоделац	2	-
29.	Милован Мијаиловић	В. Сугубина	Кмет	5	-
30.	Јован Кандић	Превешт	Земљоделац	2	-
31.	Милосав Недељковић	Г. Сабанта	Земљоделац	2	-
32.	Лазар Букић	Комаране	Земљоделац	2	-
33.	Урош Владисављевић	Крушевица	Земљоделац	4	-
34.	Милош Павловић	Течић	Кмет	4	-
35.	Павле Здравковић	Малешево	Земљоделац	4	-
36.	Глигорије Симић	Мотрић	Кмет	2	-
37.	Јевта Гавриловић	В. Сугубина	Земљоделац	2	-
38.	Сима Вукићевић	Опарић	Земљоделац	2	-
39.	Ђорђе Вуловић	Мотрић	Земљоделац	2	-
40.	Милоје Тривуновић	Маслешево	Земљоделац	2	-
41.	Радоје Маринковић	Волујак	Земљоделац	2	-
42.	Милан Којадивкић	Кавадар	Кмет	4	-
43.	Мијаило Гаић	Ратковић	Кмет	4	-
44.	Милисав Радовановић	Сибница	Кмет	2	-
45.	Лука Јовановић	Пуљци	Земљоделац	2	-
46.	Ристивоје Ђурђевић	Волујак	Земљоделац	2	-
47.	Антоније Алексић	Волујак	Земљоделац	2	-
48.	Стеван Вучковић	Ратковић	Земљоделац	4	-
49.	Петар Милојевић	Превешт	Земљоделац	2	-
50.	Радивоје Николић	Пуљци	Земљоделац	2	-
51.	Сима Рашковић	Д. Сабанта	земљоделац	4	-
52.	Милосав Вукомановић	Д. Сабанта	Кмет	4	-
53.	Вукосав Алексић	Пуљци	Земљоделац	2	-

54.	Станоје Стојановић	Рабеновац	Земљоделац	1	-
55.	Обрад Ђуковић	Пчелице	Земљоделац	4	-
56.	Лазар Браковић	Пчелице	Земљоделац	2	-
57.	Јован Милашиновић	Пчелице	Кмет	4	-
58.	Вуле Ковачевић	Пчелице	Земљоделац	2	-
59.	Јован Вукићевић	Опарић	Земљоделац	1	-
60.	Јовица Стојковић	Пчелице	Земљоделац	2	-
61.	Јевта Петровић	Браиновац	Кмет	2	-
62.	Јован Радосављевић	Опарић	Земљоделац	2	-
63.	Радосав Симић	Опарић	Земљоделац	2	-
64.	Милета Миловановић	Дулен	Кмет	3	-
65.	Риста Стојковић	Белушић	Земљоделац	4	-
66.	Живан Радосављевић	Пчелице	Земљоделац	1	-
67.	Арсеније Милић	Доброселица	Кмет	1	-
68.	Никола Јовановић	Жупањевац	Земљоделац	1	-
69.	Димитрије Стевановић	Доброселица	Земљоделац	1	-
70.	Милан Станковић	Сиљевица	Кмет	2	-
71.	Јован Степановић	Богалинци	Кмет	2	-
72.	Глиша Јаблановић	Риљац	Кмет	10	-
73.	Рача Јовичић	Божуревац	Кмет	10	-
74.	Мијаило Брадић	Медвеђа	Марвени трговац	30	-
75.	Теодосије Лажић	Раинац	Кмет	10	-
76.	Маринко Томић	Пољна	Кмет	10	-
77.	Миленко Наумпарац	Медвеђа	Земљоделац	10	-
78.	Мијаило Јовановић	Божуревац	Земљоделац	4	-
79.	Ђорђе Пешић	Г. Дубич	Земљоделац	4	-
80.	Тодор Миловановић	Медвеђа	Земљоделац	5	-
81.	Игњат Наумпарац	Медвеђа	Земљоделац	5	-
82.	Тодор Црногорац	Медвеђа	Земљоделац	2	-
83.	Сима Ађанин	Медвеђа	Кмет	4	20
84.	Милоје Манџукић	Медвеђа	Земљоделац	4	-
85.	Петар Обрадовић	М. Дренова	Кмет	4	-

86.	Милун Павловић	Сугубина	Земљоделац	2	-
87.	Ђорђе Филиповић	Руишник	Кмет	5	-
88.	Јанићије Тодоровић	М. Дренова	Земљоделац	4	-
89.	Коста Рачић	Медвеђа	Земљоделац	5	-
90.	Максим Петровић	М. Сугубина	Земљоделац	2	-
91.	Радисав Деспотовић	М. Сугубина	Кмет	5	-
92.	Васа Катић	Богдање	Кмет	4	-
93.	Благоје Илић	М. Дренова	Земљоделац	2	-
94.	Јован Стевановић	М. Дренова	Земљоделац	2	-
95.	Милић Радосављевић	М. Дренова	Земљоделац	2	-
96.	Никола Младеновић	Богдање	Земљоделац	2	-
97.	Матија Чолић	Манастир Љубостиња	Кмет	4	-
98.	Нићифор Николић	Грабовац	Кмет	4	-
99.	Нићифор Кондић	Грабовац	Кмет	4	-
100.	Вукадин Милосављевић	Мијаиловац	Кмет	5	-
101.	Вуица Радосављевић	Планиница	Кмет	2	-
5. мај 1861. год. у Рековцу			Начелник Ср. Левачког капетан М. Томић		

Списак

**Они лица кои су милостињу сиротном народу из Турске овди у нашем
отечеству добегжим подарили. Од стране житеља
Села Вратари**

Ред ни бро ј	Име и презиме	гроша	пара
1.	Петар Станковић		20
2.	Радован Рибарац	1	
3.	Спасоје Радојковић		30
4.	Милан Живковић		20
5.	Милан Раденковић	1	
6.	Лука Качаревић	2	

7.	Анта Арсенијевић		30
8.	Аксентије Здравковић		20
9.	Ћирко Стевановић		30
10.	Миленко Пешић		20
11.	Тимотије Станојевић		20
12.	Симон Нинић		20
13.	Вељко Цветковић	1	20
14.	Милован Стевановић	1	
15.	Павле Ивић	1	
16.	Маринко Милутиновић	1	
17.	Јосиф Ђорђевић		20
18.	Радисав Станковић кмет	1	
19.	Ђорђе Вељковић	1	
20.	Петар Јовановић Рибарац	1	
21.	Марјан Кузмановић		36
22.	Ђорђе Милосављевић		20
23.	Ђурђе Милосављевић		20
24.	Ђорђе Миловановић		20
25.	Лазар Пешић		20
26.	Игњат Радовановић		20
27.	Маринко Цветковић		20
28.	Милоје Радосављевић		20
29.	Јован Анђелковић		20
Цела сума милостиње		21	16

Списак

**Они лица приложника милостиње за народ добегши из Турске у наше
премиле отечество Србије! Од стране сожитеља села Падежа 21ог Маја
1861 год.**

бр ој ли ца	Име и презиме лица	број гроша	број пара
1.	Парох истог села Милован Арсенијевић	40	
2.	Кмет исте општине Неша Јовановић	4	
3.	Помоћник исте општине Васа Милојевић	2	
4.	Меанција истог села Урош Стаменковић	2	
5.	Земљоделац Јован Милосављевић	1	
6.	Земљоделац Милоје Јовановић	1	
7.	Земљоделац Радосав Милутиновић		20

8.	Земљоделац Анта Крстић		30
9.	Земљоделац Лазар Павловић		20
10.	Земљоделац Никола Ранисављевић		20
11.	Земљоделац Младен Николић		20
12.	Земљоделац Миладин Николић		20
13.	Земљоделац Милан Николић		20
14.	Слуга меанције Јован Васић	1	
15.	Пољак овог села Симеон Тодосијевић		20
16.	Земљоделац Марјан Јовановић		20
17.	Земљоделац Милан Јаковљевић		20
18.	Земљоделац Павле Николић		20
19.	Земљоделац Сава Ивановић		10
20.	Земљоделац Петко Симоновић		20
21.	Земљоделац Милета Гаић		20
22.	Земљоделац Андреја Јанковић		10
23.	Земљоделац Неша Гаић		10
24.	Земљоделац Симеон Живковић		10
25.	Биров селски Срећко Симоновић		20
26.	Земљоделац Јован Миљковић		20
27.	Земљоделац Павле Станојевић		10
28.	Земљоделац Милоје Марковић		10
29.	Земљоделац Никола Милојевић		10
30.	Земљоделац Стеван Тодосијевић		10
31.	Земљоделац Ђурђе Цветковић		10
Цела сума милостиње		60	10

Списак

Они лица, села и општина у срезу беличком окр. Јагодинском,
који су драговољно прилог на пребегшу сиротињу из Турске подарила

Б р о ј	Имена лица, села и општина	Место општина	качество	Колико је који подарио	
				гро ша	пара
1.	Г. Спаса Милосављевић	„	Началник ср. беличког	40	
2.	Г. Ђорђе Гаић	„	Писар срез.	20	
3.	Г. Мијаило Јовановић	„	Извршитељ	15	
4.	Г. Недељко Вељковић	„	Практикант	5	

5.	Милић Михаиловић	Винорача	Земљоделац	60	
6.	Цветко Нешић	Винорача	Земљоделац	20	
7.	Милош Ранђеловић	Винорача	земљоделац	10	
8.	Дина Станишић	Винорача	Земљоделац	10	
9.	Анта Стевановић	Винорача	Земљоделац	10	
10.	Богдан Стојковић	Винорача	Земљоделац	7	
11.	Остали житељи винорачки			87	
12.	Г. Живан Ђорић	Рибаре	Парох рибарски	20	
13.	Остали житељи рибарски			126	
14.	Г. Стеван Јевтић	Беочић	Парох беочићки	20	
15.	Г. Милосав Божић	Драгошевац	Парох драгошевски	9	
16.	Алексије Томић	Беочић	Кмет	10	
17.	Остали житељи беочићске општине			58	
18.	Петар Милошевић	Бунар	Земљоделац	10	
19.	Лазар Петровић	Бунар	Земљоделац	10	
20.	Сима Стевановић	Бунар	Земљоделац	10	
21.	Г. Ђорђе Михаиловић	Бунар	Парох бунарски	10	
22.	Остали житељи села Бунара			43	
23.	Село Лукар			15	
24.	Село Врба			27	
25.	Село Д. Јовац			112	
26.	Г. Јевта Теодоровић	Црнче	Бив. начел. окр. ћупријског	20	
27.	Село Црнче			30	
28.	Село Деоница			85	20
29.	Милоје Јевтић	Цикоте	Земљоделац	10	
30.	Вукашин Илић	Цикоте	Земљоделац	10	
31.	Радосав Обрадовић	Цикоте	Кмет	6	
32.	Остали житељи цикотски			48	
33.	Софроније Благојевић	Копривница	Кмет	6	
34.	Радован Анђелковић	Копривница	Трговац	10	
35.	Јован Векић	Копривница	5 кожа свињски		
36.	Никола и Илија Ристић	Копривница	Телећа кожа		
37.	Житељи копривнички			31	10
38.	Село Горње Штипље			48	
39.	Село Деоница				

40.	Село Пањевац	80	
41.	Село Ланиште	100	
42.	Село Горњи Рачник	40	
43.	Село Доње Штипље	39	
44.	Село Горњи Јовац		
45.	Село Коларе	24	
46.	Село Доњи Рачник	30	
47.	Село Сињи вир	26	10
48.	Село Врановац	40	
49.	Село Остриковац	84	
50.	Село Међуреч	49	
51.	Село Бресје	21	
52.	Село Ковачевац	26	30
53.	Село Мајур	100	
54.	Село Главинци	16	
55.	Село Драгоцвет	87	30
56.	Село Вољавче	50	
57.	Село Мијатовац	63	
58.	Село Ракиново	40	
59.	Село Сиоковац	30	
60.	Село Урсуле	50	
61.	Село Каленовац	27	
62.	Село Буковче	23	
63.	Село Рибник	20	
64.	Село Трешњевица	46	
65.	Село Ломница	40	
66.	Село Праћина	102	
67.	Село Лозовик	25	
68.	Село Слатина	28	30
69.	Обштина лоћичка0	65	
70.	Село Белица	46	30
71.	Село Шуљковац	21	
72.	Село Шантаровац	73	
73.	Село Тр нава	31	
21. Јунија 1861 год. У Јагодини Начелник среза беличког капетан Спаса Милосављевић			

Списак

Распродате оне ствари у ср. Беличком, које је народ за пребегшу сиротињу из Турске подарио

бр ој	Наименованије ствари	Имена купаца	Место обитавања	Сума продатих ствари	
				Гроша	Пара
1.	Једна кожа телећа	Софроније Благојевић	Копривница	10	10
2.	5 кожа свињски	ВучаСтојановић	Рачник	20	-
Сума				30	10
14. Априла 1862 год. У Јагодини				за Начелника среског писар Ђорђе Гајић	

Среза Левачког

Окр. Јагодинског

Главни Списак

Села из поменутог среза, који су на издржаније сиротиње из Турске у Србији добегша, по означену суму новаца приложила

Б р ој	Име села из ког су жители прилог учинили	Са колико прилога	Приложена сума	
			Гроша	Пара
1.	Село Доња Сабанта	По списку под А.	74	25
2.	Село Течиће	„ „ „ Б.	26	25
3.	Село Грабовац	„ „ „ В.	30	10
4.	Село Мала Дренова	„ „ „ Г.	38	-
5.	Село Превешт	„ „ „ Д.	41	30
6.	Село Лепојевић	„ „ „ Ђ.	29	10
7.	Село Прњавор Каленићки	„ „ „ Ж.	9	5
8.	Село Шљивица	„ „ „ З.	5	20
9.	Село Медвеђа	„ „ „ И.	80	-
10.	Село Калудра	„ „ „ Ј.	32	33

Сума	377	38
7. Јунија 1861. год. У Рековцу	Начелник Ср. Левачког Капетан	

**Списак
Приложника из Јагодине
за избеглице из Турске³⁰**

б р ој	Име и презиме приложника	Приложене ствари	Чаршијских	
			Гроша	Пара
		Пренос	2720	
177.	Гојко Н., служитељ		4	
178.	Сава Станишић, трговац		20	
179.	Стојан Карабелић, кафеџија		10	
180.	Коста С. Милосављевић		4	
181.	Коста Андрејић, терзија		39	
182.	Таса Петковић		10	
183.	Милан Милосављевић		2	
184.	Петар Стевановић		1	
185.	Јова Станојловић		1	
186.	Вучко Крстић		1	
187.	Цветко Златановић		-	20
188.	Миленко Радовановић		4	
189.	Јован Кара - Матић		20	
190.	Милосав Јаглић		8	
191.	Петар Николић		2	
192.	Станисав Стефановић		1	
193.	Милош Живковић		2	
194.	Миленко Здравковић		2	
195.	Младен Станојевић		1	
196.	Никола Стевановић		-	20
197.	Стева Јовановић		1	
198.	Илија Колар		1	
199.	Таса Симић		2	
200.	Јанићије Младеновић		10	
201.	Антоније Живковић, кантарџија		2	

³⁰ Сачуван је списак од броја 177.

202.	Риста Марковић		2	
203.	Јован Рашић		4	
204.	Ранђел Бранковић		4	
205.	Мина Стојковић		1	
206.	Љубомир Костић		1	
207.	Панта Живковић		1	
208.	Јованча Симић		1	
209.	Риста Јоцић, трговац		10	
210.	Ђурђе Топаловић		6	
211.	Антоније Банковић		4	
212.	Петар Пауновић, налбантин		10	
213.	Таса Јовановић		2	
214.	Лазар Милићевић		2	
215.	Димитрије Милићевић		2	
216.	Јован Веселиновић, ковач		1	
217.	Коста Ђорђевић		1	
218.	Петар Милојевић		4	
219.	Никола Ђорђевић, дуваница		20	
220.	Г. Таса Ивановић, бивши помоћник Начелства		1 дукат цесарски и 58 гроша	
221.	Симон Цобел, пивар		100	
222.	Сава Јовановић		10	
223.	Браћа Димић		20	
224.	Секула с моста на Морави		10	
225.	Стеван Илић, калајџија		20	
226.	Стеван Величковић		4	
227.	Стојко Димитријевић		20	
228.	Антоније Величковић		5	
229.	Радован Величковић		2	
230.	Манојло Милићевић		1	
231.	Димитрије Манојловић		1	
232.	Михаило Димитријевић		1	
233.	Петар Ђорђевић		2	
234.	Риста Стојановић		2	
235.	Богдан Петровић		2	
236.	Коста Димитријевић		2	
237.	Тодор Живковић		1	
238.	Нацко Јанковић		20	
239.	Китан Николић		6	

240.	Станко Микаиловић		14	
241.	Сава Пантић		4	
242.	Миливоје Васић		4	
243.	Миладин Милетић		4	
244.	Тодор Јовановић		2	
245.	Тиша Вељковић		2	
246.	Сава Станковић		2	
247.	Коста Стојановић		1	
248.	Трајко Стевановић		2	
249.	Цветко Настић		4	
250.	Тома Станковић		2	
251.	Коста Марковић		2	
252.	Илија Николић		1	
253.	Јованча Ђорђевић		2	
254.	Димитрије Костић		2	
255.	Анта Ар анђеловић, трговац		20	
256.	Никола Илић, мутавџија		2	
257.	Пана Јовановић, мутавџија		2	
258.	Милан Јовановић		2	
259.	Марјан		2	
260.	Тома Адамовић		2	
261.	Таса Мутавџија		1	
262.	Рајко Живковић		1	
263.	Димитрије Крстић		4	
264.	Андреја Милићевић		2	
265.	Никола Милићевић		1	
266.	Лазар Милићевић		3	
267.	Крста Петровић		2	
268.	Василије Марковић		1	
269.	Димитрије Манчић		2	
270.	Мата Науновић		2	
271.	Ђорђе Ничић		1	20
272.	Јаков Стојановић		1	
273.	Стеван Белић		1	
274.	Видојко Тасић		4	
275.	Аћим Кузмановић		8	
276.	Риста Златановић		2	
277.	Анђелко Златановић		2	
278.	Панта Кузмановић		3	
279.	Коста Стојковић		2	
280.	Милош Ђорђевић		4	

281.	Ђорђе Срезовић		4	
282.	Стеван Цветковић		6	
283.	Неша Стојановић		3	
284.	Јован Маринковић		4	
285.	Петар Савић		2	
286.	Вуле Цветковић		6	
287.	Панта Петровић		1	
288.	Јован Димитријевић		5	
289.	Пвле Обрадовић		4	
290.	Миленко Миљковић		4	
291.	Станко Младеновић		2	
292.	Коста Радојковић		1	
293.	Станоје Дицић, ћурчија		5	
294.	Јоца Крстић		2	
295.	Тома Мићић		1	
296.	Коста Мишић		1	
297.	Живко Вучић		5	
298.	Павле Вучковић		10	
299.	Милоје Јовановић		2	
300.	Радојко Бранковић		2	
301.	Марјан Петровић, абација		4	
302.	Стамен Николић		4	
303.	Стеван Тодоровић		2	
304.	Никола Миленковић		2	
305.	Радосав Миленковић		2	
306.	Глигорије Андријевић		2	
307.	Јевта Ђорђевић		2	
308.	Антоније Марковић		2	
309.	Стеван Манчић		2	
310.	Милош Савђић		2	
311.	Јован Петровић		1	
312.	Милија Милосављевић		1	
313.	Јевта Миленковић		2	
314.	Арсеније Гавриловић		2	
315.	Стојанча Савић		1	
316.	Јеремија Марковић		1	
317.	Мика Мишић	2 ком. коже		
318.	Анта Аврамовић	5. ком. коже	30	
319.	Ђорђе Ничић		1	20
320.	Мијалко Јовановић		2	
321.	Милош Раденковић	2. ком. коже		

322.	Петар Тирић		1	
323.	Коста Павловић		1	
324.	Таса Марјановић		4	
325.	Здравко Стојановић		1	
326.	Васа Поповић		2	
327.	Таса Трајковић		2	
328.	Јаћим Стојковић		4	
329.	Милован Рашковић, полицај	1 срп	10	
330.	Таса Јанковић, терзија		2	
сума			3519	
30. јуна 1861. год. у Јагодини Деловодитељ М. Јаношевић				
Председник Стеван Милићевић				

број	Списак Милостивни обш. Сабаначке Село Д. Сабанта	Гроша	Пара
1.	Јово Петрашиновић	4	
2.	Коста Арсић	4	
3.	Аврам Милосављевић	4	
4.	Моисило Радовановић	2	
5.	Стојан Здравковић, меанџија	4	
6.	Стеван Пантовић	2	
7.	Василије Ђорђевић	1	
8.	Милован Живановић		20
9.	Крста Јовановић	2	
10.	Милош Јанићијевић	1	
11.	Ђока Радовановић		20
12.	Василије Милетић	1	
13.	Вукашин Симоновић	-	-
14.	Лаза Богићевић	2	
15.	Тодор Илић	2	
16.	Јован Ђорђевић		20
17.	Ђорђе Радовановић		20
18.	Јеремија Бабић	1	
19.	Јеремија Јосивљевић	2	
20.	Никола Танасковић	1	

21.	Јевта Бабић		20
22.	Матеја Гмитровић	2	20
23.	Иван Беговић	1	
24.	Сава Костић	2	
25.	Дамјан Милошевић	1	
26.	Раденко Раденковић	1	30
27.	Милојка удовица		20
28.	Мијаило Живановић	1	
29.	Максим Луковић		20
30.	Саво Стевановић		20
31.	Тодор Петарић	2	
32.	Јевта Марковић	1	
33.	Алексије Васовић	4	
34.	Никола Јанићијевић	1	20
35.	Милосав Арсић		25
36.	Милутин Радивојевић		30
37.	Ћиро Павловић		30
38.	Јевта Стевановић		20
39.	Мијат Јовановић	1	
40.	Вучић Илић	1	
41.	Вукоман Гајић		20
42.	Милосав Стаменковић		20
43.	Марко Груић	1	
44.	Мијајло Ђорђевић		20
45.	Стеван Јанићијевић		20
46.	Агатон Радивојевић		20
47.	Марко Урошевић	2	20
48.	Лука Савић		20
49.	Димитрије Милосављевић	1	10
50.	Раденко Гаић		20
51.	Јован Милетић	1	
52.	Јован Ристић	2	
53.	Миленко Јовановић	4	
Свега из Д. Сабанте		74	25

Нота новаца
Сакупљени од добровољни подарци за постравдаше браће

		гроша	пара
10	Дуката цесарски здрави и бушени по 59	590	
70	ком. Рубље сребрне по 20	1400	
12	ком. од 3/4 сребрни по 15	180	
60	ком. од 1/2 сребрни по 10	600	
3	ком.од по 30 копејка по 6	18	
25	ком. од по 25 копејка по 5	125	
46	Ком. по 20 копејка по 4	184	
3	Ком.15 по 3	9	
3	Ком. 10 копејка по 2	6	
10	Ком. шестака копејка по 1	10	
1	Форинта саксонска по 10	10	
1	Четврт крсташа по 26	6	20
1	Од 30 крајцера	6	
1	Четврт форинта нова Аустриска	2	30
16	Цванцика бушени по 4	64	
25	Полутана бушени по 2	50	
1	Цванцик не бушени	4	
4	Полутана не бушени	8	
Сума гроша		3273	10
У Јагодини 5. Маја 861. год.		сакупитељ Висарион Николић	

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ДОЧЕК ПРВОГ ВОЗА

Прва пробна локомотива приспела је у Јагодину 16. јуна 1883. године. Овај догађај прослављен је гозбом и весељем. Са прославе је упућен телеграм Краљу Милану³¹:

„Његовом Величанству Краљу Србије

Поштујући важност железнице, како у политичком тако и у економном и културном погледу у опште, грађани јагодински свечано прослављају и славе данашњи дан доласка прве локомотиве српске железнице у нашу варош, и испуњени најтоплијим осећајима патриотизма и верности према Теби и Твоје сјајном дому, хитају да честитају Вашем Величанству епохално дело које се пред нашим очима извршује са жељом да оно земљи и народу донесе све плодове данашње цивилизације и напретка, а Теби Витешки Господару, славу и благослов народни.

Слава и свечани дочек прве српске локомотиве које је приређен у част Вашем Величанству, нека би био један доказ више о нашем патриотском сусретању свега што води народ и земљу угледу и напретку, нека би био још један доказ више о нашој непоколебљивој верности и оданости према дому и престолуславних Обреновића, према тој српској звезди која нас је водила из ропства у слободу и која нас непрекидно води из славе у славу, из напретка у напредак стварајући српској држави и српском народу угледно и достојно место међу породицама просвећених народа.

Испуњени оваким редом мисли и осећања, ми прелазимо престолу Вашег Величанства кличући:

Живело Његово Величанство Краљ Српски Милан I!

Живело Њезино Величанство Кљацица Наталија!

Живело Његово Височанство Престолонаследник Александар!

Ћивео народ српски!

Јован Маринковић

председник општ. јагодинске

са још 73 грађана из свију редова

Краљ Милан је преко Милана Пироћанца, председника министарског савета, послао одговор председнику Јагодинске општине:

„Госп. Јовану Маринковићу

³¹ Видело, бр. 71, 19. јуни 1883.

Његово Величанство Краљ, примио је са захвалношћу и задовољством ваша и осталих потписника на депеши уверавања оданости и верности. Са не мањим задовољством примио је Краљ изјаве жарког одушевљења за цивилизацију и напредак, којима дадосте израза приликом доласка прве локомотиве у вашу варош. У таквим осећањима и у таквим мислима својих верних грађана Његово Величанство Краљ види мајсијурније јемство за истинити напредак не само ваше вароши, него и целе Краљевине, и за сјајан полет народне будућности како политичке тако и економне.

По заповести Његовог Величанства Краља...

*Железничка станица у Јагодини
почетком 20 века*

Две недеље касније воз је прешао Мораву. Из Јагодине воз је 4. јула кренуо према Јовцу, где је општина јовачка приредила свечаност. У једном вагону, искићеном заставама, налазио се главни инспектор М. Петковић, а у осталима многобројни гости, које је забављала музика. Воз је у Јовац приспео у 10 часова и 30 минута, поздрављен пуцањем прангија. Воз је стао на неколико корака пред капију, окићену зеленилом и сликама краљевске породице. Свештенство је одслужило благодарење и покрило народ и воз. По свршетку свештеничког чина, сви гости и већина мештана јовачке општине, око 11 часова сели су да ручају. За време ручка чуло се много здравица: краљу, српском народу, јовачкој општини и гостима. Све здравице биле су пропраћене пуцањем прангија и многољетствијем. При здравици

општини јовачкој, један од присутних предложио је да се са скупа поздрави краљ, као најстарији у дому, како је захтевао дух српског гостопримства. Предлог је усвојен, и честитка је за столом написана и послата краљу. После здравица, виђенији и богатији мештани Јовца доносили су част: погачу, печено пиле, сир, оку или буре вина и јагњеће печење са ражња. Том приликом домаћини и њихове жене здравили су се са свим гостима.

Истог дана око 17 часова и 40 минута организована је друга свечаност. Тада се воз вратио из Параћина. Пошто се напунио гостима и радозналим мештанима, продужио је за Јагодину. Са ове свечаности јовачка општина је краљу послала две погаче.³²

Са светковине у Јовцу упућени су поздрави и председнику министарства, Милану Пироћанцу:

„Господине

Грађани општине јовачке желећи видљивим знаком уверити вас колико би им мило и драго било да су вас са вашим друговима - приликом држане светковине - видели у својој средини, да са њима окусите хлеб и со у прославу грађења железнице, шаљу вам по обичају народа српског а преко мене, владиног изасланика, ову погачу с молбом, да је у знак њихове оданости према влади поделите са вашим друговима.

Веома се радујем што ми је пало у део да извршим ову и ако у народу уобичајену, ипак за овај случај оригиналну жељу грађана Јовачких, радујем се што сам очевидац био колико народ овог краја уме да цени предузеће, које ће, по његовим речима, донети богатство и благостање народу српском, а највише се радујем што сам се уверио у неизмерну оданост ових дичних грађана према своме Краљу и Његовој влади, и дозволите ми господине председниче да, под утиском узбуђења које је ова прослава у мени произвела, и ја, од моје стране, поред захвалности на почасту којом ме одликовасте одредивши ме за владиног изасланика за ову светковину, рекнем:

Живио Краљ Милан.

Живила Његова влада.

Понизан

М. Петковић

главни инспектор држ. железнице³³

³² Видело, бр. 81, 13. јул 1883. године.

³³ Видело, бр. 82, 15. јул 1883. године.

*Особље које је трасирало пругу Београд – Ниш
(снимљени у Јагодини)*

Први воз у Параћину је дочекан 17. јула. За обележавање овог догађаја формиран је одбор. У близини станице била је посебно уређена капија, коју је уредио инжињер Баро. Капија је била четворостубна, украшена сликама владара династије Обреновића, окићена барјацима, натписима и зеленим венцима. На левом стубу, испод слике кнеза Милоша, писало је:

„1815!

*У Такову с барјак вије
За слободу Србадије,
На оружје! – глас се ори
Обреновић тако збори!“*

На десном стубу налазила се слика кнеза Михаила, испод које је писало:

„1867 и 1868!

*Докле живих ја за Српство дихах,
Србадији у спомен написах:
„Моја мис'о погинути неће...“
Да с' Србија све у напред креће!“*

На десном стубу капије, окренутом Сталаћу, испод слике краља Милана, писало је:

„Садашњост!

Ој Србијо земљо мила

*Створићу ти лака крила,
Па да прнеш старој мети
Што је сатре душман клетки.
Европи си досле била
Недоношче њеног циља,
А сада се с тобом дичи,
Краљевина т' лепо личи.
Народ т' даде лепо име,
Стару славу, величину,
А до слоге Српства стоји
Спојит земљу Немањину!*

На левој страни стуба, испод слике краља Милана, биле су слике владара династије Обреновић, а испод натпис:

*„Будућност!
Аманет ми бабо даде
Јоште Српство да се каје;
Призрен гледа, Скопље јечи: -
Мора ђорда да зазвечи!
Будућност је мени дата
Од природе намењена,
Србину ћу кас'ти пута
Човечанство да не лута!“*

Окупљање грађана Параћина и околине почело је већ око 5 сати ујутру. Делегација од седам грађана кренула је око 8 сати до Мораве да дочека воз, где су локомотиву окитили великом заставом и великим зеленим венцем, украшеним свиленим тробојним тракама. Вагони су били украшени многобројним малим барјачићима. Овако украшен воз је приспео у Параћин.

Поред великог броја мештана, воз су дочекали председник општине Димитријевић са приређивачким одбором, свештенством и другим виђенијим грађанима. До капије се налазио и оркестар из Ниша и ученице основних школа. Око 11 часова и 30 минута воз је приспео у Параћин, пропраћен пуцањем прангија и свирањем химне. Пред самом капијом, где се воз зауставио, свештенство је одслужило благодарење. Благодарењу су присуствовали гости: М. Петковић, ванредни изасланик, Амијо и Витали, изасланици друштва “*contoir d' samport*” и остали.

Око 12 сати организован је ручак у уређеној хладовини, на коме је било око 250 гостију. За време ручка председник општине Димитријевић одржао је ватрени говор, у коме је величао рад и заслуге краља Милана. Тада је на његов предлог написан и поздрав краљу Милану. На крају говора пуцало се из прангија и отпевала химна.

Краљу Милану упућен је телеграм следеће садржине:

„Дан за даном, напредак за напретком! Не знамо чему пре да Ти, Светли Краљу, благодаримо?! Твоја епохална дела, резултати Твојих мисли, ђенијалност духа и патриотског рада, очигледно избијају на поље културно и стварају нову славу и величину нашој драгој домовини Србији. Историја цивилизације, тај неумитни судија у историји човечанства, ставиће на угледно место име Српског Краља Милана I, који је својом духовитошћу, ђенијалношћу, енергијом и патриотизмом, створио небројена узорита дела Србији, овековечио Своје име, дао јој нов сувремени политички и културни полет, истакао је на ону висину, да је виђена у колу оних европских сретних образованих држава, које вековима броје своју политичку самосталност и културу.

Потписани појимајући дубоки значај и последице прве краљевско-српске железнице по садашњост и будућност Србије, као непобитни услов за цивилизацију, тај дијамант у круни Твојих узоритих дела, честитају Теби и Твојем дому, Светли Краљу, ово сретно по Србију предузеће са жељом: да Теби, Краљици и Престолонаследнику даде Бог дуг и сретан живот, те да оствариш још и друга важна предузећа, која иду у прилог Србији, култури и човечанству.

Живео Краљ Милан I !

Живела Краљица Наталија!

Живео Престолонаследник Александар!

*Д. Димитријевић, председник општине са 147 потписа.*³⁴

После читања телеграма уследиле су многе здравице. М. Петковић се у име владе захвалио на здравицама. Нарочито је истакао своју радост, јер је приметио да су Параћинци „политички свесни и увиђавни“ и да су схватили време и све оно што води бољитку параћинске општине и целе земље. Ова захвалност М. Петковића оставила је снажан утисак на све присутне. Сви су прилазили М. Петковићу и куцали се чашама у знак посебног поштовања.

³⁴ Видело, бр. 86. 24. јул 1883. године.

Здравицу друштву за изградњу железнице, у име параћинске општине, упутио је професор Новак, члан одбора прославе. Здравница је изговорена и на српском и на француском језику. Амијо и Витали су преко Ј. Марковића, инспектора, захвалили на пријему и здравици и изјавили: „да ће им ова светковина бити мила успомена у њиховом животу, и да ће вазда гајити оне симпатије према српском народу, којима Срби на сваком кораку Французе изненађују“. После ове здравице, Витали је изговорио здравицу на српском језику, што је оставило посебан утисак на присутне.

После ручка Радисав Симић, посланик из Сикирице, поклонио је машиновођи живог овна, окићеног тракама и барјачићима. У име параћинске општине М. Димитријевић је поклонио руковаоцу воза позлаћену муштиклу, а машиновођи позлаћену гарнитуру дугмади. Оба поклона су била дар индустријалаца Параћина.

Око три часа по подне настало је опште весеље. Поред оркестра, госте је увесељавао и јагодински виолиниста Мија Сеферовић Славуј.

После весеља воз је пун знатижељних Параћинаца возио до Мораве, и после пола сата вратио се у Параћин. Са гостима воз је напустио Параћин око 7 часова.³⁵

³⁵ Видело, бр. 87. 27. јул 1883. године

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

СКУП РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ У ЈАГОДИНИ 1890. ГОДИНЕ

Главни одбор Радикалне странке одржао је редовни скуп странке у Јагодини 8. јула 1890. године. Сви месни, срески и окружни одбори били су дужни да на скуп пошаљу своје делегате. На скуп су били дужни да дођу и сви чланови Главног одбора. Сви повереници појединих одбора су се по доласку пријављивали председнику Месног одбора у Јагодини Ђоки Анђелковићу, од кога су добијали улазнице за скуп за чланове својих делегација.

Око 800 људи предходног дана дошло је у Јагодину возовима. Возомсу из Београда дошли председник Главног одбора Никола Пашић, министар унутрашњих дела Ђаја и многи други. Тог 8. јула Јагодина је била посебно украшена. Подигнуте су тријумфалне капије, које су носиле разне натписе и исказивале срдачне поздраве. На капији где се одржавао скуп било је исписано: „Будимо истрајни и искрени на мисли и на делу“. На уласку у башту налазиле су се слике Светозара Марковића и Адама Богосављевића. Башта пиваре, где је одржан скуп, била је такође окићена заставама и зеленилом. На крају баште била је подигнута трибина за чланове Главног одбора, на којој се налазила слика краља Александра.

Око 10 сати пре подне почело је окупљање. Око 11 часова дошли су Никола Пашић, председник Главног одбора, и чланови Катић, А. Станојевић, Р. Тајсић, Вуковић, Ђура Ј. Живановић, П. Ђорђевић, Ј. Николић и други. Клупе за изасланике радикалских одбора налазиле су се испред бине, а у позадини, одвојене жичаном оградом, клупе за госте скупа. После свештеничке службе, скуп је поздравио Никола Пашић, који се захвалио на поверењу и истакао да ће се трудити да скуп протекне мирно. Са Пашићем на трибини су се налазили чланови Главног одбора: Катић, А. Станојевић, Тајсић, прота Ђурић, Вуковић, Ј. Ж. Јовановић, Ј. Николић, П. Ђорђевић и други. Пошто је представио полицијског комесара Светозара Буђевца, предложио је за секретаре Вићу Радовановића, економа, Станојла Вукчевића, доктора, Милију Карића, тежака, попа Данила Аранђеловића и Сретена Ђуричића, учитеља. За новинарским столом налазили су се дописници „Варшавског Дневника“, „Одјека“, „Слободе“ и „Тимочанина“.³⁶

³⁶ Одјек, бр. 102, Београд, 13. јул 1890. године.

Михајло Косовљанин

Са скупа је упућен поздрав краљу Александру и Краљевском Намесништву: „Годишњи главни скуп народне радикалне странке сматра за своју прву дужност, да Његовом Величанству Краљу Александру I. поднесе осећања своје најискреније поданичке оданости, желећи Му да за дуге године високо држи у Својим рукама заставу Србије, на понос целокупног Српства и славу дома Обреновића.

Молећи Краљевско Намесништво да изволи бити тумач ових његових осећања, годишњи главни скуп народне радикалне странке у исто време изјављује Краљевском Намесништву своје дубоко поштовање, своју захвалност на досадањем чврстом и успешном чувању Устава земаљског, и своју готовост да га потпомогне свима силама у трудном послу утврђивања слободних парламентарних установа.

Живео Краљ Александар I.; живело Краљевско Намесништво!

Председник скупа

Н. П. Пашић³⁷

Краљ Александар упутио је отпоздрав на поздрав и изјаву оданости главног скупа Народне радикалне странке:

„Његово Величанство Краљ Александар I. Примео је са задовољством изјаву оданости, коју сте Му ви данас поднели, преко Краљевскога Намесништва од стране главног скупа народне радикалне странке.

³⁷ Грађанин, Пожаревац, бр. 56, 12. јули 1890. године.

Краљево Намесништво, у име Његовог Величанства, овлашћује вас, да изволите главном скупу изразити високу Краљевску захвалност на патриотским осећањима, која и Краљ и Његово Намесништво свагда цисоко цене.

Краљевско Намесништво не мање је срећно, што се са главним скупом народне радикалне странке сусрета у оцени потребе, да се Устав земаљски сваке повреде очува, и радује се готовости, коју му главни скуп изјављује, да ће га свим силама потпомагати на путу, на коме оно стоји чврсто и непоколебљиво, да се слободне парламентарне установе утврде на корист српског а народа, а на славу Дома Обреновића.

Живео Краљ Александар I., живео народ српски!

Београд, 8. Јула 1890.

*Јов. Ристић*³⁸

На овом главном годишњем скупу донете су следеће резолуције:

I

Годишњи главни скуп Народне Радикалне странке одобрава досадашње држање и досадашњи рад Владе у питању о забрани извоза свиња из Србије у Аустро-Угарску. Ценећи ову важност добрих пријатељских односа између Србије и суседне монархије, и желећи да се ти односи одрже и развијају, годишњи Главни Скуп Народне Радикалне Странке позива владу да и даље учини све што допуштају интереси и достојанство Србије да се овај спор повољно реши. У случају ако сви напори владини у томе смислу остану узалудни без њене кривице, Влада може рачунати да ће народ српски вољно поднети све жртве, које буду потребне да се очува достојанство Србије и њена економска политика.

II

Годишњи главни скуп Народне радикалне странке умољава Владу да својски настане да Висока Порта да Србији праведну сатисфакцију за убиство нашег вицеконзула у Приштини. У случају да Висока Порта одбије ову сатисфакцију, скуп оставља увиђавности Владе, да нађе начина којим ће се задовољити увређено достојанство српске државе.

III

Главни скуп Народне радикалне странке, сматрајући да је политички део свога програма у најглавнијим тачкама остварила, те да је сада одмах на

³⁸ *Грађанин*, бр. 56, 12. јула 1890. године.

реду извршење оног још важнијег дела, а то је економско унапређење и преображај у нашој држави, доноси

Ову одлуку

1. Да се влади обрати најозбиљнија пажња на унапређење и развијање наше пољопривреде;
2. Да се свима силама кућевна и занатска индустрија унапреди и усаврши;
3. Да се развије фабричка пољопривреда и рударска индустрија, како би се на тај начин створили услови за самосталан економски живот и развитак народа српског у Краљевини Србији.

Укупни економски, привредни и индустријски развитак да носи на себи карактер народне удружене снаге.

За целокупни полет народног благостања да се обрати нарочита пажња и на трговину, као моћно средство за целокупни земаљски промет отварањем нових средишта пијаца, берзи, трговачких комора и т.д.

IV

Разумевајући и ценећи по њиховој правој важности све прилике, које нашу земљу окружују Главни скуп народне радикалне странке доноси овакву

Одлуку

Ставља се у дужност главноме одбору радикалне странке да у договору са свима патриотама наше земље утврди и уреди „родољубиво удружење“, коме је главни задатак: да српски народ у Краљевини намирује своје потребе од српског рукотвора и српских раденика.³⁹

У свом дужем говору Никола Пашић је изнео скупу рад радикалне Владе и Скупштине, доказујући да је Србија после невоља под ненационалном политиком напредњака кренула напред и колико су благодети слободе нове ере утицале на народ. Народ је доста мука поднео и ипак је успео да створи ново стање, чије благодети осећа и види, па ће умети сложено да победи све оне који раде против њега. Под заставом Краља Александра народ чврсто стоји на темељу очувања великих тековина новог уставног доба и да ће разбити све препреке свом напредовању и својим слободама.

„Браћо! Вама је добро познато како је и колику борбу издржао наш народ док је оборио стару владавину, која је заснована била на основи противној и народном духу и народној традицији. У тој дугогодишњој борби поднео је он безбројне жртве, али је на послетку тим жртвама спасао своју

³⁹ *Одјек*, бр. 100, Београд, 10. јул 1890. године.

отацбину од очите пропасти, којој је срљала под руковођењем једне ненародне политике. Борба је била страшна, али величанствена. У њој се огледао несавладљиви народни дух, који води и крепи српски народ у свима мучним временима. У њој је очито доказано да су слаби и ништавни сви они, па ма на каквом положају били, који се ухвате у коштац са српским народом. Јер народ, браћо који је претурио и она страшна времена, у којима су пропадали читави народи, рушила се силна и пространа царства, па опет одржао своје име, своје обичаје и своја уређења; народ који је за тим претурио преко своје главе борбу Запада са Истоком, и оне страшне најезде дивљих народа, није могао да клоне ни у борби с једном класом, а још мање с једном котеријом, задохнутом туђим духом.

Такав народ, који је остао чио и здрав после свију културних зараза и дивљих најезда, после свију искушења и страдања; који је остао здрав и склон да обнови своју државу усред силних, старих и непријатељских држава – такав народ, морао је срушити систем, који га је гушио и рањавио при сваком живљем покрету.

Ви знате да је бивши Краљ, уверивши се да се с овим народом може владати само у споразуму и у складности са његовим аспирацијама – предао круну свом Сину, нашем љубљеном Краљу Александру, а управу људима који су опробани у државним пословима и снажни једнодушним народним поверењем.

Наследство, које је радикалној влади у део пало, било је страшно. Противници народног покрета беху се у последњој линији иза престола и државног ауторитета ушанчили. А кад су капитулирали, беху све њихове заседе разрушене.

Да описујем потанко стање свију струка државне управе, није потребно, јер сви знамо, да је Србија пољуљана била у својим државним и националним основама. Војска постиђена и унижена; касе празне и дугови неуређени и огромно увећани; управа унутрашња растројена; чиновништво искварено, а земља управљена самовољом и преким и војеним судовима.

У земљи нестало суда и правде. Народни данак купи се без рачуна и троши без одговорности. Српско име осрамоћено, достојанство српске државе понижено, Србија служи туђим интересима – нестало старих и опробаних пријатеља, а нови подстичу на братоубиствену војну, на разврат и расипање народног блага.

Србија, понижена и исцрпена до сржи, стајала је на ивици народне пропасти, државног банкротства.

Ето, такву смо Србију примили у наследство после ужасне напредњачке владавине. Ето, такву је Србију требало пре свега спасти, да не издахне раније но што доспемо да јој лека пружимо, но што доспемо да јој разгледамо ране и боље, којих је допанула под вртоглавом политиком својих синова.

И овако наследство могла је прихватити само она влада, која је била уверена да располаже неограниченим народним поверењем, народном

потпором – да је само она у стању да Србију подигне и исцели. А таква влада била је само она, која је потекла из крила моћне радикалне странке, с којом се народ идентификовао.

Чим је промена извршена и Намесништво Краљевскога Достојанства поверено опробаним и родољубивим државницима, а управа државна тако исто родољубивим и подобним првацима радикалне странке, одмах је народ дахнуо душом и запевао песму Свевишњему, који пружи победу праведној народној ствари.

Одмах, чим је влада радикална примила управу земаљску у своје руке, почела је чистити покварено чиновништво, спречавати самовољу, закон истицати свуда и свима. Народу је допуштено да изабере у општинску управу људе, у које поверења има, одређене су биле разне комисије да прегледају стање касе државних и дугова, а друге да спремају разне пројекте законске, који су спадали у делокруг прве ванредне скупштине. Узета су у решавање многа важна државна питања, од којих су нека на корист земље, у врло кратком времену, на потпуно задовољство народа и решена, као што су избори 14. септембра сјајно и засведочили.

Рад прве ванредне народне Скупштине био је огроман, иако је делокруг те Скупштине био сведен само на оне реформе, које су изречно именоване; али, ипак, решавани су на тој Скупштини и сви они предмети, који су стајали у тесној вези са ступањем новог Устава у живот и који су скопчани били са уређењем запуштене финансијске струке.

Немам намеру да ређам све оне законе, које је прошла народна Скупштина нотирала, но ћу напоменути само некоје, који су од значаја за обележје нове ере.

Закон о пословном раду у Скупштини тако је слободоуман и толико права даје опозицији, да се може слободно слободно рећи да су права већине ако не повређена, а оно ослабљена у многим тачкама. Он гарантује свакоме не само слободу говора, но и право говора увек. Па и тада, када би Скупштина огласила да је предмет најхитније природе, и да га треба што пре свршавати, могу опозиционари осујетити хитност предмета и дотле га у дебати држати, док се сви не изговоре. Таква сувишна права опозиције могла је дати само она већина, која је искусила док је била у мањини, да је угушиван сваки глас мањине, и да су буџети и закони често нотирани, а они нису ни прозивани у Скупштини.

Закон о избору народних посланика може се без спора уврстити у најбоље изборне законе. Свакоме је гарантована потпуна слобода бирања, а упливи власти или мешање, или примамљивање, или обмањивање, казни се брзо и врло строго. И овај закон, са предвиђањем скоро свих случаја повреде закона, могао је потећи само од оне странке, која је исувише патила од непотпунога изборног закона.

Закон о општинској самоуправи дао је свакој општини толико права у њеној општинској управи, колико немају ни најнапреднији народи на западу

Европе. Несавладива српска мржња на мешање старије власти у делокруг општински толико је нарасла била за време напредњачке управе, да су законодавци све могуће гаранције унели у нови општински закон, само да се осигура општинска самоуправа. Насилно груписање великих општина, велика плата кметовима и полицијско управљање општинама подејствовали су, може бити, да се разгруписањем даље пошло, но што се хладним разумом с погледом на нови и многостручни позив самоуправне општине може оправдати. Но, ако буде каквих мана, то су незнатне и могу се исправити без повреде слобода и права општинама гарантованих.

Закон о административној подели земље изведен је са што мање повреда локалних интереса, а међу тим одговорило се изречном захтеву новог Устава, да се Краљевина Србија дели у 15 округа. Принцип укидања начелства није био усвојен новим Уставом, и са укидањем 6 начелства није се постигла готово никаква уштеда, а међу тим старе навике многих крајева повређене су. Ако се установа о самоуправи округа и среза довољно оправда, може бити у доцнија времена да ће се моћи из те две установе створити каква згодна установа и за осигурање народног учешћа у окружној управи и за укрепење ауторитета државне власти у округу.

Закон о самоуправи округа и среза и о истражним судијама проширили су народно учешће у државним пословима у управи среза и округа, и створили су јачу гаранцију за личну и имовну безбедност грађана. Закони ови донеће народу без сумње користи, ако се у почетку изаберу људи часни и поштени и искрено одани народној самоуправи.

Међу главнијим законима напоменућу још закон о кошевима општинским о уређењу црквених власти и о уређењу народне војске. Сви ти и многи други закони, којих има преко двадесет, донети су на прошлој народној Скупштини, која је припремила земљиште за прву редовну Скупштину.

Рад скупштински трајао је дуже но што су трајали радови прошлих Скупштина, али дуже бављење Скупштине на окупу увек је неизоставна последица и већих народних права. Осим тога, спорији рад на последњој ванредној Скупштини тесно је везан са наређењима новог Устава, који изрично наређује да се сваки закон мора двапут претресати у Скупштини и то после извесног рока – што се морају сви пројекти закона штампати пре но што се изнесу на претрес, што је опозицији гарантована шира слобода говора и што јој је гарантовано безгранично право интерпелација и разних питања. Сва та широка права опозицији је могла дати само она скупштинска већина која је доживела, кад је опозиција била, да јој се није одговарало ни на једну интерпелацију или питање, и која је присутна била у Скупштинама, које су нотирале законе аklamацијом или их примала ђутуре.

Прекори, који се чине радикалној скупштинској већини по новинама опозиционим и јавним зборовима, што је Скупштина врло дуго трајала, неосновани су и непромишљени су, јер ако би било места у јавном мњењу и таквим прекорима, онда се они свде на то, да треба ограничити право говора

и интерпелације, а то би опет најнепријатније било за опозицију, која такве прекоре непромишљено баца.

Но, радикална странка, била на управи државној или у опозицији, неће се руководити начелом да треба скупштински рад ограничавати и народне послове на јуриш вршити. Она се руководи дубоким уверењем да је парламентарном режиму неопходна критика слободног говора и слободног писања и да таква широка слобода, којом се опозиција служи противу владе и странке радикалне, најочитије доказује како је радикална владавина најчистија од погрешака у државним пословима, кад јој се у грех уписује што дозвољава толике парламентарне слободе и права својим противницима, а међу тим би, судећи по њиховој прошлости, више годдио мрак и стега, но слобода, у којој се не могу дуго обмане прикривати.

Странка, која базира свој политички рад на принципу народног самоопредељења, не може никад бити противна слободној критици и народним правима, ако хоће да остане себи доследна и ако је дубоко убеђена да је принцип народног самоопредељења највећа гаранција за правилан развитак народа. Таква странка не може прибегавати обманама, јер онда би значило да сама руши и исмева своју основу. Таква странка може само да сажалева друге странке, које се, не верујући у народну политичку свест, служе непрекидно обманама и лажима.

Ми смо уверени да сваки наш противник греши, кад на прилику стане проносити по народу гласове, како је 1/6 порезе, нова трећа пореза, којом су радикали оптеретили народ, јер смо уверени да се такве обмане не могу дуго одржати, јер смо уверени да ће народ из живота сазнати да је 1/6 порезе, пореза за новембар и децембар, која кад се плати, неће се рачунати у идућа полугођа; да ће се брзо сазнати да је слушао обмане и да ће се онда стоструко чувати оних, који такве обмане сеју.

Или, може ли народ српски после оних страшних владавина, које он у говору и песми проклиње, поверовати људима, који сад дан ноћ тврде да у земљи није било горе владе, но што је сада радикална влада, и да се земљом сада управља коцем и угарком? Може ли поверовати људима који су служили пређе тиранији и били органи преких судова, ванредног стања и насилних мера, може ли веровати људима који хвале владавине које су српски народ у црно завиле? Ми смо уверења да народ може правилно оценити оне, који се сада у овој крваво стеченој слободи, час истичу као заштитници слободе и права грађанских, а час уверавају да Србију може спасти само апсолутизам и непарламентарна владавина.

Наши политички противници покатакд криве нас пред јавним мњењем, што смо изневерили свој програм, који се састоји тобож у девизи “дукати цванцик“, а међу том цео народ зна да ми никад нисмо обећавали народу да можемо порезу свести на „дукат и цванцик“, нити да смо то могли чинити већ ни по томе, што сам интерес и отплата на досадашњи државни дуг износи више од два дуката и цванцик на једно полгође!

Сви ти прекори, окривљавања и клеветања пред јавним мњењем нису омели владу и радикалну странку да се држи свога програма и у границама строге уставности.

И доиста, радикална странка старала се најсавесније да остварује оно, што је народу пређе говорила. Но, Србију препородити, излечити је од свију бољака и зала, и обновити је за годину дана, није могућно ни да су мања зла и ране биле, а камоли после онакве страшне напредњачке владавине, која је све уздрмала и порушила била.

Радикална влада и Скупштина учинили су све што се могло учинити, па да народу помогну. Ништа нису пропустиле што би могло учинити и за што су уверене биле да ће народу од користи бити.

Радикална влада и скупштинска већина испуниле су савесно и тачно све оно, што им је стављено било у дужност да изврше и узаконе на првој ванредној Скупштини. Они су решили толика тешка питања, и то са таком лакоћом и без икаква потреса, да су пале све сумње о њеној државничкој способности и код њених најжешћих политичких противника. Они су дали несумљиве доказе да су кадри и способни управљати државним пословима и у најтежим и најкритичнијим тренутцима. И баш та, тако јасно доказана способност радикалне странке да лако решава најтежа питања, толико је неке умове збунила, и из такта избила, да они прилазе крајностима и напуштају терен парламентарне борбе.

Прелаз из једне самовољне владавине у владавину парламентарну није лака ствар и не врши се без потреса и колебања, а међутим тим српски народ показао је да се може уздржавати и савлађивати свуда, где политичка мудрост и отацствољубље налаже. Народ српски, који је био понижен у очима својим и очима страних народа, чијом су тековином располагале двогласачке скупштине и скупштине састављене од посланика с полицијским пасошима, изабратим под преким судом, чије је главно име помрачено и понижено на Сливници, чији су синови самовољно протеривани и убијани – показао је толику политичку свест, толику уздржљивост, да се може равнати са најнапреднијим народима. Народ српски, уколико је страхан и непопустљив био у борби за своја права и политичке слободе, утолико се после великодушнији показао спрам побеђених.

Нека је слава политичкој мудрости, увиђавности и великодушности српског народа и српске владе.

Али не могу, браћо, обићи, а да се не одужим својој савести, и не поменем и оне друге факторе, који су одсудно допринели да се прелаз из неуставне и самовољне владавине изврши лако, неосетно и без потреса, и чија је санкција неопходно потребна била, па да сва решења скупштинска добију силе законске. То су, браћо, Краљеви Намесници, који су се држали најуставније, искрено помажући да се парламентарна владавина чува и да се многа тугаљива и тешка питања, која је нови устав ставио на дневни ред, реше лако и складно са новом ером.

Њихова искрена љубав према добру своје отаџбине: да је сачувају од сваких трзавица и да се ново стање укрепи, као и солидарност која се показује у погледима на сва важнија питања, пружају нам јемства да можемо спокојније гледати у будућност. Нека је слава њиховој политичкој мудрости, њиховом родољубљу и њиховој искреној жељи да се парламентарна владавина одомаћи и нова ера утврди!

Нема сумње да се Србија знатно и успешно опоравља под том владавином; али, уколико се та владавина више утврђује, утолико њени противници постају све нестрпљивији и безобзирнији у својој политичкој борби, утолико се у партијској мржњи све више заборављају, и већ су давно престали да мотре на границе, које су положене између владе и отаџбине, да мотре да ли својим нападајима не шкоде својој отаџбини.

Да би боље уочили политику данашње радикалне владе, треба се само сетити дела, која је она за кратко време учинила, и која се сва свODE на то, да се терети олакшају уколико нове потребе народа могу допустити и да се финансије уредe тако да сваког дана можемо знати чим располажемо, и колико смо коме дужни. Да се економна производна снага народа подигне; да се српској трговини отворе нове пијаци и да се крене дух Српства и слободе идеја српског ослобођења и уједињења – једном речи, да се српска снага обнови и од недуга излечи.

Да би се могло све то постићи, да би се могле све оне реформе извести, које су скопчане са новим уставом, да би се могле финансије коначно поправити, - потребан је Србији што дужи мир, како на њеним границама, тако и даље. А да би, пак, односи били пријатељски и у свему коректни, гледала је да сваку несугласицу отклони мирним и лојалним расправљањем питања, и увек тежећи да се народни интереси не окрње или не ослабе.

Но, сваки ће знати да европски мир не зависи само од воље српске владе хоће ли мир неговати или не; не зависи од тога да ли је он потребан Србији или не. Мир европски зависи од многих фактора, који спадају ван круга дејства српскога народа. Ми, колико се нас тиче, гајимо политику мира, јер она нам је потребна из више узрока. Но, опет, зато гајећи политику мира, ми се не смемо одрећи својих народних захтева, своје народне политике, но се морамо спремати, колико можемо, да бранимо српске интересе и достојанство Краљевине Србије, ако би они неправедно нападнути били. Ми нећемо никога нападати, али ако би ко нас напао, ми нећемо ропски клекнути и положити оружје пре, но што се оно положи.

Сви народи, велики и силни, спремају се и оружају се све више и све брже. Може бити да они имају своје рачуне да расправљају; али, кад се они заталасају, кад се силни разиграју, треба да смо на опрези да нас не погазе; треба да имамо снаге да бранимо своје границе од неправедног насртаја. У тој цели нотирала је народна скупштина по 6 пара динарских на сваки динар пореза, како би Србија могла попунити своје наоружање, и како би набавила оно, што јој је најпотребније за безбедност њених граница. Влада српска, иако

је задахнута најозбиљнијом тежњом да штеди народну снагу, опет за то не може примити на себе одговорност да остави Србију неспремну и ненаоружану за све могуће догађаје. Новац, који се даје за наоружање народа да брани своју самосталност никад није узалудно потрошен. Да Србија није оптерећена толиким издатцима, толиким излишним дуговима, она би требала да више потроши за обезбеђење својих граница. Но, учинило се оно што се могло, и што је неопходно потребно било – сигурни смо да ће народ одобрити све оно што се потроши за безбедност његове отаџбине!

Српска влада, одржавајући добре односе и пријатељства са свима који су стајали у пријатељству и добрим односима кад је ступала на управу, постарала се да ладне односе, који су пређе постојали између српске владе и владе братског нам народа руског, уклони и замени их братским и пријатељским, што је, по нашем схватању потпуно постигла. Као докази искрених и пријатељских односа са моћном Русијом и старим нашим пријатељем, могу служити присуство царског императорског заступника при Миропомазању нашег младог Краља у Жичи, и пријем којим је одликован председник Народне Скупштине, кад се бавио у престоници руској. Можемо се надати да ће, као последица тих обновљених пријатељских веза, настати живљи трговачки односи да доњем Дунаву са јужном Русијом. Као други доказ колико су се на боље окренули наши одношаји са Русијом, могу вам казати да је сада сва Русија испуњена симпатијама спрам српског народа, који зна да штити и брани своју националну политику и православну веру.

Српска влада стара се, и у томе је искрено и снажно потпомаже Скупштина, да по могућству отвара нове пијаце, да српску производњу подигне на јачи степен и да јој отвори пијаце на више страна, како би српска економна независност ојачала, а тим се и српска политичка независност окрепила.

Ради тога, српска влада држи, да је у интересу Краљевине Србије, ако се сагради жељезничка пруга од Ниша тимочком долином до доњег Дунава, и ако се на тај начин отвори нови пут извоза и увоза са свима државама, које могу и које би нашле свога интереса да плове морским лађама до Радујевца или Кладова, и да ту примају српске производе у размену за своје или друге стране производе којих у Србији нема или их је мало. Том железницом могла би се послужити и Румунија, ако би желела што извозити непосредно к Солуну или Цариграду, или ако би што отуда увозила у своју државу. Осим тога, српска влада постарала се да олакша промет к Солуну и да добије додира са производима енглеским, француским, талијанским и других држава. Кад би се важност тога саобраћаја у Турској толико ценила, колико му ми дајемо важности, онда би давно Турска влада учинила све да оживи трговину у том крају своје царевине.

Да би српској трговини умножили саобраћајних средства, српска влада постарала се да добије од Скупштине одобрење да се може установити српско

паробродско друштво, које би пловило нашом границом дуж Саве и Дунава до Радујевца.

Осим тога, постарала се и Влада и Скупштина да се нотира нека мала сума за подизање домаће производње, и да се донесе закон лутријски, који ће дозволити влади српској да извесни део од лутријске добити може употребити на подизање домаће индустрије и производње. Уз то су дате и неке концесије, које могу увећати српску домаћу индустрију.

Све те мере и сви ти закони потекли су једино из тежње да се српском производно-трговачком свету помогне, да се Србија економно опорави и да се појача српска економска независност, јер политичка независност Србије тесно је везана са економном независношћу земље.

Српска влада ступила је давно у преговоре с бугарском владом ради склапања трговачког уговора, но, иако су преговори толико дуго вођени, опет се није могло доћи до повољног резултата, пошто се бугарска влада противила да призна умесне захтеве српске владе. Но, утолико смо лакше дошли с друге стране до трговачког уговора са Румунијом. Иако се не може рећи да је то какав велики привредно трговачки успех, ипак беспристрасни оцениоци, који теже економној независности Србије, морају признати да је то успех, какав пређашње владе или нису могле, или нису хтеле достићи.

Сви ти уговори и сви ти закони јасно и несумљиво обележавају политику радикалне владавине, која се своди на то, да се српска снага уздигне и да се политичка и економна независност земље утврди. Но, радикалне владе политика и успеси радикалног кабинета још јасније се виде и карактеришу овим успесима који ће вечно бити сјајна тековина за цело српско потомство, и који се равнају великим и славним биткама и тековинама – без крви и жртава.

Вама свима позната су сва она болна осећања и оне тешке мисли, које су сваког српског патриоту мучиле кад је гледао како су се странци раширили по целој питомој Шумадији дуж српске железнице, по свима магацинима солским, у свима магацинима дуванским и свима пољима где се дуван производи, - како су посели били питому Шумадију тим монопољима и концесијама и овладали њоме као какви господари.

Сви ти уговори и те концесије поништене су без потреса, и Србија је очишћена од странаца и повраћена српским држављанима. Па не само што је Србија очишћена од тих странаца, већ је увећан знатно приход отуда што су ти уговори раскинути и што је престала Србија да буде крава музара туђину. Само за то да се Србија ослободи свих тих странаца нису скупе биле никакве жртве финансијске. А међу тим, она је још раскинула све те стеге и обавезе и вратила државну имовину у српске руке, не само без жртава, но са великом финансијском користи.

Да би се ти уговори могли раскинути без политичких заплета, српска држава морала је исплатити тим страним компанијама оно, што су они као своју сопственост имали, али ништа им није платила што би им надокнадило штету коју ови трпе, што су лишени тих по њих корисних уговора.

Српске финансије поправљене су тиме тако јако, да је српској каси остало до пет милиона динара годишње прихода, пошто се је исплатило што су странци као сопственост имали.

Истина, радикална влада принуђена је била да прави два зајма, али они се не могу назвати зајмом и задуживањем земље, кад се не само не разрезају никакви прирези да се они отплаћују, но се исплаћује интерес и отплата од оног вишка који је Србија добила, кад је те уговоре раскинула, и преко тога остаје још држави око 5 милиона којим она смањује дефицит буџетски. То су сјајни успеси радикалне владавине, који се никад не могу ослабити, па ма шта противници износили и трубили. Напротив, то је баш оно што њих буну и што им не да да мирно спавају!

Последњи зајам који је радикална влада учинила, да исплати материјал страног експлоатационог друштва и да исплати повремене дугове, који су створени дефицитом буџетским за време напредњака, тако је повољно по кредит српске државе испао, да је српској влади понуђен трипут већи зајам, но што је тражила и под много повољнијим условима, но што су друге владе могле добити зајам, кад Србија није имала ни милион дуга.

Кад све то укупно узмемо у рачун, видећемо да је углед Србије подигнут на страни и у Српству, да се њена снага опоравља брзо и поуздано, да је радикална Скупштина решила све законе, који су јој и задатак стављени били новим Уставом, да је српска влада показала велику државничку мудрост и да је решила најтежа питања, која уопште могу доћи на решавање једној влади, која уводи земљу из апсолутизма у парламентарну владавину, да се српске финансије опорављају и економна независност Србије крепи.

Све је то показало, очигледно, да Србија може напредовати само под владом која ужива народно поверење, да Србија напредује под радикалном владавином, да је радикална већина права парламентарна странка – и да су се развејала она надања оних, који су спекулисали да српски народ није достојан слободе и уставног живота, и да радикална странка и влада неће бити у стању да владају земљом – са успехом.

Но, баш ти сјајни успеси, као што рекох, толико су раздражили наше политичке противнике, да су изгубили свако стрпљење да се боре на парламентарном пољу, већ су стали доказивати да сва зла у Србији, по њиховом схватању, проистичу из сувише слободног Устава, из слабог ауторитета Намесништва и владе, те да би требало све то заменити каквим јачим ауторитетом власти, који би од прилике могао Србијом владати онако исто, као што су некада владали напредњаци, кад је сав народ листом противу њих био.

Докле та политичка заслепљеност иде, може се видети по том, што се један представник највишег просветног завода дотле заборавља, да оглашује последњу годину владавине, од кад је биши Краљ дао оставку и од кад су напредњаци замењени људима, уз које цео народ стоји, као најцрњу годину у историји Србије, као годину коју не може описати ни перо једнога Тацита или

Тукидида – што се један представник таквога завода дотле заборавља, да дражи оца противу Престола свога Сина. (Гнушање и узвици: То је издајство! Срамота, срамота!)

У последње време потекле су једновременно сметње радикалној влади с више страна, и почеле су се појављивати личности на политичком пољу, које је народ за навек осудио. – Али, сви ти покушаји разбиће се о јеку и непомићну стену солидарности Краљевских Намесника, владе и народа да чувају верно престо нејаког и омиљеног свог Краља Александра I, да чувају нову парламентарну владавину и нову еру, која је заснована ступањем на престо младог Краља Александра и новим слободоумним Уставом. Народ српски, који је знао да се бори противу једне ненародне политике напредњачке и да је обори, знаће и сада да тој политици не допусти повратак ни на мала врата, иза кулиса, ни преко Скупштине.

У последње време чине се покушаји са многих страна да се Србија скрене са њеног досадашњег пута. Чине јој се све могуће сметње, како би је потиснули с тога народног правца.

Но, сви ти покушаји престаће, чим се противници наше садашње народне политике увере, да је то политика, коју одобрава цео српски народ, да је она заснована на општој жељи целог српског народа.

Може бити да ће потребно бити да српски народ поднесе неке жртве за осигурање своје економне трговачке независности, кад се увери да другог излаза нема, и да се траже веће и скупље жртве, које народ понижавају и поткопавају му самосталност. Али, све те жртве, које се учине на пољу економне независности српске, враћају се убрзо многоструко, и при том се избавља трговачко – економни свет од трзавица, несигурности и пљачке само једне пијаче.

Ми смо пуни уверења да ће народ вољан бити да све поднесе што ће помоћи његовој отаџбини, што ће подићи снагу и достојанство српског народа – а скоро будућност показаће нам, хоће ли се и тај последњи покушај употребити у борби са данашњом новом ером. Кад смо сложни, не бојмо се никога док ничија права не вређамо!

Наша девиза при идућим изборима нека буде јасно и одсудно истакнута. С њом ћемо победити све наше непријатеље, па ма где се они налазили, ма шта народу обећавали!

На нашој застави нека се високо уздигне лозинка: Да живи нејаки и млади Краљ Александар I! Да живи нов устав и нова парламентарна владавина! Да живе Краљевски Намесници и влада! Да живи радикална странка и народ српски – да живе и прославе своју домовину и своје име!⁴⁰

*

⁴⁰ *Одјек*, бр. 100, 10. јули 1890. године

Збор радикала у Јагодини осудили су либерали. Навели су да је на тајној седници Главног одбора у Јагодини одлучено да се нареди кметовима да не сакупљају порез, а онима који не плате порез омогућити да гласају, тако што би им се издала признаница као да су платили, а бирачи признаницу како дугују порез. После избора признанице би се поцепале. Либерали су веровали у овакву одлуку, јер „...знајући да радикали употребљавају сва могућа средства само да до већине дођу, чему су нам доказала толика досадашња убиства и паљевине што су пред избор учињена“. Зато су предложили влади да спискови о плаћању пореза и давања бирачких карата буду јавно изложени, како би свако утврдио ко има право гласа, и да свака партија треба да има по двојицу чланова, који би надгледали издавање бирачких карата.⁴¹

⁴¹ *Мали лист*, бр. 105, 19. јули 1890. године

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПИСМА ИЗ СРБИЈЕ
„Филадевском телеграфу“
VIII
ПАРАЋИН

Прогрес модерне индустрије у Србији⁴²

Недовољност железница – Вршење дезинфекције ватром – Комфорти западне цивилизације – Ручни рад и парна снага – Претеча фабричког закона – Земља без пролетера – Лоши здравствени услови

Београд, 13. јуна 1895.

„Колски пут мој по Србији завршио се, као што је и почео, возњом од неколико часова поред железничке пруге. Ја сам на једном ранијем месту споменуо, како Србија ни издалека нема довољно железница; а сад ми ваља то исто казати и за број њених железничких возова. Тако, на прилику, ако изузмемо Оријент Експрес, који пролази свега два пута недељно, Србија има само један брзи воз на дан у правцу Цариграда, а други у правцу Беча, Минхена и Париза. Један или два друга спора воза закључују списак њеног железног саобраћаја. Само тако се, наравно, и могло десити да кад смо стигли у Сталаћ, да није било никаквог воза тога дана за даље, - а ми свакако нашли да ћемо много пре у Параћин стићи на колима. Тако и урадисмо, и стигосмо у ту варош исто после подне.

Првобитно, Параћин је био једна малена паланка коју су Турци држали све до 1833, која је тек од тада придружена слободној Србији. Турци су оставили стар и Параћин, доиста, и с тога што су их Срби из њега терали, али и с тога, што је куга у њему беснела. Као лек од ове куге, Кнез Милош нареди да се варош огњу преда! Па, како сва мука наша ни до дан дани, није ништа паметније против куге пронашла, ја, налазим да је кнез Милош врло добро урадио! Како му драго, из пепела старог Параћина никне нова варош, и нов трговачки центар, за главни предмет српског извоза, за српске свиње.

⁴² *Видело*, бр. 99, 20. август 1895. године

Пре десет година, Параћин је бројао неких 4800 душа, али се од то доба његово становништво скоро удвојило. Параћинци се, поглавито, баве трговином с пољским производима, са стоком у опште, али као што нагласих понајвише извозом свиња у суседну Мађарску. Параћин, скоро увек, има на храни десетак, до петнајест, хиљада таквих брава, које кад угоји, а он шаље на мађарске пијаце. Наравно, да овака масна свиња оставља за собом огромне количине ђубрета као што је жалост, да српски сељак још не зна колико је то благо, то ђубре, него допушта да лежи онамо где оно и није ништа друго до нечистоћа, која трује и ваздух над земљом и воду под земљом. Да, збиља, Параћинци пију бунарску воду – друге и немају. На тај начин они се трују од нечистоћа која кроз земљу, до жица водених допиру, и из толиких се рупа и каљуга свињских заражава. И зар ово може бити чудо што у једној таквој маленој паланци умире сразмерно више света него ли у једном Лондону или Паризу – код њихових милијуна душа? Јест, у Параћину умире 24 од хиљаде, а умире тај страшни проценат – код свију сличних и здравих ветрова његових; док тифус, маларија и дифтерија, из њега никад и не излазе.

Ну, Параћин, је град од особита интереса за то што је једно од места, каквих мало у Србији има, где је модерни индустријализам прегео да стече земљишта. И Параћин има једну велику фабрику за чоху, у којој се чак и с најмодернијом машином ради. То је, у осталом, и једина фабрика тога рода у Србији и у њој се ради (поред штофова за општу потребу и тепиха смирске врсте), и сва чоха потребна за униформе српске војске.⁴³

Осим г. среског начелника мене је, на неком растојању испред вароши, гостољубиво примио и сам оснивач те фабрике г. Минх. Он ме је одвео и својој приватној кући, у којој сам се ја од једном нашао окружен свима

⁴³ Прва српска повлашћена фабрика вунених израда започела је са радом 16. фебруара 1882. године у 9 часова и 45 минута.

угодностима, па и углађеностима западне цивилизације. Ова кућа није била само богато и укусно намештена, него, - што је на ме куд и камо већи упечаток учинило – била је прва, и једина мени до сада позната, кућа у Србији која, бар изгледа, да је и честито каналисана. Ја сам принуђен да употребим овде реч „изгледа“; али не зато што и најмање сумњам у научну исправност дотична система одводњавања, него за то, што немадох времена да га тачно испитам. Тако, на пример, не знам како се одливају кухињске помијаре. Саме, пак, санитарне згоде ове куће биле су и модерног и освештаног плана; јер не само да је ту било довољно и умиваоника и воде за умивање у свима спаваћим собама, него је у кући било и једног красног, за мене тако добродошлог, купатила са неограниченом количином и вруће и ладне воде! Сем тога, за столом, владао је прави западњачки етикет. Тако, на пример, није нам се давало да се сами служимо из тањира који се десе при руци, него смо били служени од послуге која нам је узастопно доносила разна јела, но и ова тако, да једно с другим потпуно хармонише. Морам признати, да ми је, после оног дугог горштачења, овај повратак угодностима и уживањима цивилизације био најпријатнији; и ја искрено и благодарно наздравих моме домаћину као веснику њеном у Србији.

Фабрика, коју тек сутра дан посетих, радила је парном снагом од 220 коњских снага, и воденом снагом од 50 коњских снага. Цео се посао фабриковања вршио на лицу места. Тако, на пример, вуна улази у фабрику у свом сировом стању, и ту се тек сортира, пере, одваја, у конач испреда, фарба, и најзад у чоху уткива. Ту има справа од по 400 вретена, а којима управља, свега један човек и један дечко. У току овог мог путовања, ја сам наилазио на многу жену која вуну руком преде – баш као у време Аврамово, па и много пре његовог библијског доба. Ну овде је једна машина, уз циглу сарадњу једног човека и једног детета, радила за 400 таквих жена! У осталом, и реткост је то данас: упоредно цветање тихе ручне индустрије, из патријархалних времена, са грмљавином модерне машинерије. И ја радо бележим факт; да се у Параћину решио тај проблем, јер се мудрим радом, овде избегле оне страшне и убиствене злоупотребе које су у другом свету пратиле прво увођење парне снаге у предиво и ткање у опште. А ова појава заслужује у толико већу похвалу, што у Србији нема закона који би приморавао фабриканта да се брине о здрављу радника. Г Минх се, међутим, још при самом зидању фабрике, постарао да његови радници имају довољно и ваздуха и светлости, као што се постарао за пространство зграде које искључује сваку прекобројност. Сем тога, туткални апарат затворен је у један стаклени простор, и снабдевен вентилатором који парна снага окреће и који одвлачи све загушљиве мирисе туткалисања. Дакле, хоћу да кажем, да се, из простих драговољних побуда човечанства могу у једном Параћину српском наћи услови за штићење радника, које смо ми у Енглеској морали уводити грубом силом закона. Нити се и такав резултат постигао у нашој Енглеској онога дана кад је зло за сваког било очигледно. На против, много се година морало

агитирати док се дошло и до самих закона, до закона о фабрикама; а небројене хиљаде људских жртава морале су пасти пре него се наш парламент решио да заузда бездушност наших великих индустријалаца – да их натера т.ј. на потребне предохране у својим фабрикама, и да им не да, да преоптерете радом слабе жене и децу. У Параћину никакво дете испод четрнајест година не пушта се у фабрику, нити се ту зна за оно свирепо полутанство наше у Енглеској за те ствари. Па, ипак, као што рекох, нема закона у Србији који би натеривао људе на ове човечанске мере. Оно, док је г. Минх управник једине фабрике у Србији, такав закон неће ни требати. Али, сумње нема, да ће у Србији, и о другим местима, ницати друге индустрије. Време је, дакле, да се српски парламент постара и за законе о фабрикама.⁴⁴

До сада у Србији не само да није било никаквих чоханих фабрика него није било ни људи способних да служе у таквим фабрикама. Г. Минх је, дакле морао, с почетка довлачити своје раднике из Аустрије – што је значило – плаћати им, поред путна трошка, још и дупле наднице. Часови рада – у параћинској фабрици – трају од 6 у јутру до 7 у вече, са три одмора за оброке који укупно износе два часа. На тај начин овде је дан рада једанајест часова, што се може рећи да је сувишно, и ако није необично према правилу које влада у суседним земљама. Ја ни мало, међу тим, не сумњам да наши Јоркширци и Ланкаширци ураде више за, десет часова сваког дана, но ови параћински ткачи и прелци за својих једанајест. Фабрика је, ваља ми додати, подигнута у години 1882, и, као што рекох, у први мах скоро сви радници њени беху из Аустрије. Не прође, пак дуго, и урођеници научише да раде сами и фабрици; док странци из прека ударише на траг. Нашав на име јевтиноћу у живљењу, у јелу и пићу, они се пропише и олењише, и тако направише места за рођене синове земље. По свему судећи, као да је мучно имати добра радника у земљи где се добро вино може добити за шесет пара литар, а фунта мяса за скоро исту цену. Надница у фабрици сада се љуља између 1.60 до 2 франка, или боље рећи динара, јер се радници плаћају у сребру или папиру, што према садањој ажији злата, значи 15% мање. Радници на парче зарађују по 3 до 5 динара дневно, док настојници имају по 250 до 300 дин. на месец. Ови последњи живе у фабрици, где имају још бесплатан стан, огрев и осветљење. Ма да у Србији нема, као у Немачкој, обавезних закона за осигурање радника, г. Минх је овде био претеча вероватно будућем законодавству земље. Он је на име сам завео одбитак од 2% од плате радничке, а од своје личне стране додаје једну трећину за образовање болесничког фонда. На тај начин сви 420 радника његови осигурани су противу случаја немоћи; па било да допадну јада сопственом

⁴⁴ *Одјек*, бр. 134, 23. децембар 1887. године. У допису од 30. новембра 1887. године износи се податак да се од те јесени увело у фабрици радно време у трајању од 16 часова. Рад је трајао од 5 часова ујутру до 9 часова увече, са паузом за ручак од сат и по. Пошто је преко новина тражено да се одустане од овог радног времена, смањена је радничка надница.

кривицом, или каквим случајем, они имају бесплатно и лекарску помоћ и лекарије, па чак и половину своје плате, докле год болују.^{*45}

Минхова фабрика сукна

Једна велика тегоба у оснивању оваке једне фабрике у Србији долази од врло сретног фактора што у Србији нема пролетера. У Србији свако има неко своје добро. Истина, да је та својина, у опште, врло мала, али је и довољна да га одбрани од беде бескућништва, па и од нужде да ради по сваку цену. Србин, дакле још не зна за силу а бездушност Ласаловом гвозденог закона о надницама; док скоро сваки од њих има куће и кућишта. Истина, та кућа може бити и каква једна, од блата слепљена, колиба; али је његова и он у њој живи не дугујући никоме кирије. Сем тога, он има и по које парче земље око куће, које ради и које га храни, док женска чељад преправља сву тканину потребну за укућане. Храна ове сиротиње може бити и проста и сиротињска, одело може спасти и на парчад од крпа, али тек нико није го, и нико у овој земљи од глади не скапава. Управо и тек кад Србину затреба мало готовог новца, да купи нешто што његова кућа не може да даде, тек онда ако он осети прави бол сиротиње. И онда се он решава да иде да ради на надницу – но и тада ју он сматра као привремену меру и закрпу, а никако као животно занимање. На тај начин сиротне фамилије одвоје по једног или два члана своја од општег посла, и пошљу их у фабрику да тамо зараде што треба кући у готовом. А отуда

^{45*} Ради допуне факта, који су г. Смит извесно у брзини бележења кроз фабрику, измакли, сматрамо за дужност да констатујемо: да је горњем добротворном фонду положена била основа првенствено самим г. Минхом, који је на ту целу сам дао 600 дин. а затим продужио давати једну трећину од целокупне суме радничког улога. Сем тога, г. Минх је за сваки случај осигурао о свом трошку 480 радника својих код Осигуравајућег Друштва Unfall Versicherung Gesellschaft и плаћа на ту целу годишњу суму од неких 800 динара. Преводаца.

долази опет то: што скоро сви радници напуштају ову фабрику после неколико година. За то време они су зарадили па и метули што новаца на страну – јер не морају да троше ништа око свог издржавања – за које се стара њихова фамилија помоћу њихова имања. Више и од тога, штедљиви радници могу још од те своје зараде успети да докупе још и које ново парче, и тиме појачају своје стање. А што год ја овде рекох о радницима вреди и за раднице, за женске у овој фабрици. Ни оне се не прихватају овог посла за то што морају да раде за парче леба, него за то што су раде да стекну себи мало готова мираза, и на тај начин боље и лакше се удаду. Већ, наравно, да фабрика доста трпи од овога вечитога излажења старих и улажења нових руку. Пошто ју извежбани радници редовно напуштају, чим коју крајцеру виде, она се вечито и мучи са шегртима. Сад хоћу рећи и понављам, да је сретна та земља у којој се маса народа налази у овако независном материјалном стању, али је и тешко у таквој земљи имати и одржати велике фабрике. Ове тегобе, опет, не би било да су у Срба, у вишем степену, развијене потребе живота. Тада би они морали и уредније радити и дуже остајати по фабрикама – већ и за то – што им приход од земље не би могао подмити све угодности и луксузе.⁴⁶

Из фабрике одведоше ме у једну велику гостионицу, која за овај пар, би претворена у дворану за скупове. Ту су местне власти, уз велики број угледних грађана, неколико госпођа и знатне масе народа, очекивале мој долазак. Целъ овог збора као да је била да се добије која реч од мене, и ја, одазивајући се, узех за предмет свога говора; нездраво стање вароши и страхотну сразмеру њенога помора. Изгледа да су и основна начела хигијене, које ја овде покушах да развијем, била новости за моје слушаоце, али се они одмах сложише са мном у важности њиховој. Искуство је показало, да у тако малој вароши, као Параћину – где нема пијанства, готово ни мало порока, и никакве праве сиротиње – да ту сразмера умирања не треба да прелази 15 до хиљаде, а треба да спадне и на 10 од хиљаде. Како је пак права цифра 24 до хиљаде, то се слободно може узети да се сваки трећи живот може Параћину сачувати. „Срби се“, рекох, „диче са својим патриотизмом, а ево где дозвољавају да им нездрави услови убију сваког трећег борца. Ви сте ради да видите вашу отаџбину међу првим културним народима света, а трпите да вам нечисте рупе и свињске каљуге трују питку воду у бунару. Упели сте се, као и што треба, да дате што већег маха вашој сточној трговини извозној, а заборављате да се у оним вашим оборима свињским крије куга која и вас и вашу трговину може да покоси. Већ, немојте мислити да сте ви први који се о своје здравље грешите. И други су народи то исто радили, и радили још без робовања туђину. Али. Где год се оно што здрављу шкоди с пута уклонило, наступила је огромна економија у људском животу. Србија је данас независна држава, па је време да пригрли културне тековине човечанства, с њима засија међу народима, на срећу своју и

⁴⁶ *Дневни лист*, бр. 164, 30. јул 1891. године. Током јула месеца радници Фабрике вунених тканина браће Минх ступили су у штрајк због мале наднице.

свога племена. Она је већ сретна што може почети онамо где су други свршили – са најновијим проналасцима науке и најсавршенијим методама примене – те се на тај начин благодетно користити скупим искуством осталог света. Верујте, крајње је време да се у овој земљи својски прегне на такав посао“...

После ове беседе, као и после срдечног опроштаја с Параћинцима, ми испратисмо наша кола друмом у Београд, а сами уђосмо у железнички воз, који нас још истог дана доведе у Београд. Тако се сврши мој први излет у унутрашњост Србије.“

Адолф Смит

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ИЗБОРИ У МОРАВСКОМ ОКРУГУ 1920. ГОДИНЕ

Закон о избору народних посланика није поставио имовински цензус, али је одредио друга ограничења. Право гласа нису имале жене, официри, подофицири, лица на одслужењу војног рока, као и грађани који имају *сиротињску опскрбу из јавних и општинских средстава*. Активно бирачко право имали су само мушкарци са двадесет и једном годином. Уведен је бирачки домицил, по коме се у бирачки списак могу уписивати само она лица која су најмање шест месеци настањени у датој општини. Пасивно право нису имали државни чиновници, који су, у случају да буду изабрани, морали да дају оставку на државну службу или изгубе свој посланички мандат (осим министара и професора Правног факултета).

Изборно право по овом закону имало је око 25% становништва. Изборни систем је био пропорционалан, али са извесним одступањима. Краљевина је подељена на 56 изборних јединица. Изборне јединице у Србији биле су дотадашњи окрузи. Један посланик бирао се на 30.000 становника, Број бирача једног изборног округа, подељен бројем посланика који округ има да изабере, давао је количник, према коме су се додељивали посланички мандати на поједине политичке странке, односно њихове кандидатске листе. Кандидатске листе које нису добиле количник, могле су добити мандате по остатку, али само у случајевима када сва посланичка места у једној изборној јединици нису достигла количник. Иначе су гласови листа, које нису могле добити мандат по остатку, придодавани гласовима најјачих странака. Тако је овај систем фаворизовао јаче партије, пошто је постојала реална могућност да велике странке добију мандате и гласовима малих странака које опет не добију ништа. Свака кандидатска листа, према члану 14. Закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину, морала је да има и кандидата са факултетском спремом, тзв. Квалификованог посланика.

У Моравском округу за изборе за Уставотворну скупштину 1920. године поднето је седам кандидатских листа. Свака кандидатска листа је имала, поред носиоца, још по седам кандидата.:

Радикалска листа I: 1. Настас Н. Петровић, министар на расположењу из Београда, 2. Никодије Милетић, трговац из Параћина, 3. Драгољуб Н. Радојевић, земљорадник и председник општине из Варварина, 4. Светислав Марковић, земљорадник из Бресја, 5. Тома Стевановић, земљорадник из Купиновца, 6. Богомир Љ. Петровић, свештеник из Великог Поповића; по

чл.14. Изборног закона: Милош Цукавац, секретар окружног одбора из Ћуприје, заменик Никола Перчевић, адвокат из Јагодине.⁴⁷

Радикалска листа II: 1. Михајло Мартинац, адвокат из Ћуприје, 2. Пера С. Јовановић, земљорадник из Драгова, 3. Бранимир Миле Миловановић, трговац из Јагодине, 4. Милан П. Царићевић, земљорадник из Војске, 5. Марко М. Ђорђевић, земљорадник из Доњег Крчина, 6. Аранђел Д. Никодијевић, земљорадник из Ћуприје; по члану 14. изборног закона: Владимир Павловић, адвокат из Јагодине и заменик Војислав Љ. Павловић, адвокат из Београда.

Демократска листа I: 1. Драгутин Пећић, бивши министар и адвокат из Београда, 2. Александар М. Јовановић, трговац из Параћина, 3. Илија Дим. Катић, земљорадник из Црквенца, 4. Божин Радосављевић, земљорадник из Медвеђе, 5. Александар Ф. Глишић, земљорадник из Опарића, 6. Сава Обрадовић, земљорадник из Мијатовца; по члану 14. изборног закона: Милисав Н. Ристић, адвокат из Ћуприје и заменик Борислав М. Миленковић, адвокат из Београда.

Демократска листа II: 1. Милосав Петровић, адвокат из Свилајнца (Ћуприје), 2. Михајло Ј. Поповић, адвокат из Јагодине, 3. Милоје Ђорђевић, земљоделац из Јовца, 4. Милан Стојичевић (Стојчевић), учитељ из Деспотовца, 5. Илија М. Павловић, економ из Мириловца, 6. Божа Милићевић, свештеник из Обрежа; по члану 14. изборног закона: Живојин А. Златановић, адвокат из Београда и заменик Лазар Ђ Анастасијевић, адвокатски приправник из Варварина.⁴⁸

Комунистичка листа: 1. Павле Павловић, абацијски радник из Београда, секретар Ц.Р.С.В. 2. Петар Цветковић, железнички радник из Ћуприје, 3. Милорад Катанић, учитељ из Свилајнца, 4. Милутин Аранђеловић, геометар из Јагодине, 5. Стојан Радовановић, тежак из Горње Сабанте, 6. Петар Радовановић, рударски радник из Злота; квалификовани посланици по члану 14. изборног закона: др Андра Живковић, адвокат из Јагодине и заменик др Јосиф Буцек, лекар из Деспотовца.⁴⁹

Републиканска листа: 1. Јаша М. Продановић, професор и бивши министар из Београда, 2. Живојин Жика Костић, књижар из Свилајнца, 3. Чедомир В. Ћирић, учитељ из Вирина-Деспотовац, 4. Светозар Прокић, земљорадник из Багрдана, 5. Драгољуб Ј. Петровић, штампар из Ћуприје, 6. Давид А. Марковић, књиговођа из Јагодине; по члану 14. изборног закона: Тодор Љ. Поповић, адвокат из Тетова и заменик Добривоје Дим. Бранковић, судски писар из Јагодине.

⁴⁷ Самоуправа, бр. 205. 9. новембар 1920. године.

⁴⁸ ЗМЈ, Збирка плаката, На плакату ове листе, Одбор Демократске странке тврди да су кандидати изабрани на окружној конференцији Демократске странке и свих среских конференција, па се позивају сви чланови Демократске странке и њене присталице, да гласају за ову листу.

⁴⁹ Радничке новине, бр. 278, 21. новембар 1920. године.

Земљорадничка листа: 1. Милан С. Јевтић, земљорадник из Луковице, 2. Миливоје Вук. Арачић, п. инжињер генералне дирекције вода из Београда, 3. Милисав Јевтић, земљорадник из Бошњана, 4. Станоје Ј. Павловић, земљорадник и општински деловођа из Сибнице, 5. Војислав Стојановић, учитељ из Катунa, 6. Милосав М. Милошевић, земљорадник из Плажана. По члану 14. изборног закона Војислав В. Ђорђевић, агрикултурни инжињер из Пожаревца и заменик Милош С. Московљевић, професор гимназије из Београда.⁵⁰

Појава по две листе Радикалне и Демократске странке била је последица борбе између Ћуприје и Јагодине око вођства у политичком животу у округу. Листа са носиоцем Мијом Мартинцом објавила је плакат против друге кандидатске листе Радикалне странке, 18. новембра. Листа Мије Мартинца је поборник идеја Димитрија Катића и Милије Миловановића, и да подржава програм странке из 1920. године. Они су тврдили да су подршку добили на свим среским скупштинама и на окружној скупштини. Њихова појава на политичкој сцени има задатак да руши политичке шићарције. Њихова изборна парола је била: *„Слободоуман Устав за јединствену државу са широком народном самоуправом; Доста са ратовима; накнада народу ратом причињене штете; унутра слобода и јавна безбедност, подизање саобраћајних средстава, отварање школа за народну просвету и кредитних установа ради снабдевања народа стоком и потребним алатима“*. Поред Мије Мартинца, кандидата за посланика за Деспотовац, на плакату су наведени и: Пера С. Јовановић, земљорадник из Драгова за срез Левачки, Бранимир – Мило Миловановић, трговац из Јагодине за срез белички, Милан К. Царевић, земљорадник из Војске за срез ресавски, Марко М. Ђорђевић, земљорадник из Доњег Крчина за темнички срез и Аранђел Д. Никодијевић, земљорадник из Ћуприје за Параћин.⁵¹

На нападе ове групе радикала, такође путем плаката, 24. новембра 1920. године, одговорио је Окружни одбор Радикалне странке за округ моравски. Нарочито се оптужују Мија Мартинац и адвокат из Јагодине Владимир Ваче Павловић. Њима је, како се тврди, стало само до задовољења незајажљивих амбиција и прохтева. Доживели су једнодушну осуду од стране свих одбора и чланова Радикалне странке. После пораза на свим среским изборним скупштинама, покушали су на окружној радикалној конференцији, одржаној 7. новембра, да наметну своју листу, али су доживели већу осуду него на среским зборовима. Њихов рад није подржао ни Главни одбор радикала, већ су проглашени за отпаднике и искључени из странке. Позвани су сви радикали у Моравском округу *„да у овим судбоносним данима по нашу нову Отаџбину, када треба поставити темеље за наш нови државни и народни живот, буду присебни, сложни и мудри, и да не допусте да се јачина Радикалне странке,*

⁵⁰ АЈ, МУД-КЈ, 14-5.

⁵¹ ЗМЈ, збирка плаката, бр. 1219.

толико потребна данас Отаџбини, руши себичним прохтевима неколицине амбициозних људи“⁵². Бирачи су позвани да гласају за листу Радикалне странке, чији је носилац Настас Петровић, а на којој су кандидати: Никодије Милетић, економ из Параћина, Драгољуб Н. Радојевић, земљорадник из Варварина, Светислав Марковић, земљорадник из Бресја, Тома Стефановић, земљорадник из Купиновца, Богомир Петровић, свештеник из Великог Поповића, Милош Цукавац, секретар Окружног одбора из Ћуприје и Никола Перчевић, адвокат из Јагодине.⁵³

Настас Петровић кандидован је за народног посланика за срез ресавски на збору одржаном 9. октобра 1920. године. За његовог заменика предложен је Тома Стефановић, економ из Купиновца. За срез белички на збору одржаном у Јагодини 10. октобра кандидован је за посланичког кандидата Света Марковић из Бресја.⁵⁴

На збору Радикалне странке за срез темнићки одржаном 31. октобра у Варварину, за посланичког кандидата изабран је Драгољуб Н. Радојевић, председник општине варошице Варварин. И на овом збору председник је био Настас Петровић.⁵⁵

У Деспотовцу је одржан збор Радикалне странке за срез деспотовачки, на коме је за посланичког кандидата предложен Богомир Петровић, свештеник. Мија Мартинац је покушао са једном мањом групом да себе наметне за кандидата, али у томе није успео. Председник збора био је Настас Петровић.⁵⁶

Никодије Милетић је у Параћину предложен једногласно за кандидата за народног посланика на збору среског одбора Радикалне странке, одржаном 24. октобра. Потпредседник збора био је Милан Тодоровић, а секретар Спасић.⁵⁷

Радикална странка за срез Белички сазвала је 10. октобра 1920. године збор за избор једног посланичког кандидата. Збор је требало да се одржи на пијаци. Сазивачи збора били су Душан Јанковић, Света Марковић и Марко Ђорђевић. Секретар среског одбора био је Милан Миладиновић. Као чланови среског одбора потписани су: Милан Ранђеловић из Винораче, Лазар Д. Радосављевић из Винораче, Милија Миливојевић из Милошева, Владисав Пантић из Милошева, Драгољуб Јовановић из Рибника, Александар Антић из Буковча, Драгутин Митровић из Вољавча, Нићифор Александровић из Каленовца, Симеон Стевановић из Шантаровца, Радојко Јевремовић из

⁵² ЗМЈ, Збирка плаката, F IV, K 8.

⁵³ Самоуправа, бр. 182 од 13. октобра 1920. године

⁵⁴ Самоуправа, бр. 200 од 3. новембра 1920. године.

⁵⁵ Самоуправа, бр. 188 од 20. октобра 1920. године.

⁵⁶ Самоуправа, бр. 195 од 28. октобра 1920. године.

Глоговца, Љубомир Жикић из Белице, Милош А. Стевановић из Лозовика, Милисав Живковић из Доњег Рачника, Живота Прокић из Багрдана, Илија Стојадиновић из Рибара, Илија Аксентијевић из Рибара, Александар Милановић из Међуреча, Милен Николић из Ловаца, Станисав Трајиловић из Ловаца, Петар Вићић из Јовца, Милорад Петровић из Дворице, Јован Милетић из Стрижила, Чедомир Шарбановић из Стрижила, Милун Милојковић из Трешњевице, Риста Милошевић из Сињег Вира, Милош Алексић из Доњег Штипља, Живојин Петронијевић из Врановца, Миленко Нешић из Ланишта, Младен Мијајловић из Ланишта, Обрен Вулић из Колара, Мијат Милановић из Ивковачког Прњавора, Милорад Петровић из Драгошевца, Ранђел Радивојевић из Дубоке, Живко Урошевић из Малог Поповића, Илија Вулић из Мијатовца, Тодор Милосављевић из Мијатовца, Милан Марјановић из Мајура, Живојин Миловановић из Мајура, Јеремија Петровић из Бунара, Богдан Миловановић из Лукара, Младен Прокић из Беочића и Милун Ђорић из Беочића.⁵⁷ Због слабог одзива, јер се наводи да дошло само 50-так људи, збор је одржан у једном локалу. Тада није дошло до сагласности око избора кандидата, па је конференција растурена.⁵⁸

Поново се новембра Срески одбор Радикалне странке за срез белички обратио гласачима, са позивом да гласају за Светислава Марковића из Бресја, а да буду против Владимира Павловића, адвоката, који се кандидовао за квалификованог народног посланика и Бранимира Миловановића, трговца из Јагодине, који се кандидовао за посланика среза беличког.⁵⁹

Припрема Демократске странке за изборе започета је одржавањем уже конференције странке 3. октобра у Ћуприји. На тој конференцији донета је одлука да се одрже среске конференције, и то: 17. октобра у Варварину за срез темнићки, 23. октобра у Свилајцу за срез ресавски, 24. октобра у Деспотовцу за срез деспотовачки, 27. октобра у Рековцу за срез левачки, 30. октобра у Јагодини за срез белички, 31. октобра у Параћину за срез параћински. На овим конференцијама, после образлагања политичке ситуације и значаја демократије, извршавани су избори кандидата за народне посланике. Кандидацију је вршио скуп од по пет делегата (или чланова месних одбора) из сваке општине дотичног среза. Пред њима је кандидат за посланика држао говор о свом будућем раду. После одржавања среских конференција, из својих средина срески одбори бирали су од пет до десет делегата за окружну конференцију и чуваре бирачких кутија и њихове заменике. Окружна конференција Демократске странке одржана је у Ћуприји 7. новембра 1920. године. На тој конференцији извршен је избор кандидата за посланике и њихов

⁵⁷ ЗМЈ, Збирка плаката, бр. 61.

⁵⁸ *Правда*, Београд, бр. 213, 13. октобар 1920. године.

⁵⁹ ЗМЈ, Збирка плаката, бр. 84.

редослед. Све конференције посећивали су партијски прваци из округа, тадашњи народни посланици из округа и чланови Главног одбора.⁶⁰

Демократска странка, ради избора кандидата за посланика за срез белички, сазвала је збор у *Шареној кафани* за 30. октобар 1920. године. Позив је потписао адвокат Михаило Ј. Поповић, председник одбора Демократске странке за срез белички.⁶¹ Он је предложен за кандидата те странке на истом збору.⁶²

Среске конференције у Свилајнцу и Деспотовцу биле су одлично посећене. За посланичке кандидате изабрани су Милосав Петровић, адвокат из Ћуприје у Ресави, и Милан Стојичевић, учитељ из Деспотовца, за срез деспотовачки.⁶³

На среској конференцији Демократске странке за срез левачки одржане 28. октобра у Рековцу, уз велико одушевљење изабран је Михајло Поповић, адвокат, а у срезу темнићком Драгутин Печић.⁶⁴

Против кандидатуре Драгутина Пећића, кандидата Демократске странке, појавиле су се гласине о његовом раду против интереса Јагодине, а у корист Ћуприје. Он је то побијао у плакату објављеном 27. новембра 1920. године. Сматрао је да су такве гласине настале да би се умањио значај његове листе и ослабио њен добар изглед на успех.⁶⁵

Комунистичка партија утврдила је листу својих посланичких кандидата у Моравском округу на окружној конференцији одржаној 1. новембра 1920. године у Јагодини, на којој се говорило о организацији изборне агитације и утврђивању листе за Моравски округ. На конференцији су биле заступљене све варошке и сеоске организације и повереништва са својим делегатима. Коначну одлуку о изборној листи дао је Извршни одбор странке. На конференцији су присуствовали сви представници варошких и сеоских одбора.⁶⁶

Пошто су се бирачки спискови састављали до 25. септембра, Централни Секретаријат КПЈ упутио је позив свим организацијама: „... да одмах изврше све што је потребно да у бирачке спискове буду заведени сви чланови партијских и синдикалних организација и сви они за које се држи да ће бити наши гласачи. Да би се ти послови око завођења у бирачке спискове изводили што потпуније, потребно је да организације одреде потребан број другова који ће те послове вршити под контролом партијских организација. Организације

⁶⁰ *Демократија*, Београд, бр. 384, 9. октобар 1920. године.

⁶¹ ЗМЈ, Збирка плаката, бр. 66.

⁶² ЗМЈ, збирка плаката, F IV, K 8.

⁶³ *Демократија*, бр. 400, 28. октобар 1920. године.

⁶⁴ *Демократија*, бр. 402, 30. октобар 1920. године.

⁶⁵ ЗАМЈ, Збирка плаката, F IV, K 8.

⁶⁶ *Радничке новине*, Београд, бр. 267, 9. новембар 1920. године.

ће за сваки немар у погледу завођења наших гласача бити позване на одговорност“.⁶⁷

Месна комунистичка организација у Свилајнцу сазвала је за 21. новембар збор поводом избора. Збор је одржан у хотелу „Таково“. Збор је отворио Милорад Катанић. После његовог говора, на збору су говорили и Миливоје Петровић и Светозар Лазаревић. Миливоје Петровић је говорио о расипничкој финансијској политици владе. Критиковао је издвајања за војску, која су била 12 пута већа од буџета за привреду и просвету. Сматрао је да је то створено ради лакшег плачкања народа. Такође, по њему, због плачкања народа и лакшег одржавања на власти, буржоазија је створила огроман чиновнички апарат. Миливоје Петровић је даље говорио о првим програмским тачкама у Совјетској републици: о национализацији банака, завода, рудника, мајдана, о укидању профита и трговине и свега паразитског.⁶⁸

Републиканска странка у свом програму залагала се за: увођење републике уместо монархије; повећање права народа у законодавству, заштиту радног народа и слабијих друштвених класа; спречавање огромног богатства појединаца и удружења; уништавање корупције и анархије у држави; јединство народно на демократским основама и слободи; укидање појединачних и класних привилегија; могућност да народ, као господар своје државе, може мењати и поглавара и Народну скупштину и владу, кад не врше савесно своје дужности.⁶⁹

Републиканска странка одржала је 8. новембра 1920. године у Ћуприји окружну конференцију ради утврђивања кандидатске листе. Конференцију је отворио Драг. Петровић, штампар из Ћуприје. У свом говору критиковао је руководеће људе самосталних радикала. По њему су вође самосталних радикала изневериле поверење чланова странке и отишле у фузију са напредњацима и националцима. Ради власти служили су личном режиму. Позвао је поштене самосталце да приђу Републиканској странци и да продуже борбу за народ, његова права и његово благостање. То може само дати борба поштених бораца републиканске демократије. Република значи мир, благостање широких народних маса, правда и слобода. Монархија је владавина моћне мањине, интереси богатих класа, неправда и притисак, крв и рат. После Петровића говорио је члан Главног одбора Јаша М. Продановић. Он је у 10 тачака изнео све добре особине републиканског облика владавине и све корисне установе, које се једино у републици могу остварити. Говорио је како је монархија у Србији увек сузбијала демократију и спречавала већину народа да дође на управу земље. На крају свог говора изнео је јасне и одређене разлоге који потврђују да су предстојећи избори право време да наша држава

⁶⁷ Радничке новине, бр. 215, 9. септембар 1920. године.

⁶⁸ Радничке новине, бр. 282, 26. новембар 1920. године

⁶⁹ Република, Београд, бр. 206, 31. октобар 1920. године.

постане република. На крају Жика Костић, књижевник из Свилајнца, позвао је присутне да раде на ширењу републиканских идеја.⁷⁰

На застрашивање гласача жалили су се представници Републиканске листе. Наводно је неки жандармеријски наредник, са седиштем у жандармеријској станици у Горњем Штипљу, говорио: „Ко гласа за републиканску партију биће одмах после избора стрељан!“⁷¹

Срез Белички – Јагодина

општина	Бр. бирача	Бр. гласача	Радикална листа I	Радикална листа II	Дем.ократска листа I	Демократска листа II	Комунистичк. листа	Републиканска листа	Земљорадничка листа
Ћуприја I	620	382	10	50	184	18	71	19	30
Ћуприја II	612	351	14	49	160	13	71	19	25
Јагодина I	589	390	204	17	39	36	74	15	5
Јагодина II	611	390	192	11	36	21	118	9	3
Драгошевачка	210	66	25	3	2	17	5	3	11
Бунарска	297	130	18	-	3	60	26	3	20
Пањевачка	144	83	3	5	7	11	1	3	53
Беличка	369	146	67	1	4	54	13	-	7
Главиначка	225	127	86	4	-	5	20	1	11
Ланишка	313	241	2	-	1	1	2	-	235
Лоћичка	216	139	18	2	4	100	12	3	-
Рибарска	348	156	8	4	4	41	2	4	93
Шантаровачка	215	110	54	2	3	12	12	3	24
Багрданска с.	378	150	27	9	8	24	30	40	12
Багрдан в.	69	42	6	6	1	14	11	3	1
Ловачка	193	67	10	3	13	19	5	15	2
Деоничка	521	150	15	16	8	6	29	6	70
Врановачка	320	118	3	2	2	31	51	7	22
Винорачка	144	66	8	-	38	1	13	3	3

⁷⁰ Република, бр. 217, 13. новембар 1920. године.

⁷¹ Република, бр. 230. 28. новембар 1920. године. Допис је од 24. новембра, са потписом неког Поповића.

Драгоцветска	580	158	18	4	3	1	20	2	110
Праћинска	284	122	19	3	4	1	3	27	65
Мијатовачка	222	93	9	4	7	47	12	2	12
Јовачка	336	214	31	-	4	131	41	3	4
Г.Штипљанска	98	68	1	4	2	3	3	1	54
Мајурска	292	119	4	7	-	9	20	2	77
Милошевачка	397	171	29	3	15	6	99	8	11
Трешњевачка	276	138	25	1	5	26	4	1	76
Буковачка	138	67	3	8	3	11	2	-	40
Дубочка	330	147	50	3	5	32	50	-	7
Беочићка	166	56	19	2	4	18	7	2	4
Остриковачка	105	59	5	4	5	11	28	2	4
Глоговачка	427	150	77	8	9	19	-	1	36
Стрижилска	179	139	89	3	7	25	10	2	3

Срез Левачки – Рековац

Општина	Бр. бирача	Бр. гласача	Радикална листа I	Радикална листа II	Демократска листа I	Демократска листа II	Комунистичка листа	Републиканска листа	Земљорадничка листа
Г. Сабаначка	174	62	12	5	3	12	16	8	6
Риљачка	202	153	18	6	1	118	4	4	2
Опарићска	398	261	92	14	23	103	20	3	1
Пољанска	499	220	8	6	106	12	11	2	75
Превешка	539	269	48	36	5	136	38	3	3
Жупањевачка	568	236	22	160	2	27	9	6	10
Драговска	473	297	-	206	4	73	2	9	3
Белушићка	319	160	-	98	22	6	16	7	11
Секуричка	387	179	27	7	61	69	3	2	10
Течићка	537	326	82	1	5	233	2	1	2
В. Пчеличка	323	113	5	12	10	38	8	39	1
Ратковићска	282	167	84	2	10	36	9	23	3
Рековачка	551	359	96	14	18	205	17	8	1
Слатинска	231	109	39	19	4	24	5	14	4

В. Крушевичка	253	160	73	2	-	82	1	2	-
В. Сугубинска	194	75	27	-	6	19	17	6	-
Сибничка	272	176	6	83	1	9	1	1	75
Сиљевачка	133	97	59	-	5	31	2	-	-
Дуленска	130	82	4	1	1	70	3	1	2

Срез Темнићи – Варварин

општина	Бр. бирача	Бр. гласача	Радикална листа I	Радикална листа II	Демократска листа I	Демократска листа II	Комунистичка листа	Републиканска листа	Земљорадничка листа
В. Варварина	138	114	103	-	1	6	2	2	-
С. Варварина	396	321	256	3	1	19	25	1	16
Поточка	304	184	43	-	4	5	80	4	48
Рашевичка	271	163	98	2	54	7	-	-	2
Залоговачка	398	206	51	23	5	7	64	6	50
Катунска	637	476	423	1	12	13	4	-	23
Д. Крчинска	498	233	14	189	16	3	3	3	5
Обрешка	714	317	123	3	3	94	17	2	75
Бачинска	704	453	17	1	108	8	18	3	198
Бошњанска	390	214	39	1	-	3	56	1	114
Избеничка	199	109	83	1	8	6	2	4	5
Маскарска	176	155	123	-	25	2	2	1	2
Својновска	285	154	64	1	2	6	69	-	12
Тољевачка	188	124	2	100	10	5	3	-	4
Орашка	156	69	16	5	25	1	2	-	20

Срез Ресавски – Свилајнац

Општина	бр. бирача	бр. гласача	Радикална листа I	Радикална листа II	Демокрeтска листа I	Демокрeтска листа II	Комунистичка листа	Републиканска листа	Земљорадничка листа
В. Свилајнац	1.049	611	164	6	6	184	131	114	6
Јасеновачка	269	188	25	6	1	79	62	4	11
Дубљанска	416	204	13	9	12	102	39	13	16
Тропоњска	310	124	18	-	5	78	9	2	12
Гладљанска	91	63	17	2	1	9	5	4	25
Ђуриначка	115	103	65	-	-	15	20	2	1
Црквеначка	440	273	17	6	150	15	52	4	29
Седларска	265	156	9	7	6	5	6	-	123
Бобовска	470	227	6	2	3	164	10	1	41
Раоничка	203	91	12	4	-	2	29	-	44
Витежевска	317	157	25	2	-	62	52	5	11
Луковичка	136	92	-	-	-	2	35	2	53
Бресјанска	117	81	28	1	3	34	8	-	7
Суботичка	195	152	48	6	7	22	50	6	13
Гложанска	510	296	48	-	48	77	119	1	3
Дубничка	243	110	14	1	1	49	34	2	9
Роћевачка	185	113	55	4	3	32	11	2	6
Радошинска	146	76	14	6	1	44	8	2	1
Купиновачка	160	144	119	3	4	3	4	1	10
Војштанска	273	128	3	37	2	25	4	2	55
Проштиначка	112	77	14	4	6	25	10	4	14
Мачевачка	67	37	2	11	1	19	3	-	1
Грабовачка	494	214	31	8	2	95	62	2	14
Рајкиначка	144	73	6	18	3	24	6	2	14

Срез Параћински – Параћин

Општина	бр. бирача	бр. гласача	Радикална листа I	Радикална листа II	Демократска листа I	Демократска листа II	Комунистичка листа	Републиканска листа	Земљорадничка листа
В. Параћина I	624	327	50	2	160	7	98	5	5
В. Параћина II	570	294	52	5	123	2	110	-	2
Стубичка	287	80	16	11	5	2	9	-	37
Супска	221	139	36	18	15	13	38	9	10
Мириловачка	279	133	18	3	3	78	5	4	22
Бусиловачка	334	140	55	3	20	9	4	-	49
Д. Видовска	347	194	107	2	23	33	22	4	3
Стришка	254	130	26	4	11	11	3	2	73
Сикиричка	507	243	169	10	30	5	13	5	11
Сењска	809	321	31	6	23	2	209	-	50
Планска	368	182	56	-	2	12	31	1	80
Д. Мутничка	471	268	72	6	11	10	101	3	65
Г. Мутничка	365	187	99	55	4	11	2	3	13
Бошњанска	181	119	19	15	74	4	4	2	1
Буљанска	363	164	89	7	20	11	36	1	-
Бигреничка	518	190	99	2	20	2	35	28	4
Крушарска	321	225	47	-	4	166	2	6	-
Дреновачка	337	181	50	12	102	9	3	1	4
Изворска	375	178	107	7	8	6	4	1	45
Батиначка	215	115	89	9	3	5	3	4	2
Чепурска	280	123	5	11	5	13	10	-	79
Влашка	134	68	24	13	1	5	4	20	1
Иванковачка	178	85	27	7	6	2	42	-	1
Главичка	283	107	7	5	31	4	48	3	9
Поповачка	269	101	18	2	5	5	38	3	30

Срез Деспотовачки – Деспотовац

Општина	бр. бирача	бр. гласача	Радикална листа I	Радикална листа II	Демократска листа I	Демократска листа II	Комунстичка листа	Републиканска листа	Земљорадничка листа
Медвећка	303	180	96	22	35	17	4	4	2
В. Поповићка	312	229	179	4	5	12	8	19	2
Грабовачка ⁷²	255	122	78	2	4	12	18	1	8
Миливска	194	94	16	9	4	47	2	3	13
В. Деспотовца	72	52	5	4	2	36	3	2	-
С. Деспотовца	217	139	3	33	-	82	15	4	2
Стрмостенска	404	-	-	-	-	-	-	-	-
Стењевачка	237	102	3	36	47	8	4	2	2
Бељајачка	165	117	75	24	-	9	4	4	1
Виринска	202	102	31	17	6	6	3	37	2
Жидиљска	190	101	4	14	3	70	4	5	1
Језерска	235	109	-	62	11	26	7	1	2
Ресавичка	150	77	2	12	-	58	3	1	1
Исаковачка	237	135	87	13	3	12	10	6	4
Ломничка	196	112	2	-	92	16	-	-	2
Плажанска	307	110	44	2	2	29	8	1	24
Паљеначка	239	120	4	16	89	1	8	1	1
Витаначка	211	124	8	5	7	40	23	4	37
Брестовачка	150	9	4	1	1	2	1	-	-
Трућевачка	237	91	17	5	24	11	13	8	13
Буковачка	153	97	4	8	6	40	33	2	4
Богавска	120	73	23	4	9	15	20	1	1

Према записнику општине стрмостенске, гласачи нису желели да гласају, јер председник бирачког одбора, који је одређен од стране државе, није дошао на гласачко место.

⁷² У општини грабовачкој нађена је једна куглица више.

У целом Моравском округу листе су освојиле следећи број гласова: Радикална листа I 6.112; Радикална листа II 1.891; Демократска листа I 2.480; Демократска листа II 4.454; Комунистичка листа 3.230; Републиканска листа 761; Земљорадничка листа 3.250.

*

За народне посланике у Моравском округу изабрани су: Павле Павловић, абацијски радник из Београда, са комунистичке листе, Милан С. Јевтић, земљорадник из Лукавице, са земљорадничке листе, Милосав Петровић, адвокат из Ћуприје, Драгутин Д. Пећић, бивши министар и адвокат из Београда, са демократске листе, Настас Н. Петровић, министар на расположењу из Београда, са радикалне листе, Никодије Милетић, трговац и народни посланик из Параћина. По чл. 14. Закона о избору народних посланика Милош Цукавац, окружни деловођа из Ћуприје.⁷³

⁷³ Статистички преглед избора народних посланика за Уставотворну Скупштину Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, извршених на дан 28. новембра 1920. год, Београд, 1921.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

СТАЊЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА У СРЕЗУ ТЕМНИЋКОМ И ЛЕВАЧКОМ ЗА ПРВО ПОЛУГОЂЕ 1925/26. ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

Сва места у овим срезовима била су обухваћена неком школском општином. Највећа удаљеност између појединих места и школа износила је 12 км, а најчешћа око 3 км.

Школе у темнићком срезу биле су у доста добром стању, а у левачком срезу било је доста зграда са оштећењима на зидовима, насталим углавном због лоших темеља. Оправке нису вршене на време због неуредног и недовољног примања школских приреза. С обзиром на број деце, задовољавале су потребу. Нове школске зграде требало је подићи, у срезу темнићком у: Залоговцу, Бошњану, Маскару, Доњем Катуну и Избеници, и у срезу I левачком у: Цикоту, Великој Крушевици, Сиљевици, Надрљу и Сибници. Већина школских зграда биле су својина општина, док су зграде у Сиљевици, Надрљу и Великој Крушевици биле својина државе. Поред ових зграда, још и зграда у Сибници била је привремена. Школске зграде у Маскару, Избеници, Сибници, Сиљевици и Надрљу грађене су од слабог материјала, док су остале грађене од тврдог материјала. Једино зграда у Избеници није одговарала хигијенским и здравственим условима за одржавање наставе.

Зграда у Варварину располагала је са пет учионица, кубатуре по 192 м³, канцеларијом, служитељском собом и једном осталом просторијом. Зграда је грађена 1897. године за школу. Зграда у Горњем Катуну имала је три учионице, кубатуре по 168 м³, једну канцеларију и једну осталу просторију, а грађена је за школу 1910. године. Зграда у Доњем Катуну грађена је за школу 1905. године. Располагала је са три учионице, кубатуре по 54 м³ и једном канцеларијом. Зграда у Обрежу имала је четири учионице, две по 107 м³, а две по 96 м³. Грађена је 1872. године за школу. Зграда у Својнову имала је две учионице по 167 м³ и једну канцеларију. Грађена је за школу 1922. године. Зграда у Поточцу имала је две учионице, једна са 160 м³ и једна са 180 м³, једну канцеларију и једну служитељску собу. Зграда је грађена за школу 1912. године. Зграда у Рашевици имала је две учионице и једну канцеларију. Грађена је за школу 1910. године. Зграда у Маскару грађена је 1898. године за школу, и имала је једну учионицу, кубатуре од 129 м³, и једну канцеларију. Зграда у Бошњану имала је три учионице, две са по 122 м³, и једну са 92 м³, и једну канцеларију. Зграда је грађена за школу 1888. године. Зграда у Бачини грађена

је 1870. године за школу. Располагала је са пет учионица, кубатуре: 188 м³, 147 м³, 144 м³, 143 м³, 70 м³, једном канцеларијом и једним другим одељењем. Зграда у Избеници имала је само једну учионицу, кубатуре од 44 м³, и једну канцеларију. Грађена је за школу 1901. године. Зграда у Орашју грађена је 1911. године за школу, а имала је једну учионицу, кубатуре од 192 м³, и једну канцеларију. Зграда у Залоговцу грађена је 1848. године за школу. Располагала је са две учионице са по 40 м³, и једном канцеларијом. Зграда у Доњем Крчину располагала је са четири учионице, кубатуре: 132 м³, 120 м³, 130 м³ и 127 м³, и једном канцеларијом. Грађена је 1853. године за школу. Рековац је градио школску зграду 1870. године. Располагала је са четири учионице, и то три са по 157 м³, и једна са 135 м³, једном канцеларијом и једном служитељском собом. Школа у Цикоту грађена је 1908. године за школу, и имала је једну учионицу од 50 м³. Школа у Дулену грађена је за школу 1924. године. Имала је једну учионицу кубатуре 175 м³, и једну канцеларију. Школа у Урсулу имала је једну учионицу кубатуре од 173 м³, једну канцеларију и једну осталу просторију. Грађена је за школу 1913. године. Школска зграда у Жупањевцу грађена је 1901. године. Располагала је са две учионице, кубатуре 159 м³ и 136 м³, и једном канцеларијом. Зграда у Великој Крушевици грађена је као приватна 1922. године. Имала је једну учионицу од 100 м³ и једну канцеларију. Зграда у Превешту грађена је 1841. године за школу. Располагала је са две учионице са по 120 м³, једном канцеларијом и једном служитељском собом. Школска зграда у Драгову имала је четири учионице са по 150 м³ и једну канцеларију. Грађена је 1901. године. Школска зграда у Сибници радила је у приватној кући. Имала је две учионице, кубатуре 21 м³ и 50 м³. Школа у Белушићу грађена је 1920. године. Располагала је са две учионица по 171 м³ и једном канцеларијом. Школска зграда у Секуричу грађена је за школу 1889. године. Имала је две учионице, једна са 210 м³ и друга са 252 м³, и једну канцеларију. Школа у Опарићу грађена је 1889. године. Имала је две учионице са 210 м³ и 252 м³, и једну канцеларију. Школа у Риљцу грађена је 1904. године. Располагала је са две канцеларије кубатуре по 240 м³ и једном канцеларијом. Мала Дренова саградила је школску зграду 1892. године. Имала је једну учионицу са 105 м³ и једну канцеларију. Пољна је саградила школску зграду 1900. године. Имала је две учионице са по 168 м³, једну канцеларију и једну служитељску собу. Школа у Сиљевици радила је у приватној кући, у којој је постојала једна учионица од 74 м³ и једна канцеларија. Школа у Надрљу радила је у приватној згради, саграђеној 1910. године. Имала је једну учионицу, кубатуре 80 м³ и једну канцеларију.

Р.б	Назив школе	Из којих је политичких општина састављена школска општина	Из којих је села састављена школска општина	Број домова у сваком селу	Број пореских глава	Број становника у сваком селу
1.	Варваринска	В. Варварина С. Варварина	В. Варварин С. Варварин	112 350	102 472	413 1800
2.	Г. Катунска	Г. Катун	Г. Катун	270	480	1780
3.	Д. Катунска	Д. Катун	Д. Катун	210	310	1205
4.	Обрешка	Обрежа	Обреж	565	1107	3000
5.	Својновска	Својнова	Својново	202	307	1367
6.	Поточка	Потоцац	Потоцац	242	327	1315
7.	Рашевачка	Рашевице	Рашевица	247	420	2764
8.	Маскарска	Маскаре	Маскаре	160	212	480
9.	Бошњачка	Бошњане	Бошњане	385	505	1866
10.	Бачинска	Бачина	Бачина Церница	504 75	818 131	2381 694
11.	Избеничка	Избеничке	Суваја Избеница	74 115	88 135	340 603
12.	Орашка	Орашке	Орашје	149	202	815
13.	Залоговачка	Залоговачка	Залоговац Мареново Парцане	180 90 140	210 100 150	2.200
14.	Д. Крчинска	Д. Крчинска Тољевача	Д. Крчин Г. Крчин Карановчић М. Крушевица Пајковац Тољевац	135 53 134 74 53 173	189 77 207 112 85 254	591 282 747 382 295 995
15.	Рековачка	Рековачке	Рековац Ломница	240 70	359 87	1368 299
16.	Урсулска	Слатинска	Урсуле	120		200
17.	Цикотска	Слатинска	Цикот	85	186	560
18.	В. Крушевичка	В. Крушевице	В. Крушевица Комаране	115 76	274 137	637 461
19.	Дуленска	Делене	Дулене	102	149	780
20.	Сиљевичка	Сиљевичке	Сиљевица	105	145	600
21.	Жупањевачка	Жупањевачке	Жупањевац Богалинци Доброселица Баре	136 96 50 35	190 120 70 60	2000 1400 800 500
22.	Надрљска	Жупањевачка	Надрље	77	137	550
23.	Сибничка	Сибничке	Сибница Малешево	122 34	181 47	677 217

24.	Драговска	Драговске	Драгово Мотриће	348 49	565 71	2030 344
25.	Превешка	Превешке	Превешт Калудра Лепојевић Г. Дубич Шљивица Каленић Прњавор	110 106 74 55 47 51	606	805 700 375 269 230 280
26.	Риљачка	Риљачка М.Сугубинска	Риљац М. Сугубина Божуревац	160 82 58	215 119 81	930 382 358
27.	Опарихка	Опарихка	Опарих	280	432	1580
28.	Пољанска	Пољанска	Пољна	290	565	1447
29.	М. Дреновска	М. Дреновска	М. Дренова	179	164	596
30.	Белушићска	Белушићска	Белушић Браиковац	132 48	260 90	925 335
31.	Секуричке	Секуричка	Секурич	350	456	2100

У фрезу је радило 57 учитеља и учитељица. Са завршеном Учитељском школом радило је њих 55, са Богословијом један и са Гимназијом један. Сви су били источно-православне вере. Срба је било 54, један је био Хрват, и двојица Руса.

Због великих тешкоћа у раду, љубав према позиву код већине учитеља је била слаба. Радили су без наставних средстава, у неудобним учионицама и без потребног намештаја, без довољно књига за своје лично усавршавање, потребне градине и алата. И поред свега, учитељи су ипак своју дужност вршили марљиво и са задовољавајућим успехом према приликама. Рад, марљивост и успех био је много бољи код старијих него код млађих учитеља, мада је и међу старијим учитељима било оних који нису одговарали позиву. Нарочито је рад и марљивост код учитеља без Учитељске школе био минималан. На личном усавршавању учитеља се врло мало радило, и то нарочито код млађих учитеља. Основни разлог неактивности учитеља су биле материјалне тешкоће и борба за опстанак. Већи део кривце припадао је школским одборима и општинама, који школама нису поклањали нимало пажње.

Учитељи који су нарочито били активни ван школе, су: Чедомир Недељковић, учитељ у Варварину и привремени школски надзорник у Варварину. Основао је Женску занатску школу, подбор Јадранске страже, био је хоровађа певачке дружине „Курсула“ и основао је подбор Удружења резервних официра и ратника, чији је био и председник; Миливоје Стојановић, учитељ у Опариху, основао је народну књижницу и читаоницу, удружење ратника и Земљорадничку задругу; Александар Јовановић, учитељ у

Белушићу, основао је народну књижницу и читаоницу, држао предавања за народ и водио је вечерњу школу.

Понашање већине учитеља било је примерено, али је било и учитеља чије понашање није одговарало позиву учитеља.

У селима Темнићког среза, су радили: *Бачина* – Чедомир Јовановић, Јован Шпадијер, Арсеније Јовановић, Блажа Радовић, Радмила Миленковић; *Варварин* – Катица Недељковић, Чедомир Недељковић (школски надзорник), Драгољуб Стојковић, Милутин Чабрић, Милица Бозољац; *Обреж* – Катарина Гвозденовић, Бранко Станисављевић, Видосава Стојановић; *Г. Катун* – Војислав Стојановић, Зорка Вукојичић; *Својново* – Јосиф Павловић, Десанка Павловић; *Д. Катун* – Душан Ђорђевић; *Маскаре* – Боривоје Миловановић; *Рашевица* – Марко Аксентијевић, Јулијана Песић; *Д. Крчин* – Здравко Милошевић, Светомир Ђорђевић, Босиљка Живковић, Вукосава Живковић, Новак Радуновић; *Орашје* – Миленко Милетић; *Бошњане* – Никола Петковић, Вера Милутиновић, Милица Димитријевић; *Залоговац* – Мића Узелац, Марија Узелац; *Поточац* – Даринка Тодоровић.

У селима Левачког среза I, радили су: *Превешт* – Смиља Бркић, Танасије Бркић; *Секурич* – Димитрије Стојановић, Милица Стојиљковић; *Цикот* – Драгољуб Марковић, Милорад Стојановић; *Риљац* – Љубинка Панић, Драгутин Ш(Ж)овенац; *М. Дренова* – Павле Станисављевић; *Опарих* – Миливоје Стојановић; *Белушић* – Љубица Стојановић, Александар Јовановић; *Драгово* – Милан Томић, Тодора Томић; *Рековац* – Драгослав Степановић, Драгослав Ратајац, Босиљка Николић, *Урсуде* – Велимир Милосављевић; *Жупањевац* – Војислав Јанићијевић; *Надрље* – Миленко Храмоста; *Сибница* – Радомир Костић; *В. Крушевица* – Лазар Вучковић; *Пољна* – Десанка Мићић; *Сиљевица* – Флора Михаиловић.

Бројно стање ђака

школа	I разред		II разред		III разред		IV разред		укупно		отпало	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
Варваринска	18	26	10	11	18	8	15	18	61	63	19	23
Г. Катунска	16	9	9	3	8	5	11	5	44	22	1	-
Д. Катунска	-	-	3	-	2	8	0	2	14	10	-	-
Обрешка	17	14	13	4	27	5	23	6	81	28	2	2
Својновска	5	13	9	1	14	5	31	16	59	35	-	5
Поточка	30	39	12	1	11	3	15	2	68	45	1	-
Рашевачка	12	18	8	6	6	3	13	6	39	33	-	-
Маскарска	9	8	2	1	7	6	4	5	22	20	3	13
Бошњачка	27	15	15	10	9	6	14	13	65	44	-	-
Бачинска	21	15	17	9	27	10	41	8	106	42	10	9
Избеничка	9	6	5	-	8	2	4	-	26	8	1	3
Орашка	10	6	1	4	12	14	-	-	23	24	-	-

Залоговачка	13	6	18	1	12	5	20	3	63	15	2	-
Д. Крчинска	15	39	20	9	24	13	32	5	91	66	7	2
Рековачка	15	18	10	4	15	12	11	4	51	38	3	4
Цикотска	5	3	3	2	13	2	11	2	32	9	1	-
Дуленска	9	-	21	-	-	-	10	-	40	-	3	3
Урсулачка	2	5	4	6	10	8	4	-	20	19	3	8
Жупањевачка	16	9	14	2	14	1	13	3	57	15	1	1
В.Крушевичка	9	3	3	1	27	3	20	2	59	9	4	4
Превешка	22	3	24	-	26	2	30	3	103	8	28	4
Драговска	22	6	18	6	18	6	13	2	71	20	1	1
Сибничка	4	1	14	2	5	1	9	-	33	4	-	1
Белушићска	16	2	9	6	5	1	14	-	44	9	3	-
Секуричка	16	-	10	1	41	2	4	6	71	9	4	3
Опарихска	12	1	8	1	6	2	6	1	32	5	2	2
Риљачка	20	32	20	7	19	6	26	2	85	77	38	33
М. Дреновска	4	5	6	4	4	-	9	4	24	12	1	-
Пољанска	14	12	11	6	14	2	8	11	45	33	1	1
Сиљевичка	6	-	3	-	2	2	4	-	15	2	-	-
Надрљска	4	2	6	4	4	-	9	4	24	12	2	2

Од уписаних ђака, један број је похађао школу нередовно, али било је и оне деце која нису никако похађала школу. Узрок томе је чување стоке и помагање у пољским радовима. Због тога је вршено кажњавање њихових родитеља, пре свега опоменом, али и новчаним казнама. Изречене казне износиле су укупно 4.202 динара. Од те суме је наплаћено 2.954,80 динара. Најнеуредније похађање било је с јесени и у пролеће. Веће кажњавање није примењивано, јер су општински судови и месни школски одбори ометали доношење одлука.

Од ђачких установа постојала су: Друштво трезвене младежи, ђачка позоришта, Подмладак Црвеног крста и ђачка певачка друштва.

Назив школе	Редовно походе разред								На 100 ђака редовно походе школу		На једног учитеља долази ђака који походе школу	
	I		II		III		IV		уредно	неуредно	уредно	неуредно
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж				
Варваринска	12	15	9	10	14	4	17	11	70%	30%	28	13
Г. Катунска	11	2	8	2	7	4	7	3	62%	38%	22	11
Д. Катунска	-	-	3	-	7	2	7	1	82%	18%	24	4

Обрешка	13	4	10	3	20	3	16	3	75%	25%	24	10
Својновска	5	5	9	1	14	5	30	14	95%	5%	38	2
Поточка	24	18	11	-	10	-	14	2	60%	40%	24	16
Рашевичка	9	5	4	2	9	4	10	4	70%	30%	23	11
Маскарска	9	3	2	1	6	3	2	-	80%	20%	26	6
Бошњанска	19	5	13	6	7	3	13	9	75%	25%	25	11.33
Бачинска	21	9	14	7	23	9	38	8	90%	10%	26	4
Избеничка	7	1	5	-	7	1	-	-	65%	35%	21	13
Орашка	7	5	-	-	12	8	-	-	85%	15%	25	7 ½
Залоговачка	9	3	16	1	8	5	18	2	79%	21%	31	8 ½
Д. Крчинска	14	11	18	5	20	10	26	4	77%	23%	27	22
Рековачка	12	14	9	4	13	10	10	4	80%	20%	25	29
Цикотска	5	1	3	2	13	-	9	2	91%	9%	35	9
Дуленска	5	-	21	-	-	-	8	-	100%	-	34	-
Урсулачка	2	3	4	2	8	6	3	-	75%	25%	28	6
Жупањевачка	9	1	10	1	12	-	10	2	94%	6%	35	1
В. Крушевичка	9	3	3	1	13	3	8	-	95%	5%	39	1
Превешка	20	2	24	-	14	-	16	2	60%	40%	39	-
Драговска	18	6	8	4	13	2	6	1	59%	41%	29	18
Сибничка	4	1	14	2	5	1	9	-	95%	5%	35	-
Белушићска	15	2	8	5	5	1	12	-	90%	10%	24	2 ½
Секуричка	14	-	10	1	38	2	4	6	95%	5%	33	2
Опарићка	12	1	8	1	6	2	6	1	93%	7%	37	4
Риљачка	12	6	14	3	8	3	13	2	60%	40%	31	25
М. Дреновска	4	5	6	4	4	-	9	9	100%	-	36	-
Пољанска	14	12	11	6	12	3	8	10	92,1%	7,9%	35	3
Сиљевачка	6	-	3	-	2	2	4	-	100%	-	17	-
Надрљска	6	2	2	2	4	-	12	2	70%	30%	20	10

У књижницама за ђаке било је укупно 3845 књига, а у наставничким књижницама 1259.

Назив школе	Број књига у књижницама		Читаоница		Број одржаних		Фондови	
	За ђаке	За учитеље	За ђаке	За народ	Родитељских састанака	Предавања за народ	За подизање школских зграда	За помагање сиромашних ђака
Варваринска	132	43	-	1				4.000
Г. Катунска	113	-	-	1		3	15.400	358
Д. Катунска	140	120				2		
Обрешка	12	27	1					9.918

Својновска	42	30		1	2	2		
Поточка	60	50		1	1	1		
Рашевичка	27	38						
Маскарска	49	24			5			
Бошњанска	117	39		1		1		
Бачинска	197			1				
Избеничка	25	50	1		3	2	45.000	900
Орашка	95	34				2		
Залоговачка	219	23	1	1	1			
Д. Крчинска	109	175	1					800
Рековачка	315	70		1				
Цикотска	86							
Дуленска	5	20			2	1		
Урсулачка	13	14				1		360
Жупањевачка	140	20		1				180
В. Крушевичка								
Превешка	105							
Драговска	273	35		1		1		
Сибничка				1		1		
Белушићка	96			1				
Секуричка	105	10						
Опарићска	45				1			4.200
Риљачка	175	14		1				863,50
М. Дреновска	242	15						
Пољанска	870	412			1		2.293	2.593
Сиљевачка								
Надрљска	28							

Успех у настави био је задовољавајући. Бољи успех највише је условљавао недостатак наставних средстава и слабо издржавање школа. Поред недовољног броја, учитељи нису често користили ни постојећа наставна средства. Већина учитеља се врло често задржавала на мање вредним областима, што је доводило до бржег прелажења важнијих области.

Држање, понашање, одевање и опхођење већине учитеља било је добро, и могло је да служи за пример, али било је и таквих учитеља од којих деца ништа нису могла да науче. Опхођење са ђацима било је углавном добро код свих учитеља.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

МОРАВСКИ ОКРУГ У ЛИСТУ „ОБНОВА“ У 1941. ГОДИНИ

Први број „Обнове“ изашао је 6. јула 1941. године и излазио је свакодневно до 5. октобра 1944. године. Лист је доносио чланке о борби против комуниста и Јевреја. Већи број чланака био је посвећен сарадњи са немачким властима. Поштовао се рад Димитрија Љотића, и нарочито рад генерала Милана Недића и владе Националног спаса.

КОМУНИСТИЧКЕ БАНДЕ ПЉАЧКАЈУ У ПОМОРАВЉУ

Ћуприја, 3. августа

Пре кратког времена, тек што се стишало узбуђење због разбојништва извршеног над Радојком Миленковићем, земљорадником из Вирина, коме су разбојници однели око 20.000 динара, догодио се још један случај, после њега је јасно да се ради о једној организованој групи комуниста, који су измакли властима и који одговарају за разна криминална дела. Кријући се, ови комунисти су организовали нападе на куће имућнијих сељака у овом крају.

Једна група комуниста – који су се одметнули од власти – напала је на кућу Пауна Петрашковића и пушкама тукла и малтретирала и њега и његову породицу, све док јој није успело да пронађе тешко уштеђени новац, који је Пауну био, у ствари, једина имовина. Разбојници су му однели око 20.000 динара у готовом новцу, доста хране и разних других ствари у великој вредности. На овај начин се комунисти пљачкајући народ снабдевају храном и новцем.

(бр. 26, 4. август 1941)

СУКОБ КОМУНИСТА И ЖАНДАРМА У ОКОЛИНИ ЈАГОДИНЕ

Јагодина, 26. септембра

У ноћи између 24. и 25. овог месеца покушала је једна комунистичка банда у околини Јагодине да изврши атентат на једну барутану. Жандармеријски одред, који је ту патролирао, опазио их је на време и засуо

митраљеском ватром. После дуже борбе, жандарми су изашли као победници, заробивши двојицу и ранивши већи број нападача.

(бр. 72, 26. септембар 1941)

НАШЕ СЕЛО
ДИЖЕ СЕ ПРОТИВ
КОМУНИСТА

Силом одведени сељаци уништили једну већу
Комунистичку банду

Параћин, 26. септембра

Једна комунистичка банда која је оперисала у околини Параћина насилно је одвела једну групу сељака из околине са собом у шуму и тамо их наоружала, у намери да их обучи за даље испаде.

Међутим, сељаци, који уосталом, никад никакве везе нису имали с тим бандитима, добивши оружје иступили су против насилника и у оштрој борби двадесеторицу убили, а петнаест успели да ухвате и приведу првој жандармеријској станици. Међу убијенима налазе се врло истакнути комунисти тог краја.

Ово је једна важна појава, утолико пре што није усамљена и што долази од оних, на чију су сарадњу комунисти највише рачунали.

(бр. 72, 26. септембар 1941)

ХВАТАЊЕ ЈЕДНОГ КОМУНИСТИЧКОГ
ПРВАКА

Јагодина, 30. октобра

Један по један падају комунистичке вође у руке власти и владиних одреда. Јагодински оружани одред ухватио је јуче вођу комунистичке банде и једног од стручњака за рушење пруге Добривоја Јоковића, који је у свом саслушању пре стрељања дао драгоцене податке о злочиначкој акцији комуниста у Поморављу.

(бр. 101, 30. октобар 1941)

КОМУНИСТИЧКА ИНТЕРНАЦИОНАЛА
НА МЛАВИ

Свилајнац, 31. октобра

Оружани одред из Свилајнца, гонећи и уништавајући комунистичке банде на једном широком сектору, једнако наилази на врло инетресантна открића о раду ових мангупа скупљених са свих страна Балкана, који су хтели да се прикажу народу као „ослободиоци Србије“. Каква ту влада пометња појмова и језика сведочи и велики број летака и прокламација нађених код једне уништене комунистичке банде, од којих једне почињу овим речима:

„Ин батаја меј дин урма.

Румњи ши Румнилор дин Рисаоа ши Мураоа“

Ове прокламације су потписане са:

„Цињеришу дин Рисаоа ши Муреоа“

Друга прокламација почиње речима:

„Србилер ши Српкињилор дин срезум Ресави ши Мурави“

Лепи су ти „ослободиоци“ Србије, који не знају ни српски језик, већ праве неки есперанто.

Та и таква банда, која не зна ни српски да говори, била је похватала и повела да побије најбоље српске домаћине из села Трешњева, Туринаца, Црквенца, Кушиљева, Сибнице, Бобова, Стењевца, Ждрела и Деспотовца, на челу са Мардаријем Радојичићем, јеромонахом манастира Горњак, Милијом Попадицом, активним артиљеријским поручником и Јованом Маринковићем, избеглицом. Изненадни напад оружаног одреда спречио је црвене бандите да не изврше покољ ових угледних похватаних Срба, а разбивши бандите одредници су успели да све ове њихове заробљенике ослободе.

П.Б. (бр. 102, 31. октобар 1941)

ПОГИБИЈА ПЕТ КОМУНИСТА

КОД ВЕЗИЧЕВА

Деспотовац, 3. новембра

Ресавско-раванички одред капетана-војводе Суворборског напао је код села Везичева, 15 км јужно од Петровца, једну комунистичку банду, коју је растерао. У борби је погинуо вођа банде Миливоје Виринац са четворицом бандита, док је одред изгубио само једног свог човека који је погинуо.

(бр. 104, 3. новембар 1941)

ОДРЕД ВОЈВОДЕ ГОРДИЋА

ОСЛОБОДИО ЈЕ РЕКОВАЦ

Рековац, 4. новембра

Најзад је Левач ослобођен од комунистичке куге, која га је већ месец и по морила. Овај крај је држао у своме неподношљивоме терору један комунистички зликовац, Жунић – „Баца“ учитељ из Рековца, који је један од најгорих комунистичких крволока. Већ од 20. септембра, када су комунисти покушали напад на Трстеник, отпочео је против ове комунистичке банде борбу оружани одред Богдана Гордића, војводе гочког и та се борба сада завршила ослобођењем Рековца, главног стана комунистичког бандита.

У узастопним борбама које је овај одред водио против Жунићеве комунистичке банде код Љубостиње, Каленића, Милутовца, Секурича и Драгова, оружани одред је убио из исте ове комунистичке банде 38 разбојника, чији су лешеве остали на месту борбе, 29 је ранио, и ови скоро сви су заробљени, а сем тога је још двојицу комуниста заробио неповређене. Међутим, у ранијим борбама побијеним комунистима, нађен је леш и црвенога

поручника Милојевића, који је лично стрељао једног српског мајора и једног српског авијатичара-поручника. Такође је међу убијенима код Каленића нађен леш комунистичког комесара Јевтића из Мотрића.

У тим ранијим борбама одред Гордићев изгубио је поднаредника из подофицирске школе, деветнаестогодишњег Ацу Марића из Врњачке Бање, који је јуначки погинуо код Каленића, и наредника Ђуру Коњичанина, кога су комунисте са двојицом четника заробили код Каленића, прво мучили, па онда сву тројицу стрељали.

Међутим, јуче су их њихови другови достојно осветили. Гордићев одред је напао комунистичку банду код Рековца, разбио је и ушао у Рековац и ослободио га од црвених бандита, као и сва места око њега. У тој јучерашњој борби одред је убио 12 комуниста, а заробио је кћерку вође те банде Жунић-„Баце“. Одред је запленио 14 пушака, 2 пушкомитраљеза, 1 ауто, шест вагона намирница које је ова банда спремила за своју зимницу и 90 пари одела које је било спрењено за комунистичке „партизане“.

У једној ранијој борби код села Милутовца одред Гордићев, разбивши ову комунистичку банду, спасао је из комунистичког ропства бившег народног посланика Таку Додића, свештеника Љубисава Ђулаковића и учитеља Јеротија Павловића, које су комунисти таман били повели са собом да их убију.

(бр. 105, 4. новембар 1941)

ПОГИБИЈА КОМУНИСТА КОД СЕЛА ДЕОНИЦЕ

Јагодина, 6. новембра

Један оружани одред владиних трупа напао је код села Деонице комунистичку банду, којој на челу стоји као политички комесар, Бошко Ђуричић, адвокатски приправник из Јагодине. У овој борби пет комуниста је убијено, док је на страни одреда погинуо један четник. Заплењено је неколико пушака, бомби и муниције за пушко-митраљезе.

(бр. 107, 8. новембар 1941)

ХВАТАЊЕ ЈЕДНОГ БАНДИТА У ЈАГОДИНИ

Јагодина, 6. новембра

Жандарми су ухватили усред Јагодине Радосава Стојковића из Белушића у срезу левачком, који се склонио у варош после пораза банде Милорада Жунића „Баце“. Утврђено је да је овај бандит учествовао у свим злочинима које је ова банда починила, те је изведен пред преки суд, осуђен на смрт и стрељан.

(бр. 108, 11. новембар 1941)

КАКО ИЗГЛЕДА У КОМУНИСТИЧКИМ РЕДОВИМА

„ДНЕВНИК ЈЕДНОГ „ПАРТИЗАНА“
КОЈИ ЈЕ ПАО У РУКЕ ОДРЕДУ ВОЈВОДЕ ГОРДИЋА

У селима настаје кукање и запевка, чим угледају ове
комунистичке ослободиоце

Рековац, 6. новембра

У многобројној заплењеној комунистичкој архиви, која је у току последњих борби пала у руке оружаном одреду војводе Богдана Гордића, врло је интересантан и један дневник, који је нађен код једног погинулог „партизана“ – комунисте из Крушевца. Тај дневник открива пре свега потпуну, злочиначку неосетљивост комунистичких бандита према сеоском становништву које свесно излажу пропасти. Не може се комунистима ставити у олакшање њиховог монструозног злочина према српском народу да они не знају како тешко плаћа њихове глупе акције становништво, које са тим никакве везе нема. Овај комунистички писац и разбојник још се потсмева очајању које обузима цело сеоско становништво, када само угледа бандите да му долазе, молећи их да иду даље од њиховог села да им не навлаче непотребну несрећу. Даље у дневнику се показује сва беда те „ослободилачке“ и комунистичке акције, хаос, неред и кукавичлук међу комунистичким бандитима који су само јунаци над незаштићеним становништвом или заробљеницима. Цела њихова борба састоји се у сталном страху од одмазде.

КАКО КОМУНИСТИ БЕСТИДНО
ОБМАЊУЈУ И СТАНОВНИШТВО
И СВОЈЕ ПРИПАДНИКЕ

Овај дневник почиње од 23. септембра, када је један полулудак Кесеровић, који се под утицајем комунистичке пропаганде одметнуо од војводе Пећанца, и са комунистима и нешто сељачких пљачкаша, међу којима су били у већини Цигани из околних села, носећи једино џакове да у њих стрпају пљачку, кренуо на Крушевац. Разуме се да се овај лудачки покушај у самом своме почетку скрхао и сви његови учесници имали су само једну жељу, да главу спасу.

Пошто је под датумом: „Уторак 22-IX“ забележено само да је Кесеровић кренуо на Крушевац, комуниста вели:

„Ми још не знамо шта се дешава. У овим судбоносним и историским часовима, када треба много опрезности, ми одлазимо на спавање да бисмо били спремни за свако изненађење. Око 12 часова ноћу прекида се наше спавање. Логор остављамо и полазимо... Добили смо извештај да ће наше присуство решити питање Крушевца.“

Разуме се да ови комунисти Крушевац нису ни видели, јер су се Цигани и пљачкаши одавно већ на све стране разбежали.

Међутим, овај комуниста бележи под датумом „среда, 24-IX-41 г.“ како силазе са планине, по ноћи ведрој и пуној звезда. Долазе у неко село и ту каже:

„Налазим неке добре другове. Ту је и Д.С. Сад је и он партизан, мада је био у мирно време ватрени Енглец. Од њега сазнах прилично новости и у историјској свечаности, усхићен оним што се изненада дешава, продужих даље, размишљајући о томе да ли је заиста дигнут устанак у целој Србији, па и у Европи, што рекоше да је преко радија јављено“.

Разуме се да овај комуниста већ после неколико сати имао прилике да увери да је „устанак“, чак и у крају око Крушевца, био само у лажима московских агената.

Потом се одмах цела комунистичка акција претвара у непрекидно бекство, где се нигде двојица нису могла заједно да нађу.

БЕЖАЊЕ КОМУНИСТА У БРДА

Даљи редови дневника показују сву наивност и необавештеност комуниста, који су све ствари, док их стварност не лупи по глави, гледали кроз приказе московске пропаганде.

„Разрушисмо пругу, где ће блиндирани воз наћи себи гроб, а ми похитасмо ка мосту, где се разви борба. Цела наша десетина поче да прелази мост, док је не изненади бочна митраљеска ватра. То блиндирани воз, који се изненада привуче, поче да гађа за нама. Прва десетина уђе у воденицу, где однесе рањенике, а ми издржасмо страшну ватру из митраљеза и топова којима нас гађају из блиндираног воза. Би нам јасно да је овај воз право чудовиште, против кога се не може борити.“

Од тада настаје бежање комунистичко, које се до смрти пишчеве није свршило. Он вели:

„Ми се распркосмо по кукурузе... почесмо се повлачити ка јазу... топовска и митраљеска ватра из воза примора нас да се посакривамо у јаркове... и најзад: решисмо да се у ноћ повучемо преко Расине за наш логор у Јастребицу.“

И писац дневника јасно приказује: *„Биланс данашње борбе је: повлачење у брда после неуспелог напада. Утисак да је борба пропала.“*

Сутрашњег дана „четвртак, 25-IX-41“, писац бележи само непрекидно бежање и спасавање. *„Страшни тренуци борбе за животом, наша апсолутна немоћ да се заштитимо од непријатеља.“*

СЕОСКО СТАНОВНИШТВО СЕ ОТПРЕСА КОМУНИСТИЧКИХ РАЗБОЈНИКА

Под датумом „субота 27-IX-1941“ писац се мало охрабрио, пошто је цео дан раније провео у једном селу, далеко од зрна и страха. *„Ми партизани*

решили смо да дигнемо сталаћки мост у ваздух“, док су другима оставили да иду у борбу. И одмах пише:

„Ми напуштамо гомилу народа који се купи у Пасјак и полазимо за Сталаћ са целокупним материјалом за минирање. У Гаглову – селу веома кукавичком – жене плачу када ми пролазимо. Једнима је жао што мора да се боримо, а други се плаше репресалија, док се мушкарци изговарају да немају оружја за борбу, а сретни су што им је то најсретнији пронађен изговор.“

Али, и ови комунистички „јунаци“ чули су пред собом митраљеску ватру и одмах су се предомислили: „Наш план напада на сталаћки мост отпада. Помоћ коју смо очекивали од Сталаћана нису биле ефикасне, јер су они који треба да нас помогну толико далеко убраздили у малограђаништину, да су се препали видевши наше курире и замолили их да оду даље од њихових станова, јер могу да их компромитују.“

Не часећи ни часа спустисмо се преко Мрзеничког манастира Св. Богородице и минирасмо пред вече један од многих мостића који служе за пропуст планинских бујица. Четири детонације затресоше целу долину.“ Читајући ове редове, не знамо да ли овај писац дневника не тера шегу и са собом и са својим црвеним друговима, јер тек не може озбиљно да говори о томе да су место једног великог железничког моста, код кога се можда могло и погинути, рушили „један од многих мостића“ на неком манастирском имању, далеко од свих путева, и преко којих у току целе године ваљда неколико пута прође какав манастирски козар или свињар после овог „јуначког“ дела – а видећи се да су сва слична томе – комунисти су се повукли у једно даље село на заслужен одмор.

ЗЛОСТАВЉАЊЕ И МУЧЕЊЕ СТАНОВНИШТВА

„Недеља, 28-IX-1941 године

Хладни јесењи ветар веома непријатно делује на мене онако уморног, те с братом и још двојицом другова легосмо у сламу између високих стогова који се љуљају на снажном ветру.

Позваше нас да присуствујемо при пресуди која је изречена двома девојкама, које су имале љубавне односе са непријатељем. Ја се не прикључих гомили, него продужих спавање, али сутра дан сам већ могао да слушам о казни која је извршена над овим проституткама чији су турови добили по 20 удараца дебелом мотком. О самој казни нерадо говорим, јер ми се ни мало не свиђају казне које су примењиване у средњем веку, али ипак могу да примим да је то једина ефикасна казна у овом времену осим смртне осуде.

Овом приликом вреди рећи и о нашој исхрани. Сада се хранимо на лицу места. Идемо из села у село већ по нашим стратегиском плану и у селу добијамо храну од сељака. Тако смо данас имали одличан ручак пржена пилад и необично укусан пшенични и кукурузни хлеб.“

Изгледа да ови пржени пилићи играју велику улогу у одређивању „стратeгиског плана“ комунистичког. Комунисти као „специјалисти за минирање“ нису ишли у борбу. То су оставили за робијаше, Цигане и силом отеране сељаке. И зато је писац овог дневника из овог села, у коме је ручао пржене пилиће, кренуо са неким Србом опет на некакво минирање. Овог пута је био још горе среће него са сталаћким мостом. Када су се то вече спустили у село Паруновац, пали су право у руке Пећанчевим људима, и само необазривост ових учинила је те су ова два комунистичка бандита спасла главе. Јер, чим су видели да су заробљени, досетили су се да се представе као делегати за преговоре, што су Пећанчеви четници примили за истину, иако су видели, када су их разоружали, да са собом носе експлозиве и материјал за минирање. Пошто су их одвели код неког попа Мике, војводе од Јастрепца, они су му најавили да долазе од Кесеровића да их извести да неће да нападају на Крушевац. И пошто су дуго разговарали са попом Миком и најзад му рекли да је њихова мисија завршена, тражили су да их пусте као парламентарне, што је овај и учинио. Разуме се, о минирању више није било ни речи, али су бар главе биле спасене.

Од овог дана је овај комуниста изгубио свој одред и почиње његово лутање, али без мало воље да поново своје другове пронађе. Он се делимично крије по виноградарским колибама, по таванима по селу. Ипак он пише:

„Недеља, 5-X-1941 године

Опет један празничан дан, данас је недеља коју проводим у потоку, очекујући час када ћу добити везу за одлазак у Јухорски одред, који је издржао борбу са Гордићем, и сад опет припрема нову борбу, јер га Гордић заокружава, што је и покидало везе са људима из Парцана, тако сад не могу да ме доведу у вези са одредом.

Лежећи овако у влажном потоку, чија ми влага разглаба све зглобове, те осећам болове у ногама, плаши ме и најмањи шум. Чак и несташна игра птица, која често личи на бат људских ногу, веома ме плаши. У страху чекам када ће наићи која Гордићева патрола и свршити са мном.“

Из овог потока писац дневника завукао се на један раван са сеном:

„Уторак, 7-X-1941 године.

Ја и овај дан проводим на крову штале, пуноме мекога сена. У таванском полумраку очекујем ноћ када ћу, после шестодневног лутања за одредом, прићи Левачком одреду.

Увече, пошто сам читавих 6 дана и 6 ноћи мењао места, ишао час у једно час у друго село – пошао сам с другом из Маренова за Бачину, место веома лепо, са црквом у средини. Место има око 5000 становника. Пролазимо кроз њега, док оно спава блаженим сном малога града, кога не потреса напад разноврсних ратних оруђа. Ово место, чији је попа испустио своју „напаћену“ душу, а кога чувају његови житељи у цркви, осећа ратне недаће само по стомаку (и то не у пуној мери) и по телефонским стубовима који се ноћас

руше, да би се још једна карика у ланцу непријатељске победе откинула.“ Пошто се рушењем неког телефонског стуба осветио становницима Бачине што мирно спавају, а не умиру као он свакога часа од страха да га нека Гордићева патрола не ухвати, и пошто је са том истом бандером, коју је, сем телефонскиње из Бачине, користио ваљда још једино онај покојни поп за који телефонски разговор, овај велики „јунак“ у најмању руку мислио је да је спасао Стаљина и продужио пут кроз ноћ да дође до одреда Жунића – „Баце“, о коме је много слушао, а који, не само да га је у потпуности разочарао, већ је својим незнаштвом непрекидно тучен од Гордићевог владиног одреда допринео да овај писац код њега нађе и смрт.

Код „Баце“ нису ли мало хтели да признаду минерске способности писца овог дневника, већ су га са обичним сељацима упутили да прекопава друмове. Ту се и разболео. Није било више пржених пилића. Он пише:

„Субота, 11-X-1941 године

У логору се одмарам од јучерашње болести, која је попустила. Опасност од трбушног тифуса прошла је, али опасност од уједа вашију све више расте. Пун сам и препун ове грозне гамади, која је испунила сваки делић моје одеће и прошета ми преко сваког дела моје коже, која све мање и мање реагира на њихове убоде. Логорски живот болесника и оних који су остали ради чувања логора, очајан је. Другови не воле ништа да раде. Нигде ни помена о партизанској предисметљивости. Свуда немар и леност за икаквим радом. Само се прежива у слами, која је пуна гњида и крпеља.“

Потом је овај писац видео да нико у овој банди не жели да искористи његове пропагандне способности, већ каже: „Мораћу да се овде помирим са улогом војника који само пушком гађа и ништа друго не ради.“ А он примећује да је то прилично незгодно „јер не бих могао да дам пример храбрости“ и онда додаје: „Због свега овога сам по мало разочаран у људе који раде на челу овог одреда.“ То његово разочарање убрзо расте. Следећег дана, у понедељак, 13. октобра, сукобили су се са тим одредом Гордићевим, који је за њих био страх и трепет.

„Ми нисмо изгубили ниједног од другова који су били у борби, али је зато један наш непослушни члан, коме је требало да се суди и који би можда требао да буде осуђен на смрт, изгубио свој живот, јер је наишао на њихову патролу која је наступала од Опарића. Два куршума су га свалила крај друма иза живе оgrade где је у тешким мукама издахнуо, док је други један заробљен и одведен. Њихови поступци у одреду су такви да их нико не жали. На жалост, наш одред располаже великим бројем овако „добрих“ чланова који увек напредују кад непријатеља нема и тада показују своје способности, док у стварним борбама ретко кад учествују и тад се нагло повлаче.

Због синоћног дрског уласка Гордићевих у Белушић решили смо да свуда испред варошица поставимо заседе, што смо и учинили према свима селима одакле би морали да дођу.“

Истина, и код тих заседа ради се бирократски, у канцеларијско време, када се мисли пре свега на јело и славље. Ево шта пише о томе:

„Сумњиве људе легитимишемо, а пред краја дана силазимо у варошицу на вечеру и починак да би сутра дан, рано у јутро по каљавом путу опет отишли до места заседе и продужили свој рад.“

Како се бирократски ишло у заседе, тако се бирократски поступало у борби. Сутрадан, у уторак, 14. октобра, Гордићев одред их је напао и не легитимишући се код заседа.

„Наша десетина, уместо да притекне у помоћ, беше приморана да посматра овај двобој неједнаких снага и да покушава да ухвати везу са десетином којој је неопходна помоћ. Наша претпоставка, у коју ипак нисмо смели да верујемо, оствари се. Непријатељ бројно јачи од наше десетине извршио је јуриш и отерао наше другове који су се пребацили на следећу косу и одатле отворили поново ватру. Наша замисао да нападнемо са бока пропаде, јер се поплашисмо да не развијемо међусобну борбу, те тако и ми отсечени и доведени у опасност да будемо опкољени, почесмо нагло да се повлачимо ка Секуричу.

Закључак штаба је да ништа нисмо изгубили овом битком. Нико није означен као кривац за неуспех, јер смо изгледа сви били кривци и тако се сви задовољили константацијом да смо добро прошли.“

Одмах после тога долази крај дневника:

„Среда, 15-X-1941 године.

Пала је одлука да се непријатељ, за кога не знамо где је, али наслућујемо...”

Овим је дневник завршен. Гордићев одред појавио се и пре него што су комунисти и наслутили где је, и како је овога дана напао прво на десетину у којој је био писац дневника, док су остале десетине банде се криле, то он, смртно погођен метком, овог пута није могао да се задовољи константацијом да је добро прошао.

ПРОСТОР ИЗМЕЂУ КРАГУЈЕВЦА И РЕКОВЦА ОЧИШЋЕН ЈЕ ОД КОМУНИСТА

Крагујевац, 8. новембра

Пре 4 дана кренуо је из Крагујевца добровољачки одред за село Сабанту, код кога се, како је био обавештен, појавила једна комунистичка банда. Још пре него што су добровољци и били стигли, комунисти су се већ били изгубили. Добровољци су обишли села Трмбас, Букуровац, Сабанту и Бајковац и сазвали сељаке из свих ових села на збор код општине у Сабанти. На овоме збору добровољцима је изложено право стање у коме се земља налази, дата су им упутства како да организују своја села да се заштите од

комунистичких упада, предвиђено је стварање сеоских заштита и говорено им је о борби коју цео српски народ има да поведе против комунизма.

Док је још одржаван овај збор, дошло је обавештење добровољцима да се комунистичка банда налази у селу Ратковићу. Одмах је одред кренуо у овом правцу. Са добровољцима је пошло и одељење националистичких четника Пећанчевих. Пред селом су образовали две колоне и отпочели наступање према Ратковићу, у коме је, према добијеном обавештењу, требала да се налази банда Жунића-„Баце“, која се дан раније повукла са Равног Гаја где ју је био напао одред Богдана Гордића.

Док су ове две добровољачке колоне пролазиле кроз село, из једне из крајњих кућа отворена је на добровољце пушчана ватра. Добровољци су одмах извршили напад на ову кућу, у коју се, као што је потом утврђено, била склонила једна комунистичка тројка, остављена као заштитница. Брзо је отпор сломљен и два наоружана бандита пала су жива у руке добровољцима, док је трећи бацио пушку и побегао.

Одмах потом добровољци су, сазнавши од заробљеника да се у оближњој кући налазе скривених 8 бандита, пошли су у овоме правцу, али чим је први метак испаљен, ови су се бандити дали у бекство и не покушавају да даду и најмањи отпор.

Добровољачки одред је потом продужио за Рековац, где је био дочекан са неописаним одушевљењем од становника и одреда војводе Гордића, који је већ пре неколико дана ослободио Рековац.

Поражена од Гордићевих четника, гоњена од добровољаца, банда „Бацина“ је побегла у правцу Дуленских и Гледићских планина.

За време овога похода добровољци су сем двојице комуниста у Ратковићу, ухватили и 2 комунистичка курира са целом поштом. Један од ових курира био је на коњу.

Из Рековца добровољци су се вратили у Крагујевац.

М.П. (бр. 109, 8. новембар 1941.)

Чишћење Србије од црвених терориста

----- СНАЖНА АКТИВНОСТ ШУМАДИЈСКОГ ДОБРОВОЉАЧКОГ ОДРЕДА -----

Под вођством свог команданта, Марисава Петровића,
одред је уништио многе комунистичке банде
у крагујевачком, грузанском и левачком срезу

Крагујевац, 9. новембра

После веома успешних операција, које су добровољци Шумадијског одреда извршили на терену у борби са бандитима, нарочито у Рачи Крагујевачкој и у арањеловачком подручју, млади борци Шумадијског

добровољачког одреда, под вођством резервног потпуковника Марисава Петровића, упутили су се на нову и тешку дужност. Требало је темељито прочистити од комуниста крагујевачки, грузански и левачки срез, а после тога кренути у даље борбе.

Командант одреда, г. Марисав Петровић, иако иначе није војник по позиву, показао је у вођењу бораца толико храбрости, вештине и искуства, да је задивио и многе активне офицере, који су имали прилике да посматрају његово дејство. Сва та команда овог, поносног сина нашег села, била је промишљена и успешна. Томе се и може приписати чињеница да добровољци, међу којима има много интелектуалаца, с радошћу и без поговора стоје под командом сељака-ратника и одличног националисте.

Одмах по свом доласку у Крагујевац, добровољачки одред организовао је неколико излазака на терен око линије града, те су том приликом у окршајима са комунистима забележени врло лепи резултати. Са простора Крагујевац-Рековац, који је већ очишћен, преко села Доње Сабанте, Горње Сабанте и Ратковића, па све до Рековца, разбијене су многобројне комунистичке петорке и читаве заседе које су крстариле и вршиле терор над сељацима. Добровољци су том приликом имали велики плен у оружју и у храни.

У селу Ратковићу одред је под личном командом Марисава Петровића дошао у сукоб са већом групом комуниста. Том приликом убијено је неколико бандита, док су три наоружана комуниста ухваћена.

Бекство злогласног „Баце“

У читавом том пределу стоји на челу одметника злогласни и избеумљени бандит, познатог под називом „Баца“. Он је својим акцијама многа зла нанео сељацима, те је његово име, све до пре кратког времена, претстављало прави страх и трепет за мирно становништво. Изненадни долазак добровољачког одреда затекао је овог бандита у једном селу. Готово посве неоседлан, зликовац је узјахао неоседланог коња, којега је насилно одвео из штале једног сељака, те је одјахао у галопу према најближем одреду одметника, који се налазио у грузанском селу Ађине Ливаде. Тамо се изјадао политичком комесару, неком Циганину: „Помлатише нас све, пропали смо! Дајте нам помоћ!“

Овај детаљ сазнали су добровољци од Цигана, који су припадали поменутом одметничком одреду, а који су дан касније у борби доспели заробљеништва.

Многе вође бандита побијене или похватане

У борбама је добровољачки одред побио више бандитских вођа и „политкома“, док је неколицина њих жива ухваћена. Тако је доведен „Бацин“ сестрић, који је у групи свога ујака заузимао положај политичког комесара. Затим су доведени „партизани“: Животије Пауновић, Ђорђе Јовић, Драгомир Обрадовић и други. Сви они признају своје суделовање у разним

терористичким и насилничким злочинима над мирним становништвом, али се бране стереотипним начином свих ухваћених одметника. Приказују себе као жртве и кажу да су били оружјем присиљени на борбу у редовима одметника. Установљено је, међутим, да су баш ти људи били наистакнутије силеције међу одметницима и да су на дрзак и беспримеран начин пљачкали и злостављали по левачком срезу без разлике и богатије, као и оне најсиромашније сељаке.

Успех одреда под вођством

Милана Динића

У исто време док су добровољци систематски чистили терен овога краја од комуниста, одред под вођством четовође, Милана Динића, пребацио се са свог десног крила изнад села Горње Сабанте, те је том приликом успео да убије четовођу комуниста, који су покушали да се по сваку цену пребаце према Дулену код Гледићких Планина. Веровали су да ће тамо да нађу склониште где ће преживети зиму. Међутим, изненадни сукоб са четницима помрсио им је рачуне.

Из исказа ухваћених „партизана“ сазнају се разни занимљиви подаци. Тако се је испоставило да се у „Бацином“ одреду воде главну реч некакав Циганин, те робијаш Љубез Марић. У банди су и четири жене, које је морао присилно лечити доктор Спирић из Крагујевца, кога су бандити били заробили и одвели у село Дулене.

Шта партизани обећавају

заведеним младићима

Међу приведеним одметницима имаде много сеоских младића, који су силом или преваром одведени у шуме, и који нису имали нимало јасну представу о томе, за шта се они управо боре. Некима је од стране одметника обећано да ће добити зимско одело са џемпером, а Стаљин да ће им послати оружја у изобиљу и свакоме по једну првокласну и крзном постављену кожну бунду, у знак пажње и поштовања. Међутим, хладноћа је у последње време била притисла, а како Стаљин никако није хтео да своје обећање испуни, то су се многи младићи били побунили против политкома и користили су сваку прилику да могу побећи из банде, и да се пријаве добровољцима. Сви они замолили су команданта одреда, г. Марисава Петровића, да им се њихова лудост опрости, наводећи да су спремни од сада све своје снаге ставити на располагање против-комунистичкој банди. Добровољци, међутим, не верују свакоме од њих и тачно проверавају поједине исказе, а уколико се утврди да је који од њих истинит, томе се младићу даје прилика да се врати своме селу, па и да приступи добровољачком одреду.

После успешно завршеног посла, млади борци за спасење Србије кренуће у друге срезове да тамо храбро очисте села и шуме од напасника и терориста, који врше насиља против нашег народа, а у интересу јеврејске инетрнационале, или за најобичнију пљачку.

М.П. (бр. 110, 9. новембар 1941.)

УНИШТЕЊЕ КОМУНИСТИЧКЕ
БАНДЕ У СЕЛУ СИОКОВУ

Јагодина, 11. новембра

Један леп успех постигао је Белички оружани одред у борби против комуниста. У обиласку терена Белички одред је код села Сиокова, у срезу беличком на јачу комунистичку банду, коју је напао и убио седам комунистичких бандита, док их је 15 ранио. На страни одреда погинуо је четник Сава Богдановић, родом из Срема, јеромонах манастира Јошанице.

(бр. 112, 12. новембар 1941.)

ШТА СВЕ КОМУНИСТИЧКИ
БАНДИТИ ПЉАЧКАЈУ

Рековац, 12. новембра

Као што је већ јављено, Рековац је пре више дана ослобођен од стране одреда Богдана Гордића-Гочког. Разбојничка банда учитеља Жунића-„Баце“ је при том разбијена, 4 његова борца су ту убијена, а 7 их је заробљено. Командир те „Бацине“ банде, неки Леавац, успео је да побегне само тако што је бацио свој шињел, а потом је скинуо и бацио чизме, те је босоног умакао, бацивши и пушкомитраљез, који је носио. Гордићев одред је, поред овога, запленио ту још један пушкомитраљез и 7 пушака.

Сутрадан је један део Гордићевог одреда опколио код села Лоћике један део ове разбијене банде и заробио је „Бацину“ ћерку, која је такође учитељица, и која је увек ишла са бандом, до зуба наоружана. Са овом комунистичком четници су ухватили још седам „другарица“ и два комунистичка наоружана бандита, као и осам сељака, које су комунисти силом са собом водили и који су са радошћу поздравили своје ослободиоце.

У овом трагању за остацима разбијене „Бацине“ банде, откривен је пре два дана тајни комунистички магацин, који је право скровиште пљачкаша. Овај комунистички магацин, склоњен на једном врло скривеном месту, показао је шта су све у стању ови обични разбојници да поплљачкају. Тамо је нађено око 150 грла стоке, коју су комунистички бандити отели од манастира Каленића, задужбине деспота Стефана Лазаревића, у коме су ови црвени лупежи неколико дана оргијали. Даље ту је нађено: 5 вагона жита, један аутомобил, 4 машине за шивење, које су одмах враћене њиховим сопственицима који су се јавили, 2 радио апарата, 2 писаће машине, 80 пари одела, неке сукње и женске блузе и маса другог материјала.

М.Б. (бр. 113, 13. новембар 1941.)

ЈЕДНА СЕСТРА НУДИЉА УХВАЋЕНА
КАО ЦЕЛАТ У КОМУНИСТИЧКОЈ БАНДИ

Јагодина, 12. новембра

Српски оружани одред ухватио је у самој Јагодини једну младу жену, која је ранијим својим појавама и изненадним нестајањима из Јагодине дала утисак да је можда одметнички курир. Поведеном истрагом се утврдило да је ова ухваћена девојка, која се зове Јованка Раушевић, сестра-нудиља из Подравске Слатине у Хрватској, а која има родитеље у Београду, била у комунистичкој банди која се је задржавала по селима Доње Штипље и Шуљковац у срезу беличком. Неколико сељака из ових села, као и неколико ухваћених комунистичких бандита посведочили су на саслушањима да су видели Јованку Раушевић у тој комунистичкој банди, у којој је политички комесар неки Бошко Ђуричић, а командир Љубиша Урошевић. У тој банди су биле још три жене, и то Ружа Милановић, студенткиња медицине из Јагодине, нека дебела ошишана професорка у мушком оделу и жена Боже Црногорца, шофера, који је био опет неки вођа комунистички.

Јованка Раушевић је потом признала да ју је један поштански чиновник из Јагодине одвео у комунистички логор у Шуљковцу, али ту, оне друге жене, а нарочито та ошишана професорка нису хтеле да је приме, зато што раније није припадала комунистима и није била осуђивана.

Међутим, за време самог ислеђења, појавио се један сведок чије је сведочење било поразно за ову сестру-нудиљу. Тај сведок, девојка из једног села у коме је ова комунистичка банда била, изјавила је да је она била очевидац једног језивог комунистичког злочина. Она је видела када су комунистички зликовци погубили једног ухваћеног српског војника из владиног одреда. Томе војнику ови црвени зверови су прво пребили вилице, затим му поломили ребра, и онда га тако онакаженог оставили да се мучи цео дан, па су га тек предвече убили. И по исказу те девојке-сведока главни целат при овој погубљењу била је Јованка Раушевић. На основу исказа десетине сведока ова невероватна сестра нудиља је стављена пред преки суд.

М.А.

(бр. 113, 13. новембар 1941.)

... чишћење терена у правцу Јагодина-Багрдан-Крагујевац. Приликом овог чишћења одреди су изненадили у циганском селу Стрижилу једну комунистичку банду и успели су да је потпуно разбију. У борби је 28 комунистичких бандита убијено, а 6 их је живо ухваћено. Међу погинулим бандитима налази се и политички комесар банде.

Како је ово циганско село служило као стално место за прикупљање и одмор комунистичких бандита, и како су Цигани, становници његови заједно са комунистичким бандитима пуцали из кућа на војнике владиног одреда, то је село за казну спаљено.

Одреди владини наставили су гоњење избеглих бандита и успели су да једну групу сустигну код села Бунара, где су убили још три бандита.

(бр. 115, 15. новембар 1941.)

**ПОГИБИЈА КОМАНДАНТА
ТЕРОРИСТИЧКИХ ТРОЈКИ
КОД ЈАГОДИНЕ**

Јагодина, 17. новембра

Владини одреди, чистећи терен око Јагодине, наишли су код села Шуљковца на једну групу комунистичких терориста и разбили су их. Четири комуниста је убијено, а 10 их је ухваћено живих. Међу њима налази се једна жена. Међу убијеним нађен је леш Свете Живановића, команданта свих терористичких тројки, које су биле посејане око Јагодине, са намером да врше терористичка акта.

(бр. 116, 17. новембар 1941.)

Борба против црвеног терора у србији

**У ДВОДНЕВНОЈ БОРБИ У ДУЛЕНИМА И ХАЦИНИМ ЛИВАДАМА
РАЗБИЈЕНА ЈЕ И УНИШТЕНА ВЕЋА КОМУНИСТИЧКА БАНДА**

**КРАГУЈЕВАЦ ЈЕ ОДАО ПОШТУ ДВАНАЕСТОРИЦИ СРПСКИХ ОФИЦИРА
И ДОБРОВОЉАЦА, ПАЛИХ У ОВОЈ БОРБИ**

Већ скоро месец дана одред шумадијских добровољаца, коме на челу стоји као командант Марисав Петровић, успешно чисти Шумадију од комунистичких разбојника и доноси српском народу у овим крајевима мир и спокојство.

Пошто је успешно рашчишћен терен између Крагујевца и Рековца, и пошто су готово цео левачки и крагујевачки срез ослобођени од комунистичких бандита, шумадијски добровољачки одред кренуо је пре два дана ка селу Дуленима, где је сазнао да се крију остаци банде злогласног учитеља Жунића-Баце, који се ту склонио, пошто је код Рековца био потпуно разбијен. Са добровољцима кренуо је и један жандармеријски одред, као и одред четовође Тозе Муштиклара.

Опкољавање Дулена

Кроз снежну вејавицу кретали су ови српски оружани одреди да униште остатке комунистичке банде, која је толико зла нанела српском народу. Један јуришни одред добровољаца, под командом Вујичића и водника Војновића, кренуо је унапред кроз клисуре и стрмени код Сабанге. После напорног марша, нашли су се пред Дуленима. Овде је стигао већ и први ђачки добровољачки одред са поручником Никићем из Раче Крагујевачке.

Сазнало се да је Баца успео да код Дулена прикупи не само остатке своје разбијене банде, него и остатке левачке и беличке комунистичке банде.

Одмах је извршен распоред оружаних одреда, како би Дулене било потпуно опкољено. Јуришни одред запосео је Црни Врх, а остали одреди извршили су напад на Дулене кроз вејавицу, у којој се једва видело на метар два пред собом. Чим су добровољци и одредници кренули у напад комунисти су почели да се повлаче у паничном бекству ка Црном Врху, вису Лиса и према селу Хацине Ливаде, у коме се већ налазио штаб одбеглих крагујевачких комуниста.

У своме бекству бандити су наишли на један део добровољачког одреда, који је био знатно јачи од њих. Ипак су добровољци одлучно дочекали комунистичке разбојнике, успели да их разбију и натерају у бекство. У најкритичнијем тренутку, водник овог јуришног вода наредио је јуриш са покличем „Ура“, добровољци су улетали у редове партизана где је настало гушање. Седам комуниста је убијено, двојица су рањени, а четворо их је живо ухваћено.

Хватање бандиткиње Ружице Милановић

Гонећи бандите који су бежали, добровољци су смело надирали напред, не гледајући што се удаљују од осталих одреда. Приликом овога гоњења водник Војновић приметио је изненада у једноме жбуњу наоружаног комунистичког бандита и позвао га на предају. Са великим изненађењем, у овом ухваћеном шумском разбојнику упознао је своју негдашњу школску другарицу Ружицу Милановић, студенткињу медицине из Јагодине. За добровољца заробљени бандит није више представљао другарицу из младости, већ окорелог зликовца. Јер је ова студенткиња за време свог одметништва у шуми не само плачкала и крала, већ и убијале српске сељаке. Она није личила више на жену, него ни на човека. Изгледала је као неко чудовиште са шубаром на глави, испод које су висили праменови њене рашчупане косе, била је са сва прљава и неумивена. Кратак сеоски гуњ, који је носила на себи, заударао је на ужеглу маст. На ногама је носила сукнене чакшире, неке цокулчине и војничке увијаче од крпа.

Чим су добровољачки одреди ушли у Дулене, један од добровољаца отишао је до цркве и залупао у црквено звоно. Из својих кућа сељаци су почели да излазе, зачуђени да чују звук звона, које је већ неколико месеци потпуно умукло.

У Дуленима оружани одреди запленили су огромну количину намирница, оружја, муниције, стоке, коња и другог прибора, који су комунисти у своме бекству оставили.

Уништење комунистичких бандита у Хациним Ливадама

Наоружани одреди преноћили су у селу Дуленима, јер је ноћ већ била пала, када је борба завршена, и јуче изјутра кренули су ка Хациним Ливадама, у коме су се прикупили остаци свих разбијених комунистичких банди из

Шумадије. Око 11 часова пре подне у овом малом грузанском брдском селу развила се борба која је трајала неколико часова, скоро све до мрака, док најзад добровољци нису на јуриш освојили зграду основне школе, у којој је био смештен штаб комуниста.

У упорној борби, која је вођена сатима по густој снежној вејавици и мразу, убијено је преко тридесет комуниста, неколико их је рањено, а ухваћени су живи и доведени у добровољачки штаб разбојник Мирослав Стаменковић, касапин из Јагодине, који је многобројна убиства над српским сељацима извршио и који се нарочито био специјализирао за терористичке акте експлозивима, даље, Радмила Јовановић и Милица Милојковић, раније свршена ученица четвртог разреда гимназије, обе из Крагујевца, које су ови несавесни злочинци завели и са собом свуда вукли.

У Хациним Ливадима добровољци су запленили веће количине оружја, међу којима и два пушкомитраљеза, муницију и велику комунистичку архиву, у којој је нађено читаво стовариште летака, брошура и пропагандистичких књижица ко комунистичке садржине.

ЈУНАЧКА СМРТ ДВАНАЕСТОРИЦЕ ОДРЕДНИКА И ДОБРОВОЉАЦА

На жалост, ова дводневна борба стала је скупих жртава и добровољачке и остале оружане одреде, јер је дванаест јунака погинуло или подлегло тешким ранама, које су задобили. То су ови јунаци из шумадијског добровољачког одреда и из крагујевачке жандармеријске чете: потпоручник Драгослав Ђорђевић, водник Сава Ђаковић, неустрашиви јунак из многобројних борби против комунистичких банди; наредник Селимир Велимировић, поднаредник Станоје Марјановић, добровољци Петар Миљановић, Петар Шепут, Миливоје Миловановић, Милоје Чолић, Стеван Кукић, Срећко Ерић и свршени богослов Драгослав Парезановић. Тела ових палих јунака пренета су у Крагујевац, где су данас на најсвечанији начин сахрањени.

Крагујевац је на врло видан начин одао последњу пошту овим јунацима, који су се борили за спас и добро српског народа. У круг војне болнице, где су у капели била привремено смештена тела палих јунака, дошле су хиљаде грађана, људи, жена и деце да узму учешће у тужном спроводу. Читаво двориште војне болнице испуњено је било крагујевачким грађанством. У капели војне болнице лежали су ковчези са посмртним остацима палих хероја. Старешине и другови палих добровољаца и војника изнели су на својим рукама дванаест оловних мртвачких сандука из капеле и пренели и у камионе, наше и немачке. Неколико десетина венаца и јастучића са одличјима палих јунака стављени су на чело поворке, одмах иза дванаест крстова.

Ту је била и војна музика, која је интонирала посмртни марш. За крстовима и венцима кретало се неколико камиона са ковчезима, а за њима породице погинулих, њихови другови и грађанство. Спровод је кретао Краља Александра улицом према Саборној цркви и поворка је била на километре

дуга. Све остало грађанство Крагујевца, уколико није узело учешћа у поворци, стајало је у шпалиру са обе стране улица којима је поворка пролазила.

Последњи поздрав палим јунацима

Пред Саборном црквом посмртне остатке палих српских јунака сачекали су представници немачких војних власти и српски виши и нижи официри. При уношењу ковчега са посмртним остацима, представници немачке војске одали су почаст палим српским јунацима. На опелу у цркви узело је учешћа сво свештенство Крагујевца. Војни свештеник Душан Николић одржао је говор, у коме је између осталог рекао:

„Још један тужни опроштај, који нам даје нов печат и нову снагу. Још један херојски подвиг, несебично жртвовање, достојно дивљења и дубоког поштовања. Ова поносна чеда Светосавља и српског народа у овом најконфузнијем времену српске историје, по своме здравоме инстинкту, здравој и националној свести, моралу и осећању изабрали су једини прави и истинити пут спасења српског народа и српске отаџбине. Видевши тешки удес српскога народа и његову трагику данашњих дана, а по своме расном патриотизму и дубоком осећању љубави за свој народ, пошли су храбро у борбу и заложили су животе своје да би Србин и име Србиново могло живети у слави и части. Они су постигли свој циљ, јер су умрли за отаџбину. Нека им је слава!“

У цркви се проломило: „Слава им!“

Пред црквом су се са палим јунацима опростили командант шумадијског добровољачког одреда Марисав Петровић и неколико њихових другова.

На гробу је говорио капетан прве класе, Срећко Симеуновић, помоћник команданта радне службе, који је у опроштају са својим друговима истакао њихово ретко пожртвовање у борбама, у којима су на терену за спас и добро српскога народа учествовали.

Плотун, испаљен од њихових другова из добровољачког одреда, одао је последњу почаст палим јунацима.

Р.С. (бр. 118, 14. новембар 1941.)

НОВИ ПОРАЗИ КОМУНИСТИЧКИХ РАЗБОЈНИКА

УНИШТЕЊЕ

ТЕРОРИСТИЧКИХ ГРУПА КОД ЈАГОДИНЕ

**ЈЕДНА ТЕРОРИСТИЧКА „ТРОЈКА“ ПРЕДАЈЕ СЕ САМА СРПСКОМ
ОРУЖАНОМ ОДРЕДУ**

Јагодина, 20. новембра

Пошто се свака појава комуниста у већим бандама у овом крају свршила њиховим страховитим поразима и погибијама, то су комунисти били

принуђени да одустану од сакупљања у чете, зашто им већ и потребно људство недостаје, већ су хтели да пређу на акцију путем терористичких тројки, комунистима је остало за ту сврху 24 човека, подељених у 8 тројки, а које су образоване из разбијене комунистичке банде Љубише Ђорђевића и политичког комесара Бошка Ђурђевића, који је и сам тешко рањен у главу у последњем поразу своје банде.

Све су ове тројке биле стављене под команду Свете Живановића, званог Светице из села Мишевића. Терористи су приликом поласка из свог дотадашњег логора у селу Дурлану (Дулену?) добили наређења да се 16. ов. мес. састану у 8 часова јутра у селу Шуљковцу. Дотле су имале да се пребаце растурене преко разних праваца. У Шуљковцу су имали да буду упознати са планом терористичке акције, која је имала да отпочне серијом појединачних атентата у Јагодини.

Овоме тако добро израђеном плану за терористичку акцију недостајало је само једно: предвиђање да је већ и многим комунистичким одметницима дозлогрдила лудачка и злочиначка акција, у коју су многи и силом увучени. Чим су се ослободили међусобне шпијунаже, која постоји у свим комунистичким организацијама, и пушкомитраљеза и револвера црвених командира и политичких комесара уперених у своја леђа, тројица одметника из једне терористичке тројке, прво што су урадили када су се нашли сами, било је то да су потражили оружане снаге генерала Недића да им се предаду. 15. ов. мес. у подне ова тројка је наишла на српски оружани одред из Јагодине и предала му се са свим оружјем и експлозивима. Ови комунистички терористи, који су за своје црвене вође имали само мржњу, одмах су команданту оружаног одреда саопштили цео план за терористичку акцију, правце кретања појединих тројки, место и време састанка и све што су о јатацима и сарадницима комунистичких банди знали.

Обавештен тако до детаља о намеравању терористичкој акцији, командант одреда мајор Марић могао је да припреми бандитима замку.

Хватање тројке која је опљачкала једну сеоску општину

Међутим, у времену, још док је та једна тројка тражила српски оружани одред да му се преда, друга једна тројка из те терористичке групе упала је и истог тог дана, 14. ов. мес. у 9 и по часова изјутра у село Штипље и опљачкала сав новац из сеоске општинске касе. Сељаци овога села одмах су упутили гласника српском оружаном одреду да га обавесте о појави бандита и пљачки коју су у њиховом селу извршили. Пошто је у то време командант одреда већ био од одметника, који су се предали, обавештен о правцу кретања и ове тројке, то је одмах још исто по подне послао потеру за њоме и у 10 часова у вече тројица терориста, који су опљачкали Штипље, пали су живи у руке српским војницима и без борбе, јер су ухваћени на ноћишту. Код њих је нађен

новац који су опљачкали из општинске касе у Штипљу, али не сав, јер су већ извесну суму били дали неким својим јатацима.

Опкољавање места састанка комунистичких тројки

За то време, шест преосталих тројки, не знајући шта се са две већ догодило, наставиле су свој пут ка Шуљковцу. Са друге стране, кретали су се и српски оружани одреди да те терористе униште на месту њиховог састанка. Покрети су били подешени тако да тачно у јутро 16. ов. мес. Шуљковац буде опкољен са свих страна. Тачно у 8 часова овога дана све чете од три одреда, који су долазили са свих страна концентрично, имали су да опколе основну школу у Шуљковцу, у којој је дат састанак терористичким тројкама.

У рану зору 16. ов. мес. почео је да се стеже обруч око села. Један одред долазио је од села Драгошевца, одред Гордићев из Рековца долазио је преко села Урсула, једна владина чета из Јагодинског одреда ишла је преко села Бунара, друга чета преко села Драгоцвета, један одред преко села Међуреча, а један косом између реке Лугомира и реке Белице. Већ у 7 часова јутра затворио се обруч од владиних оружаних снага око Шуљковца.

Међутим, тројка у којој је био и командант терориста Света Живановић, и која је последња стизала на место састанка, приметиле је српске војнике како опкољавају село и покушала је да се пробије кроз овај смртоносни обруч. Један од ове тројице, неки Радомир Стефановић, носио је пушкомитраљез. Ова тројица терориста, пошто су отворила ватру из пушкомитраљеза, појурила је бацајући бомбе да се пробију. Међутим, ватра коју су српски војници и четници на њих отворили, покосила је сву тројицу. И терористички командант Света Живановић, и пушкомитраљезац Стефановић и трећи члан тројке, неки Радовановић, били су побијени.

На страни владиних трупа при уништењу ове тројке једино је лакше рањен комадом бомбе каплар-граничар Стојан Дисаћ.

Заробљавање комунистичких терориста

Док су једни војници из владиних одреда уништили тројку, која је хтела да се пробије, други су похитали и опколили школу. Разуме се да је борба, која је почела већ на ивици села, алармирала бандите који су покушавали да се сакрију по појединим сељачким кућама. Ипак од 11 терориста, колико је било дошло у школу у Шуљковцу, сем оне уништене тројке у којој је био њен командант, одредници и владини четници похватили су после краће борбе, у којој су највише употребљене бомбе, девет терориста, док су једино два успела или да се сакрију или умакну.

Међу овим заробљеним терористима налази се и једна жена, нека Десанка Барјактаревић.

Пошто су овако готово сви терористи побијени или заробљени, владини одреди су на основу исказа заробљеника отпочели лов за комунистичким јатацима, а исто тако су пронашли и два скровишта комунистичке спреме и хране.

Код комунистичких јатака, бившег председника општине села Шантаровца, Драгомира Лазаревића, нађено је око 1000 кг пшенице, коју су комунисти ту оставили за своју исхрану. Јатак је ухапшен.

У истом овом селу у једноме скривеноме бунару нађено је скривено комунистичко слагалиште, у коме је, поред осталог, нађена 31 војничка чутурица, једна писаћа машина и један куфер пун комунистичке архиве, књига и штамбиља. Све ово били су комунисти склонили после својих последњих пораза. Још четири комунистичка јатака, из овог истог села, од којих је један био њихов комесар за прикупљање хране, ухваћени су.

Са 20 заробљених и похватањих комунистичких бандита и њихових јатака, и са пленом у оружју и спреми вратили су се оружани одреди Јагодини, којој су овом својом акцијом чишћења осигурали мир и од појединачних терористичких злочина.

М.М. (бр. 119, 20. новембар 1941.)

ПОРАЗ БАНДЕ ЈЕДНОГ БИВШЕГ
РОБИЈАША

Параћин, 22. новембра

У селу Лебини, у срезу параћинском, изненадио је један владин оружани одред разбојничку банду одбеглог робијаша Милосава Савића из Лебине. У овој борби овај робијаш и комунистички вођа тешко је рањен и заробљен, док се његова банда распрштала у бегству, бацајући оружје и спрему. Заплењено је девет пушака и разна друга спрема, док трагови крви на терену показују да има десетак рањених.

В.Ј. (бр. 121, 22. новембар 1941.)

СВЕСНА ШУМАДИЈА ЗБИЈА СВОЈЕ РЕДОВЕ

НА СВОМЕ ПУТУ КРОЗ СРБИЈУ,
МИНИСТАР НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ г. ОЛЋАН
ВРШИ ОРГАНИЗАЦИЈУ СВИХ ПОЗИТИВНИХ СНАГА

АКЦИЈА МИНИСТРА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ НАИШЛА ЈЕ НА ОДУШЕВЉЕН
ПРИЈЕМ КАКО У ГРАДОВИМА, ТАКО И У СЕЛИМА

Деспотовац, 23. новембра

Дубоке су и тешке ране наше мале и миле Србије, незајажљив је њен бол. Али из тог христовског бола и из тих рана, које још лопе топлу крв,

никнуће нова Србија, онаква Србија за коју су гинула витешка покољења о којима ми данас сањамо.

Док меци наших блудних синова фијучу, један министар владе Спаса је кренуо кроз Србију да живом, окрепљујућом речју и видним делом покаже и онима који још нису прогледали, и чије је срце испуњено мржњом на све што је српско, како се ради, како се лече ране народне. Већ скоро две недеље министар народне привреде г. Михајло Олћан, у пратњи свога секретара г. Божидара Најдановића, обилази Жупу и кршну Ресаву, и ствара. Ствара у најпотпунијем смислу речи.

Министар г. Олћан је наишао на пуно разумевање најширих слојева народа по овим сиромашним крајевима. Његов рад, који се битно разликује од рада досадашњих министара, наишао је на одушевљење какво ови крајеви већ одавно не памте. Сељак и грађанин, занатлија и интелектуалац, сви имају пуно разумевања за акцију министра г. Олћана. Његовом конструктивном раду ова општа сарадња даје још више одлику истинског и идеалног грађанства, за којим је овај напаћени народ више него жудео, а о којим је готово престао да сања...

Г. Олћан је пре десет дана кренуо на терен, са жељом да на лицу места изврши организацију свих позитивних снага у солидарној борби против комуниста – српских гробара. С друге стране, његова је жеља да заведе ред који народ толико очекује, да поврати ауторитет власти, без које се не може ни замислити живот у једној организованој целини, која се зове држава. А када се то оствари, онда ће наши градови, наша престоница, имати и оно што је потребно за живот. Дрво већ у великим количинама стиже у Београд, капацитет ресавских рудника и сваког дана повећава и спроводи се организација набавке животних намирница, које ће такође у најскорије време стићи у престоницу.

До сада г. Олћан је посетио Крушевац, Трстеник, Врњачку Бању, Љубостињу, Жичу и Краљево. Он је лично обишао све ресавске руднике и издао налог да се по сваку цену имају наставити започети радови. Са ресавско-раваничким четничким војводом Блашком, који нам је овом приликом гостољубиви домаћин, министар г. Олћан је осигурао све руднике које чувају јаки четнички одреди. Затим, г. Олћан је обишао Ниш, где је имао дужу конференцију са баном Моравске бановине, задржавао се дуго у Алексинцу, Ражњу и Параћину. Свуда је г. Олћан пришао енергично решавању градских и сеоских потреба, свугде је постигао пун успех.

Није познато колико ће се г. Олћан задржавати још на путу, али, судећи по свему, неће стићи у престоницу пре почетка идућег месеца. У пројекту је још један велики низ путовања кроз поменуте крајеве Србије, који ће бити плодноснији. Кроз који дан, министар Народне привреде г. Олћан ће упутити нарочит поздрав престоници. Његово је дубоко уверење да ће грађани престонице имати пуно разумевања, и да ће и у њима превладати глас

родољубља и националне свести. На челу са Београдом, али српским Београдом, Србија треба да васкрсне.

Р. Павловић

ПОСЕТА МАНАСТИРУ МАНАСИЈИ

Манасија, 24. новембра

Министар народне привреде г. Михаило Олћан наставља свој пут кроз Србију. Неуморан и предузимљив, министар г. Олћан је већ у неколико махова имао прилике да на лицу места покаже како решавању народних потреба треба да се приступи без околишања, без обзира на тренутно стање, већ смелошћу и енергијом која задивљује. Благодарје г. Олћану, ресавски рудници угља су сасвим прорадили, и пре неколико дана су послати први транспорти лигнита за Београд. Истина, то још нису велике количине које би евентуално могле да подмире потребе београдског грађанства, али, у сваком случају, оне већ сада добро долазе, а с друге стране, ови транспорти угља и дрва су јасан доказ да су у целом овом делу Србије, а нарочито у Ресави и у великом делу Поморавља влада мир.

У понедељак, 24. о. м. министар г. Олћан посетио је манастир Манасију, задужбину деспота Стевана Лазаревића, која се налази само три километра далеко од Деспотовца. Одмах по свом доласку, г. Олћан се интересовао за могућност сече дрва у огромним манастирским шумама, које је првокласно и које треба да буде искључиво намењено Београду. Пошто је постигао пуну сагласност са управом манастира, г. Олћан је затим разгледао сам манастир, који је на њега својом лепотом оставио најдубљи утисак. Подсећајући се на стара протекла времена српске славе, истичући актуелност политике деспота Стевана Лазаревића, који се на почетку 15. века са својим народом налазио у једној ситуацији, која има необично много сличности са данашњим положајем српског народа, г. Олћан је дао изјаву која би требало у неку руку да буде порука Београду и његовим грађанима. Министар г. Олћан је, између осталог, рекао:

Испод и око ових историјских српских, деспотских и светосавских зидина извиру две велике енергије. Једна је енергија српска и духовна, а друга је физичке природе. Никада оне нису биле потребније српском народу, него данас. Духовно осиромашен, једино се на извору овог духовног богатства може поново обогатити. Обогатимо ли се на њему српским православним светосавским благом, и друга блага материјалне природе која је Бог по читавом овом крају просуо у великом изобиљу, биће наша народна и имаћемо само према њима руку да пружимо. Ако се на овом светосавском извору болни окрепимо и поново оздравимо, брзо и лако, кроз најкраће време наћи ћемо пута, начина и средстава да велика блага материјалне природе за добро народа искористимо.

Сам манастир Манасија, ризница нашег српског светосавља, обдарен од давнина, почев од деспота Стевана, великим добрима располаже и данас, поред осталог, и шумом, боље рећи прашумом, од ништа мање него милион стабала, од којих понека дају 15 кубика дрва. У читавој овој околини толико је угља, да слободно можемо рећи да се налазимо и на једном великом базену. Али дрво се не сече, угљ се не копа ни приближно у оној мери колико би то било потребно и могућно, и то само из разлога-иако то можда звучи чудно из уста једног министра народне привреде-што

се наш народ досад напајао на другим туђим духовним изворима, заборављајући своје српске и светосавске светиње.

Ако Божјом помоћу отклањамо тешкоће у које нас је туђински дух, који тече из туђинских извора, увалио, кроз неколико месеци, с првим данима дивног пролећа, појавиће се пред овим светим зидинама весници новог доба и нове српске славе, доћи ће наша српска омладина, сврстана у редове добровољачке радне службе, наоружана најмоћнијим алатом-својим српским духом-и споредним инструментима, пијучима, ашовима, мотикама и ваљцима, изградиће друмове, прелазе и мостове, отвориће пут, којим ће велика количина енергије у облику дрвета и угља потећи ка централама, фабрикама и српским домовима, да се српчад не мрзне више поред хладних огњишта, као ове зиме.

Народна и привредна политика, пошто ће убудуће вође српског народа моћи да буду само они који су се оспособили за часне и тешке задатке на српском извору, створиће могућност да сваки динар, који се добије од ових радова, остане у рукама наше народне светиње-светог манастира, и неће, као досад, отићи јеврејско-капиталистичке руке. А та и таква политика, којом ће у првом реду морати да буду прожети црквени архипастири, биће највећа гаранција да ће се огромна блага на тај начин створена, а намењена српском народу од ктитора светог манастира Манасије, једино и искључиво у корист народа бити употребљена, завршио је своју изјаву г. Олћан.

Пошто је издао неколико хитних наређења у вези са сечом дрва и копања угља у овом подручју, министар народне привреде г. Олћан се вратио у Деспотовац, где је истог дана одржан народни збор.

Радослав Павловић
(бр. 124, 26. новембар 1941.)

МИНИСТАР НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ Г. ОЛЋАН У ПАРАЋИНУ

Параћин, 25. новембра

У понедељак увече допутовао је министар народне привреде г. Михаило Олћан у Параћин, у пратњи свог личног секретара г. Божицара Најдановића. Данас пре подне министар г. Олћан одржао је ширу конференцију са представницима Општине, као и са представницима српских оружаних власти у Параћину. Министар г. Олћан је такође посетио Теокаревићеву фабрику, и том приликом одржао радницима краћи говор, у ком је нарочито истакао и подвукао сву несопијалност комунистичких гледања, нарочито на радничка питања.

Данас по подне министар г. Олћан продужио је за Крушевац.
(бр. 124, 26. новембар 1941.)

ПРОДИРАЊЕ ВЛАДИНИХ ТРУПА КРОЗ ГРУЖУ

Крагујевца, 26. новембра

Пошто су добровољци из Шумадијског добровољачког одреда уништили комунистичке банде код Дулена и Хациних Ливада, они су се

повратили у Крагујевац. Међутим, када је 21. ов. мес. један оружани одред под командом капетана I кл. Стикића, прошавши преко села Баре, Цикоте, Рековца, Горње Сабанте и Дулена, дошао пред Хацине Ливаде, сељаци су га обавестили да се у селу налази једна мања група комунистичких бандита. Одред се развио за борбу и после првих метака бандити су побегли главом без обзира. У згради школе одредници су нашли 50 хлебова, на којима је била утиснута комунистичка петокрака звезда.

СРБИЈА СЕ ОСЛОБАЂА ТЕРОРА ЦРВЕНИХ БАНДИТА

РЕСАВА МИРНО ТЕЧЕ...

У овом делу Шумадије давно није било тако мирно
као данас

Манастир Манасија, 24. новембра

Никада није у крсној Ресави било тако мирно и сигурно као данас. Па и сами брегови, голи и испрани од киша и снегова, изгледају питомије него пре неколико година. Јер, не треба заборавити да је Ресава родила Дражу Глигоријевића и да се по њеним врлетима годинама крио један Бабејић.

Али, данас је у целој Ресави мир. Пре више од месец дана покушали су „партизани“, да се угнезде у њеним гудурама и да, као Бабејић, сеју смрт међу мирним становницима, да плачкају оно мало имовине коју је сиромашан ресавски сељак стекао, борећи се са ђутљивом природом. Покушали су блудни српски синови да и у овом крају почине недела, и онда да се цинички смеју-сузама једнога народа.

Само, ту су се „партизани“ грдно преварили. Они су наишли на старог војводу кучајског Блашка, коме је шума и отац и мајка, а који изнад свега воли свој намучени српски народ. Наишли су на јунака који је још као незрело дете узео пушку у своје слабачке руке и пре много година отпочео да бије битку за добро и срећу свих Срба.

Данас војвода Михајловић то исто чини. Око њега су деца његових пријатеља са којима је прешао Албанију, са њима он данас чува Ресаву и величанствено леп манастир Манасију, задужбину деспота Стевана, у којој је Константин Филозоф у дуге ноћне сате читао књиге староставне и писао пламена слова српског духа и српског светосавља.

Ресавски рудници раде, из њихових окана тече угљена река. А лошим и излоканим путевима низ ресавску долину брекћу огромни камиони и возе драгоцени товар у градове и паланке, где ситна дечица пиште од студи. Старе букве прште под ударцима оштрих секира. Из њихових огромних тела слажу се високи метри дрва. Сељаци...преоравају последње њиве...вуку плугове, а жене из...бацају зрно пшенично у земљу, зрно које је већ одавно требало да буде посејано. А пољима патролирају момци војводе Блашка и чувају Ресаву.

Војвода кучајски, Блашко Михајловић, заслужије засебан пасус. Већ више од месец дана ниједан метак није испаљен у Ресави, у крају где се људи за ситницу машају оштрог ножа. Његов наступ, његова сигурност у акцију и његова правдољубивост створили су код народа осећање великог поштовања. Код њега нема врзмања. Или двадесет пет батина или метак. А то се заиста мора поштовати. Само, никада без разлога, никада неоправдано. И када неко добије двадесет пет батина, онда још пољуби војводу у руку. Јер, војвода се никада без разлога не лаћа дреновог штапа.

Покушала је „црна берза“ да ради по Ресави. Њени највештији представници из Београда су безобразно покушали да се играју са војводом Блашком. Једнога дана био је пазарни дан у Деспотовцу. Велики број црноберзијанаца из престонице допутовао је у Деспотовац. Војвода Блашко их је пустио да се на миру накупују свега до миле воље. И то сасвим јевтино да се накупују намирница. А онда је са својим момцима блокирао целу пијаци и целу варошицу. Да ниједан црноберзијанац не би умакао. Затим је батина ступила у дејство. Јавно, да сви виде како Блашко кроји правду и треби одроде и шпекуланте.

Молили смо га да нам каже имена београдских црноберзијанаца који су имали прилике да окусе његов дреновац. Он је то одбио:

- Море, оставите их. Што да имена објављујете. Било, па прошло. Они су сада поштени људи, то је више него сигурно. И биће поштени људи докле год Блашко живи, јер моје се име лако не заборавља. А, богами, ни моје батине... Само три дана да гоним црну берзу по Београду, па да видиш одједном поштених људи...“.

И избеглице је војвода Блашко братски примио и сместио. У срезу деспотовачком их има преко 800. Свима њима је он нашао рада и зараде.

- Ама, много су тужни ти људи. Дуго их држи њихова туга, а баш им ништа не вреди. Док је Блашка, биће и њима живота, развеселићу ја њих...

Узгред будиречено, у одредима војводе Блашка има доста избеглица.

Мирне су ноћи у Ресави, у миру живе њени становници. Јер уз њих је војвода Блашко. Нема у Ресави партизана, рудници угља раде и дрва се секу. Сељаци сеју последње њиве. Дреновак војводе Блашка виси у његовој соби. С тим нема шале. То знају и партизани...

Радослав Павловић (бр. 127, 29. новембар 1941.)

ПОГИБИЈА ДВА КОМУНИСТИЧКА БАНДИТА

Свилајнац, 2. децембра

Пошто се дознало да се у селу Јасенову, у срезу ресавском крају комунистички бандити и пљачкаши Владислав Илић и Светислав Најкић, владин оружани одред из Свилајнца упутио је једну јаку патролу у Јасеново да све бандите похвата. Међутим, када је патрола дошла пред кућу у којој су се ова два одметника крила, они су отворили на патролу ватру из пушака.

Одредници су опколили кућу и после двочасовне борбе успели су оба бандита да убију. Патрола није при томе имала губитака.

(бр. 128, 30. новембар 1941.)

ШТА СВЕ ОТКРИВА ЖИВОТ ЈЕДНОГ ЖАЛОСНОГ ПРЕДСТАВНИКА
НАШЕ ПРОСВЕТЕ

ОД ПОЛИТИЧКОГ ПАРТИЗАНА
ДО ШУМСКОГ БАНДИТА

Политиканерска и разбојничка каријера
учитеља Милорада Жунића „Баце“

I

Какве је разорне последице оставило политичко партизанство у нашем народу и колико му је бескрајно много зла причинило, на необично рељефан начин показује случај једног мирнодопског политичког партизана, Милорада Жунића, „Баце“, учитеља из Рековца, који је сада, за време комунистичке злочиначке акције постао један од вођа партизана из шуме. Милорад Жунић, који је рођен у Рековцу, и као учитељ читаво време провео у Рековцу и околини, истакао се већ од почетка своје учитељске каријере, не као просветни радник, не као васпитач омладине, већ као бесомучни политички партизан. Он је тип оног поквареног србијанског политиканера, коме је цео живот испуњен политичком ситуацијом, кортешовањем разним посланичким кандидатима, демагогијом и ситним, прљавим партизанским интригама. Неугледан, ружан, тако мали растом, да је добио надимак „Баца“, зао, коруптиван, са свим негативним особинама нашег послератног човека, он се, чим је ступио у службу, одмах бацио у политику, и то ону типичну сељачку, кортешку политику. Припадао је редом свима странкама. Био је прво републиканац, потом је био једно време демократа, па се онда пребацио у радикале, а после 6. јануара био је најватренији присталица југословенске радикалне демократије. Одавде, како су се странке мењале, тако је и он мењао своја убеђења, био је члан ЈНС, затим Јевтићеве организације, и најзад ЈРЗ. Увек је био десна рука владиног кандидата за срез левачки. И, као такав, стекао је и власт у своме срезу која му, као учитељу, ни најмање није припадала. На свима зборовима појављивао се онако мали, са штапом у руци, мало погрбљен и био је од највећих букача, било да је требало славити владиног кандидата, или нападати, или нагрђивати, па чак и тући противничке кандидате.

**„Баца“ телефонским разговором премешта
среског начелника**

Типичан пример за безвлашће и политички неморал, који је владао у нашој земљи последњих двадесет година, даје опет овај исти „Баца“, када је његов кандидат био постао министар унутрашњих дела, а то није тако давно било, и када је требало вршити изборе у мају месецу, пре неколико година. У Рековац је био дошао нови срески начелник. Овај нови представник управне власти тек је био стигао у Рековац, и још није његов намештај био истоварен из кола, када је у његову канцеларију упао неугледан, ружан човечуљак и прве речи са којима га је ословио, биле су:

- Јел'те ви, господине начелниче, кажите ви мени, хоћете ли ви радити за нас или не?

- Ко сте ви, шта тражите овде? - упитао је срески начелник овог човечуљка.

- Ја сам Милорад Жунић, учитељ, и главни организатор за владину странку.

Жунић је рекао још и село у коме је био учитељ.

- А ко је вас пустио да дођете овде?- питао је начелник.

- Мене није потребно нико да пушта, јер ја себи дајем одсуство,- одговорио је са пуно поуздања „Баца“.

- Да се одмах чистите на своју дужност, иначе ћете још данас бити ухапшени.

„Баца“ је погледао с презрењем среског начелника и рекао му:

- А ви, да се не распакујете, јер ћете још данас бити премештени.

После тога „Баца“ је, заједно са својом батином, тријумфално изашао из среског начелства и упутио се на пошту и тражио телефоном министра унутрашњег дела. Два сата доцније стигао је телеграм да се срески начелник премешта у бановину, која је за управне чиновнике значила депо из кога се после иде у пензију.

Политички партизан претвара се у шумског бандита

Требало је да дође рат, потом комунистичко одметање и бандитизам, па да се овај учитељ, који је место просветног рада цео живот посветио партизанству, претвори у шумског партизана. Доиста, чим је после објаве рата Совјетској Русији од Немачког Рајха отпочело комунистичко вршљање по Србији, Милорад Жунић „Баца“ нашао је да се отвара ново поље за његове партизанске способности. Одмах је покупио неколико десетина нерадника, комунистички оријентисаних омладинаца и најгорег сеоског олоша, наоружаних оружјем које је заостало после слома југословенске војке, и почео пљачку и терор у левачком срезу.

Први његов забележен бандитски подвиг одиграо се у ноћи између 7. и 8. августа. Те ноћи је „Баца“ на челу једне банде од осамдесет људи, од којих је већина била ненаоружана, напао изненада на жандармеријску патролу у селу

Слатини и успео је да жандарме разоружа и да њихово оружје раздели оним члановима своје банде, који још нису били наоружани.

Од тада скоро сваки дан доносио је по један нови злочин „Баџине“ банде.

Пљачкање општинских каса

Пре подне 10. августа упао је „Баџа“ са двојицом бандита, наоружаних пушкама, револверима и бомбама у општину Великокрушевачку, док је петнаестак бандита оставио напољу да држе сељаке под претњом наперених пушака, и узео је из општинске касе 4.500 динара. После тога „Баџа“ је изашао пред општину и сељацима, које су бандити силом ту скупили, саопштио је да они не смеју више да плаћају државни порез. После тога изгубио се са својом бандом и опљачканим новцем.

Истог вечера у 21 час, „Баџа“ је упао са тридесет наоружаних бандита у Рековац, у коме је тада било само једанаест жандарма. Он се није усудио да продре у средину вароши, већ је напао на одељак Финансијске контроле, који се налазио на самој ивици вароши, а то су били и станови органа Финансијске контроле. Бандити су упали у поједине станове и похватили финансије у постељама, одузели им оружје и потом се удаљили из Рековца.

Пљачкање Рековца

Да би извршио напад на Рековац, „Баџа“ се није поуздао само у своју снагу, већ се удружио са бандом Бошка Ђуричића, адвокатског приправника, из Јагодине. Њих двојица, окупивши око себе осамдесет бандита, упали су петнаестог августа око четири часа ујутру у Рековац, и неопажено се упутили у стан жандармеријског капетана Властимира Илића, водника жандармеријског вода. Бандити су капетана везали и потерали испред себе, рекавши му да ће га убити, ако жандарми из станице буду дали отпор. Са везаним жандармеријским капетаном дошли су пред станицу и онда је капетан Илић издао једанаесторици жандарма наређење да не смеју да пуцају нити да дају отпор, јер ће, иначе, он први бити убијен. Капетан Илић наредио је даље жандармима да предаду оружје Жунићевим бандитима, обећавајући да им се у том случају ништа неће десети. Жандарми су положили оружје, које су бандити покупили заједно са муницијом, а жандарми су наредили да напусте Рековац. Пошто су разоружали жандарме, бандити су се упутили у пошту, продрли су у зграду, полупали су телефонску централу и телефон, посекли све телеграфске и телефонске жице и узели из касе седамдесет хиљада динара, колико су тамо нашли. Из поште су прешли у Пореску управу и тамо су спалили све пореске књиге и хартије од вредности, а из касе су узели деведесет хиљада динара.

После ове две успешне пљачкашке операције, бандити су прешли у среско начелство, из кога су узели двадесет хиљада динара, који су тек били стигли за издржавање избеглица. Затим су спалили архив и све списе и књиге

на које су наишли. Чак ни намештај нису хтели да оставе читав, него су поразбијали столове, столице, ормане и, уопште, све што се дало демолирати.

Најзад су упали и у општину, спалили су целу општинску архиву и нашли су у каси нешто новаца и обвезница ратне штете, које су покупили.

Један једини становник Рековца придружује се бандитима

Пошто су опљачкали ова државна надлештва, покупивши из њих око сто девеведесет хиљада динара, бандити су ухватили општинског добошара. Жунић је наредио добошару да лупањем добоша објави грађанству да ће се у 9 часова на варошком тргу одржати због грађана, коме сви безусловно морају присуствовати. Ко од грађана не буде дошао на овај збор, биће одмах стрељан.

Цео Рековац слегао се на варошки трг и у 9 часова Жунић је одржао говор, а после њега говорио је и Бошко Ђуричић. Они су рекли да су они ослободили Рековац и да ће сада да ослободе целу Србију, али је зато потребно да им сви грађани приступе, и да ће од њих добити и оружје и осталу опрему. Али, ма како да су се „Баца“ и Ђуричић размлативали и драли пред светом, успех је био више него бедан. Одазвао се један једини човек и то неки Миодраг Азањац, орган финансијске контроле у Рековцу, пореклом Црногорац, кога су бандити одмах наоружали и затим су сви заједнички напустили Рековац и упутили су се у правцу планине Јухор.

(бр. 130, 5. децембар 1941.)

УНИШТЕЊЕ ЈЕДНЕ ГРУПЕ БАНДИТА КОД ДЕСПОТОВЦА

Деспотовац, 3. децембра

Пре четири дана владин одред, који се налази у Деспотовцу, био је обавештен да се код села Липовице појавила једна група од двадесетак наоружаних комунистичких бандита, која се кретала са намером да се преко села Беле Реке пребаци у Подгорац.

Чим је ово обавештење примљено, одмах је упућен јачи одред добровољаца под командом мајора Марењлића. Добровољци су успели да комунисте опколе у селу Липовици. Угледавши добровољце, комунисти су покушали да се спасу бекством, али када су видели да са свих страна праште пушке и пушкомитраљеви, понудили су предају. Ниједан од њих није успео да се спасе. Заробљено је 19 бандита са 2 пушкомитраљеза, 16 пушака и 9 бомби, као и врло много муниције.

Похватани бандити су доведени прво у Деспотовац, а потом су спроведени даље, ради саслушања и суђења.

Жртва на страни жандарма није било.

ШТА СВЕ ОТКРИВА ЖИВОТ ЈЕДНОГ ЖАЛОСНОГ
ПРЕДСТАВНИКА НАШЕ ПРОСВЕТЕ

ОД ПОЛИТИЧКОГ ПАРТИЗАНА
ДО ШУМСКОГ БАНДИТА

Политиканерска и разбојничка каријера
учитеља Милорада Жунића „Баце“

II

Приликом овог напада на Рековац међу бандитима, поред Бошка Ђуричића и Жунића Баце, примећени су и Душан Јовичић, ђак осмог разреда гимназије, син Анђелка Јовичића, пекара из Рековца, а рођени сестрић Жунићев. Овај Јовичић је у новембру ухваћен од српских добровољаца у Рековцу и спроведен је у Крагујевац. Он је био познат под именом „Бадиновац“. Са њим је био и други Жунићев сестрић, Божидар Јовичић, по занимању опанчарски радник, који је убијен доцније 31. октобра у борби са четницима приликом ослобођења Рековца, даље, неки Славољуб Поповић, родом из Ратковића, земљорадник, стар 26 година. Он је 16. новембра ухваћен од одредника у Ратковићу и изведен је пред преки суд. Са њиме је био, такође, и Ратомир Ристић, студент медицине из Велике Сугубине, који је још раније био познат као комуниста и као такав хапшен 1940. године у Београду. Банда „Бацина“ задржавала се стално око Рековца и 18. августа око 16 часова поново је упала у варошицу. Било је око двадесет бандита, које су предводили учитељ Жунић и финанс Азањац. Ови бандити позвали су све чиновнике и државне службенике и наредили им да одмах напусте посао и отпутују из Рековца, саопштивши да ће свако онај, који у року од 24 часа не изврши ово наређење, бити стрељан. Бандити су затим закључали канцеларије свију државних надлештава, узели су кључеве и повукли се на зеверозападну ивицу вароши, на место звано Спасићеве колибе, где су подигли свој логор.

Чиновници, чим су примили ово наређење, одмах су напустили посао и сви отпутовали из Рековца, у коме им је живот био у опасности.

Сестре и шурак „Бацин“ врше терор по Рековцу

У вароши „Баца“ је оставио као месног комесара свог шурака Милена Јовановића, столара, док су његове сестре Наталија Жунић, кафеџика и Дана Јовичић, жена пекара Анђелка Јовичића, чија су оба сина била у банди, вршиле прави терор по вароши. Заведена је шпијунажа, тако да нико није смео реч да проговори, јер се све одмах достављало „Баци“. У кафани Наталије Жунић заседао је комунистичко веће и доносило одлуке о животу и имању рековачких грађана. Дана Јовичић свакодневно је слала хлеб за банду, чак и кад се није налазила код Рековца.

Од државних чиновника после „Бациног“ наређења да сви напусте Рековац, остао је у вароши једино судски приправник Рафаило Михајловић, који се ставио у службу „Баце“ и био нека врста његовог политичког комесара за Рековац.

Пљачкање поште у Драгову

Деветнаестог августа „Бацина“ банда упала је у село Драгово, опљачкала пошту, разлупала телеграфску и телефонску централу, уништила све документе, које је тамо затекла, и онда се упутила натраг у Рековац, у који су стигли око 14 часова по подне. Док је један део банде остао у своме логору, „Баца“ са Азањцем и неколико наоружаних бандита прошетао је два три пута кроз Рековац, толико да становништво види да је он присутан. У исто време „Баца“ је преконтролисао да ли су чиновници извршили његово наређење.

Двадесет првог августа дошло је неколико бандита са једним колима и позвали су среског санитетског референта из Рековца, др. Стевана Вукушића да пође са њима да би лечио тројицу њихових болесника. Бандити су довели др. Вукушића у село Лоћику, које се налази на путу Белушић-Јагодина, где је у кућу сељака Алексе Стефановића постојала амбуланта за рањене и болесне бандите.

Успостављање државне власти у Рековцу

Да би се учинио крај вршљању ових разбојника, у Рековац је била упућена жандармерија, која је посела варош. Жандармеријски капетан прве класе, Светлић, посео је Рековац и предузео истрагу и одмах ухапсио главне комунистичке вође и рођаке „Бацине“, Милена Јовановића, Наталију Жунић и Дану Јовичић, који су после саслушања, на коме је утврђено њихово активно учествовање у комунистичкој акцији и терорисање и пљачкање становништва, осуђени на смрт и стрељани. Ухваћен је и лекар др. Вукушић, који није хтео да изда где се налази комунистичка амбуланта, али је силом био натеран, те је исту најзад показао. Када су жандарми ушли у село Лоћику и пронашли амбуланту, у њој није било ниједног више болесника ни домаћина, али је остала маса комунистичког материјала, као и нешто лекова. За казну, спаљена је ова амбуланта, а исто тако у Рековцу су спаљене куће „Бацина“ и његове сестре Наталије Жунић.

Док су наше власти трагале за његовим помоћницима и јатацима у Рековцу, „Баца“ је са својом бандом упао 26. августа у село Жупањевац, напао општину, спалио општинску архиву и разбио у њој телефонски апарат, из гњева што није нашао у општинској каси ништа од новаца.

Три дана касније „Баца“ је са својим бандитима упао у општину сиљевачку, разбио касу, у којој је нашао свега 250 динара и узео, затим спалио архиву, најзад је разлупао саму таблу са грбом и натписом, која се налазила на згради општинској.

Сутрадан, 30. августа, „Баца“ је са бандом упао у општину сибничку, разавлио је касу, у којој није нашао новца, већ само таксене марке и обвезнице ратне штете, што је купио и онда спалио општинску архиву.

Међутим, 2. септембра жандарми су изненада напустили Рековац и отишли за Јагодину. Пошто су га његови шпијуни о овоме одласку жандармерије обавестили „Баца“ је одмах по одласку жандарма упао у Рековац са неколико наоружаних бандита и повео са собом у планину Јухор своју жену Марину и кћерке Круну и Разуменку, која је такође учитељица.

СТРЕЉАЊЕ АПОТЕКАРА ДУШАНА КОЉЕВИЋА

У петак, 5. септембра око 17 часова, упао је учитељ Жунић са једном бандом од сто наоружаних људи у Рековац и одмах се је једна група бандита упутила у апотеку Душана Кољевића, апотекара, кога су везали и потерали Оловном улицом све до места званог „Дрвени пијац“. Овде их је сачекао учитељ Жунић са својим бандитима и наредио је да се апотекар Кољевић одмах стреља. Стрељање је извршио један сељак из села Лоћике, који је доцније ухваћен од четничког одреда и изведен пред преки суд у Јагодини и стрељан. После овог стрељања, „Баца“ је упутио своје бандите у стан Милована Перића, трговца, да и њега доведу ради стрељања, али је Перић био благовремено обавештен о појави бандита и успео је да побегне и да се сакрије.

После овог злочина, „Баца“ се привремено настанио у самом Рековцу, коме је нанео страховите материјалне штете разарањем и уништавањем државне, општинске и бановинске имовине, пљачкањем приватне имовине, терорисањем становништва, које је живело у сталноме страху да не буде побијено од „Бациних“ бандита. У међувремену, „Бацини“ бандити су уништили све што је остало од судске и општинске архиве, од архиве из среског начелства и пореске управе и прешли су на пустошење околине Рековца и целог Среза левачког.

(бр. 131, 4. децембар 1941.)

ШТА СВЕ ОТКРИВА ЖИВОТ ЈЕДНОГ ЖАЛОСНОГ ПРЕДСТАВНИКА НАШЕ ШКОЛЕ

ОД ПОЛИТИЧКОГ ПАРТИЗАНА ДО ШУМСКОГ БАНДИТА

Политиканерска и разбојничка каријера учитеља Милорада Жунића „Баце“

Охрабрен некажњеним злочинима, које је вршио у срезу левачком, „Баца“ се решио да свој терор пренесе и на друге крајеве и 20. септембра, пошто је прикупио 180 бандита, које је све потрпао на чезе и кола одузета од сељака из околине, он је се кренуо на Трстеник. Колона „Бацина“ износила је 36 кола и велики број јахаћих коња.

Али, десело се нешто, са чиме овај вођа бандита није рачунао. Од 18. септембра појавио се у околини Трстеника оружани одред војводе Богдана Гордића-Гочког, који је имао две слабе чете, једну, од 26 људи, коју је водио сам Гордић и другу, од 17 људи, левачку чету, коју је водио потпоручник Никола Левачки. Али, иако су били малобројни, људи из одреда војводе Гочког били су врло одважни четници, а сам Богдан Гордић је један од старих ратника из одреда војводе Вука.

Иако су бандити били знатно јачи, Гордић је са својим одредом решио да их нападне. Одред је сачекао бандите код Угљарева, на граници Левачког и Трстеничког среза и задао им тежак пораз. Четници су разбили одред „Бацин“ и нагнали га у бекство, гонећи га преко манастира Љубостиње и даље кроз манастирску шуму ка Божуровачкој коси, све до села Калудре.

Бандити су се повукли у манастир Каленић, а војвода Гордић је пребројавао лешеве бандитске остале на месту борбе, заробљенике и плен. Тако, 31 бандит био је убијен за време борбе или ухваћен и одмах на лицу места стрељан. Међу ухваћеним и стрељаним бандитима налазио се и неки Милојевић, који се, иако никад није служио војску, називао поручником. За њега је утврђено да је стрељао двојицу српских официра, и то једног мајора и једног поручника авијатичара, чију је униформу узео, те се тако сам произвео, после овог злочина, за официра. Одред Гордићев је овом приликом запленио и 23 чезе и 4 јахаћа коња и све их вратио сељацима од којих су били опљачкани.

Сутрадан, 21. септембра, нађен је још један мртав бандит, који је у борби код манастира Љубостиње био рањен, па се потом вукао све до шуме код села Калудре, где је издануо.

Борба око манастира Каленића

Пошто је војвода Гочки после овога успеха појачао нешто свој одред, он је 27. септембра извршио напад на манастир Каленић, у коме је „Баца“ начинио седиште за своју банду. После краће борбе, комунистички бандити су напустили Каленић, у коме су оставили леш погинулог свога економског комесара Јевтића, из Мотрића, као још једног тешко рањеног бандита, који је касније умро. Друга два тешко рањена бандита успела су да се извуку и нађена су касније у шумама између Надве и Дулена.

После два дана, „Баца“ је прикупио три одреда бандита, појачавши се и са бандом Бошка Ђуричића, која је оперисала у срезу Беличком, и кренуо је да поврати манастир Каленић. Војвода Гордић-Гочки са осамдесет шест људи дочекао је „Бацине“ бандите и, после дуже борбе, повукао се у Риљац да изврши допуну муниције и добије појачање. У овој борби само од једног

митраљеза из Гордићевог одреда погинуло је десет комунистичких бандита, док су шест рањени. На страни владиног одреда погинуо је активни поднаредник Аца Марић из Врњачке Бање, младић од деветнаест година, који је у овој борби показао изванредну храброст. Бандити су поред тога успели да заробе наредника Ђуру Коњићанина, родом из Новог Пазара, и још два четника, које су прво тукли и мучили, а потом стрељали.

Војвода Гордић успео је да у Риљцу појача свој одред, тако да је имао сто педесет људи, и онда је са њима првог октобра прешао у напад, ослободио поново манастир Каленић, кога су бандити потпуно опљачкали и све у њему уништили, и терао је „Бацину“ банду све до испред Рековца, на три километра од варошице. „Баца“ се повукао у планину Сиљевац. На месту борбе остао је један мртав и два рањена бандита. Како су, по наређењу „Бацином“, у срезу Левачком били на сто педесет места начињени прокопи на друмовима, и то прокопи дубоки један до три метра, а широки до три метра, то је војвода Гордић скупио сељаке из целог тог краја и наредио им да све те ровове затрпају. У року од два дана сви друмови у Левчу били су поново доведени у исправно стање.

После овога сукоба, „Баца“ се десетак дана са својом бандом нигде није појављивао. Међутим, да би показао ипак да је жив, упутио је једну терористичку групу, која је петог октобра у ноћи ставила експлозиве код два моста на Попинској Реци, између Трстеника и Врљачке Бање, и успела да их оштети.

За време свог боравка у манастиру Каленићу „Баца“ је са својим бандитима опљачкао све што је у манастиру нашао. Узео је пшеницу и кукуруз, отерао је сву манастирску касу, па је чак и црквене ствари од вредности узео.

Борба између банде „Бацине“ и „Контрабаце“

После затишја од десет дана, 11. октобра, „Баца“ је са својом бандом ушао у села Пољну и Милутовац, запалио је архиву пољанске општине и повео са собом бившег народног посланика Таку Додића, свештеника Љубишу Ђулаковића и учитеља Јеротија Павловића. Сву ову тројицу повео је у шуму да их побије.

Сазнавши за ово, војвода Гордић, који је ускоро после тога, због сталних својих сукоба са „Бациним“ бандом и упорног гоњења овог бандита-учитеља, добио надимак „Контрабаца“, кренуо је још преко ноћи са својим одредом и успео да стигне „Бацине“ бандите и да их нападне. У тој борби тројица одведених грађана успела су да се спасу, док је „Бацина“ банда почела да одступа. Настало је гоњење „Бациних“ бандита, који су бежали и оно је трајало све до 12. октобра увече. На месту, где је била борба, остао је један мртав бандит и два рањена, као и четири пушке.

Четрнаестог октобра, око 14 часова поподне, одред војводе Гордића Гочког стигао је поново „Бацину“ банду између села Белушића и Секурича. У

тој борби, која је настала, и трајала све до мрака, „Баца“ је изгубио неколико мртвих и рањених бандита, али их је све потрпао на кола и чезе и одвезао у Рековац, тако да на месту, где се борба водила, није нађено ни лешева ни рањеника, већ само много трагова крви, три пушке, неколико ранчева, ћебад и шаторска крила. Само једног бандита четници су успели да заробе. У тој борби на страни одреда теже је рањен у главу жандармеријски каплар Милан Церовић, који је после пренет у војну болницу у Београд.

ТЕРОР КОЈИ СУ БАНДИТИ ВРШИЛИ НАД СТАНОВНИШТВОМ ЛЕВЧА

Шта је све овај бандит-учитељ починио у своме крају, са својим разбојницима, најбоље илуструју две његове наредбе, које су пале властима у руке, и које показују како је смртна казна била једино средство, којим су бандити оперисали да би овај крај држали у послушности.

Први од њих заплених докумената гласи:

„НАРЕДБА, Наређујем парохи цркве Ратковићске госп. Предрагу Сотировићу да одмах прими парохију Течићску, а парохију Ратковићску да уступи попу Миши Јовановићу. За неизвршење ове наредбе следује смртна казна.

18-XI-1941 год.

Командир Левачке чете
Мика Жунић“

Други узаплени документ гласи:

„НАРЕДБА. Ђорђе Симоновић из Рековца, због потребне мобилизације народне ослободилачке војске удаљио се из свог места, јер је сматрао да ће се и он позвати. Наређује је се његовим родитељима да га одмах позову натраг, иначе ако се не буде вратио кући, сматраће се као војни бегунац.

Рековац, 23-X-1941 год.

Чланови народно ослободилачке
војске за срез левачки
1. Живковић Обрад
2. Тодосијевић Александар
(бр. 135, 5. децембар 1941.)

ХВАТАЊЕ ЈЕДНОГ КОМАНДИРА ИЗ „БАЦИНЕ“ РАЗБОЈНИЧКЕ БАНДЕ

Рековац, 6. децембар

Левачки владин одред за време крстарења по терену ухватио је Славу Ратковца, који је био командир у банди злогласног учитеља Жунића „Баце“. Пошто је Жунићева банда потпуно разбијена и не постоји више, а и сам „Баца“

је побегао да се спасе, то је његов командир лутао сам, скривајући се по колибама у виноградима, док сада није ухваћен. После саслушања бандит ће бити изведен пред преки суд.

(бр. 133, 6. децембар 1941.)

ШТА СВЕ ОТКРИВА ЖИВОТ ЈЕДНОГ ЖАЛОСНОГ
ПРЕДСТАВНИКА НАШЕ ПРОСВЕТЕ

ОД ПОЛИТИЧКОГ ПАРТИЗАНА
ДО ШУМСКОГ РАЗБОЈНИКА

Политиканерска и разбојничка каријера учитеља
Милорада Жунића „Баце“

IV

Најзад је дошао крај „Бацином“ терору над Левачким срезом. Из дана у дан нападао га је одред Богдана Гордића-Гочког и из дана у дан наносио му је поразе, тако док му коначно није његову банду разбио и уништио и њега натерао да се сам по шумама крије. Изјутра 17. октобра сукобио се одред Гордићев са „Бацином“ бандом код Горњег Дубича и код села Риљца. Село Риљац бранио је четовођа Сиљачки, сам са једним пушкомитраљезом, два одредника и са својим оцем, док су остали четници из Гордићевог одреда били код Дубичког Виса. После два сата борбе „Бацина“ банда је претрпела тежак пораз. На месту борбе остала су три мртва и три тешко рањена бандита, док их је још шест било заробљено неповређених. Према изјавама сељака из Горњег Дубича и Шљивица, „Бацина“ банда је пренела кроз ова села на колима седамнаест својих рањених партизана. У овом селу и Шљивици „Баца“ очајан због пораза који је претрпео, бацио је пушку на земљу и рекао да ће још једанпут покушати да разбије Гордићев одред, „а ако не успем, повлачим се с ону страну мора“.

Патроле Гордићевог одреда наставиле су претресање терена и похватале су још тројицу „Бациних“ бандита који су лутали по шумама, тако да су у овој борби тридесет и два члана „Бацине“ банде била избачена из строја.

Двадесетог октобра „Баца“ је дошао у Рековац, где су се сви његови бандити изопијали и наред пијаци су испекли две свиње, опљачкане из манастира Каленића, и пуцали из пушака на краве које су кроз Рековац пролазиле, потом су пијани пролазили улицама, носећи печене свиње и певајући „Свјати Боже“ каленичком архимандриту Никону и четничким вођама.

Двадесет петог октобра одред Гордићев сазнао је да се „Бацина“ банда налази у селу Драгову и отишао је тамо, али су бандити, чим су чули да се

одред примиче, побегли. Приликом бекства „Баца“ је наредио да се минира мост у Белушићу помоћу авионске бобме од двеста кила и дигао га је у ваздух, причинивши тиме своме крају штету од милион динара.

Ослобођење Рековца од „Бациних“ разбојника

Два дана касније, Гордићев одред напао је „Бацину“ банду код Рековца, разбио је, ушао је у Рековац и коначно га ослободио од црвених бандита. У овој борби дванаест разбојника било је убијено, а седам заробљено.

Командир те „Бацине“ банде, која је била у том тренутку код Рековца, неки Леањац, успео је да побегне само тако што је бацио шињел и чизме, и пушкомитраљез, који је носио и босоног успео да се спасе. У тој борби заплењено је четрнаест пушака и два пушкомитраљеза.

Сутрадан, Гордићев одред опколио је код села Лоћике остатак ове разбијене комунистичке банде и заробио је Разуменку Жунић, кћерку „Бацину“, која је наоружана до зуба ишла увек са бандом. Код ње је нађено три стотине хиљада динара. Поред тога, заробљено је ту још седам „другарица“, два бандитза и осам сељака, које су бандити са собом водили. Настављеним трагањем, откривено је и тајно скровиште „Бацине“ банде. Ту је нађено сто педесет грла стоке, коју су бандити отели од манастира Каленића, даље, пет вагона жита, један аутомобил, четири машине за шивење, два радио апарата, две писаће машине, деведесет пари одела, које је било спремљено за партизане и још маса друге спреме.

Од тренутка када је „Бацина“ кћерка пала у руке четника, престала је свака даља активност „Бацина“, који је гледао само да спасе живот и непрекидно гоњен одредима, склањао се из једног места у друго. И његова банда почела да се на све стране растура. Једног од његових бандита Радослава Стојковића из Белушића ухватили су жандарми одмах после комунистичког пораза код Рековца у Јагодини, где се био склонио. Овај бандит је изведен прек преки суд и стрељан.

Од пада Рековца остаци разбијене „Бацине“ банде нису више имали ни један тренутак мира. У првим новембарским даним свакодневно су били гоњени од Шумадијског добровољачког одреда под командом Петровића и од Гордићевог одреда. Један део банде разбијен је у селу Ратковићу, у коме су ухваћена два комунистичка бандита, затим приликом гоњења ка Дуленима код Гледићких планина ухваћен је и „Бацин“ сестрић Душан Јовичић, затим бандити Животије Пауновић, Ђорђе Јевтић, Драгомир Обрадовић, и још неколико ових разбојника. У даљем сукобу код Горње Сабанте убијена су још четири бандита из „Бацине“ банде.

Из исказа заробљених бандита видело се да је у „Бациној“ банди главни Љубез Марић.

Последња погибија „Бацине“ банде код Дулена и Хаџијиних Ливада

Истеран из Левча, „Баца“ се са својим бандитима склонио у Дулене и Хаџијине Ливаде, али не више као вођа банде, већ само као један од бандита, који тражи како свој живот да спасе.

Четрнаестог новембра Шумадијски добровољачки одред Марисава Петровића и жандармеријски одред четовође Тозе Муштиклара опколили су Дулене и кроз вејавицу снежну извршили напад на село, у коме је био један део „Бациних“ бандита. Седам бандита је овде убијено, двојица су рањени, а четворица живи ухваћени. Велике количине оружја, муниције, друге спреме, једна „партизанска“ застава, као и више стоке и коња пала су у руке добровољцима. Приликом гоњења разбијених бандита ухваћена је и студенткиња медицине Ружица Милановић, која је са оружјем учествовала у борби.

Сутрадан, 15. новембра, добровољци и одред Муштиклара извршили су напад и на Хаџијине Ливаде, у којима је био остатак разбијених бандита, у самој основној школи. У борби, вођеној по густој снежној вејавици и мразу, убијено је око педесет комунистичких бандита, док их је неколико живих ухваћено. Међу њима био је и злогласни разбојник Мирослав Стаменковић, касапин из Јагодине, који је са знањем и наређењем „Бациним“ побио велики број српских сељака. Сем њега, међу овим заробљеницима налазиле су се и две „другарице“ - гимназисткиње Радмила Јовановић и Милица Милојковић из Крагујевца. Два пушкомитраљеза, велика количина оружја и муниције, цела комунистичка архива, све је то пало овде у руке владиним одредима. „Баца“ је још једном успео да сам умакне, али са поразом у Хаџиним Ливадама може се рећи да је завршена била бандитска каријера учитеља Милорада Жунића „Баце“, који је после овога пораза потпуно напустио банду и побегао негде у планине да спасе свој злочиначки живот. Остављен од свију, са готово уништеном породицом, гоњен од свих страна, у страху да сваког тренутка буде ухваћен и срељан, „Баца“ проводи сада последње своје дане скривајући се по колибама, таванима и подрумима својих јатака, чекајући час када ће доћи испаштање за све злочине, које је починио.

Колику је штету учитељ-бандит Жунић нанео Србији и српском народу

За време од нешто више од три месеца своје бандитске акције у Левчу Милорад Жунић-„Баца“ нанео је милионске и десетомилионске штете својој држави и своме народу.

Злочини, пљачке, убиства, уништавање државне и приватне имовине, које су „Баца“ и његови бандити извршили, огромне су. Требаће доста времена да се утврди све шта су ови бандити учинили, али већ сада се може извести овај биланс њихове злочиначке акције:

Из државних и општинских каса опљачкали су око милион динара, рачунајући ту и хартије од вредности које су однели.

Прекопали су све државне, бановинске и општинске путеве у целом Левчу и порушили масу мостова на најспореднијим сељачким стазама, којима никада аутомобил није прошао.

Покидали су телеграфске и телефонске жице, посекали телефонске и телеграфске стубове, полупали изолаторе.

Демолирали су у Рековцу среску зграду, као и зграду среског суда и у њима уништили сав намештај, уколико га нису опљачкали.

Попалили су архиве, књиге, премете и поразбијали све касе, како државних надлештава, тако и општина у левачком срезу.

Уништили су све предмете за образовање судских маса и покупили све тестаменте.

Опљачкали су и опустошили манастир Каленић, задужбину Деспота Стефана Лазаревића, опљачкавши и демолиравши чак и Краљев конак, тако да су од овог богатог манастира остале само голе зидине.

Упропастили су и исекли државне и приватне шуме.

Због акције бандита жита нису на време пожњевена, кукурузи, воћњаци и виногради нису могли бити на време обрани, а јесењи радови и сетва нису обављени.

Бандити су од народа опљачкали стоку, сточну и људску храну, одело, намештај и животне намирнице.

Најзад, у року од три месеца у овоме крају обуставили су били сваки саобраћај као и сваки економски, просветни и културни живот.

Сада, када се цела земља вратила у нормално стање, сељаци среза левачког са проклетством изговарају име мирнодолског политичког и комунистичког шумског партизана учитеља-бандита Милорада Жунића-„Баце“, који је постао и остао највећи непријатељ и највећи злотвор свога краја, у коме је требао да васпитава омладину и да спрема нове здравије генерације.

(Обновите претплату за заробљенике, која истиче 1. децембра, да им се не би обуставило слање листа)

(бр. 134, 8. децембар 1941.)

КАКО СУ РАЗОРУЖАНИ
ЖАНДАРМИ У РЕКОВЦУ

Једна допуна нашим извештајима о злочинима
комунистичке банде Милорада Жунића

Од жандармеријског капетана г. Владислава Г. Илића умољени смо да употпунимо наш извештај о злочинима банде Милорада Жунића “Баце“, уколико се односе на догађаје од 15. августа ове године, а у којима је писано и о капетану г. Илићу.

„Од 12. августа лежао сам у своме стану, болестан од запаљења жучне бешике и био сам предао дужност водника жандармеријског вода. Очекивао сам превозно средство да бих био пренет у Чачак у болницу ради лечења. Међутим, 15. августа око пет часова изјутра одједном су врата на моме стану излетела под ударцима кундака, и на њима се указало шест људи, наоружаних са карабинима и пушкама које су на мене уперили. На отвореном прозору такође се указале цеви пушчане, уперене у собу. Бандити, који су упали, наредили су ми да одмах устанем и пођем са њима да бих издао наређење жандармима да се предаду.

Ја сам им рекао да сам као болестан предао дужност, те да према томе немам право да издајем ма каква наређења. На то ме је један високи бандит ударио кундаком у слабину а други пришао и везао ме жандарским ланцима. Према томе како ме је везао сасвим према жандармеријским прописима, верујем да је то био или отпуштени жандарм, или неки злочинац кога су често везивали ланцима, те је имао у томе смислу искуства.

Повели су ме из стана према жандармеријској станици, која је била одатле на пет стотина метара на периферији варошице, усред кукурузних њива. Још смо били у кукурузима пред двориштем станице, када су бандити почели да вичу:

- Жандарми, предајте се. Ваш капетан је код нас везан ланцима. Предајте се, јер ћете иначе бити сви побијени, и ви и ваше породице.

Ја сам за цело ово време ћутао и нисам никакав позив жандармима упутио.

Док су ови бандити који су мене водили ово викали, приметио сам да су други изишли из кукуруза и почели да одшрафљују бомбе, претећи жандармима који су се указали на прозорима станичним да ће их бомбом разнети.

Док је трајала вика, ми смо ушли у двориште жандармериске станице и ту је друга група бандита довела старешину среског суда, кога су такође извукли из постеље и који је дошао потпуно необучен.

У станици је било свега једанаест жандарма, од којих тројица нису имали пушке, а двојица су били болесни. Појава осамдесет наоружаних

бандита утицала је на њих исто као и претња и они нису дали никаквог отпора. Бандити су ушли у станицу, покупили су оружје и опљачкали све што су нашли.

Мене су вратили после тога у мој стан и три бандита су ме чували све до 10 часова пре подне, када је „Баца“ са својом бандом напустио Рековац. Онда су ме одвезали и рекли ми:

- Сада сте слободни, па идите да се лечите.

Сутрадан отишао сам за болницу у Чачак.

(бр. 134, 8. децембар 1941.)

НАРОДНО УЧИТЕЉСТВО УСТАЈЕ ПРОТИВ КОМУНИСТИЧКЕ АКЦИЈЕ У СРБИЈИ

----- Резолуција наставничког већа среза параћинског

Требало је да преко наше земље прође грозница грађанског рата, па да се тргну и освесте сви српски родољуби, да сагледају са ужасом неман која се пропела да прогута српски народ. Нисмо ни знали ни веровали, да ће наши заблудели синови у друштву интернационалних терориста тако бездушно насрнути, да бол српскога народа претворе у очај, а земљу у згариште и пустош. Народно учитељство је најбоље видело и осетило велико зло које се окомило на нас. Они су везани најприсније за народ и најверније послушају његове жеље и тежње за мирним и поштеним радом и чувањем традиционалних врлина српских.

Зато се данас народно учитељство листом диже и организује бескомпромисно у борбу сарушитељима мира и поретка у нашој земљи. После импозантног скупа у Нишу, Крагујевцу и другим местима и учитељи среза параћинског одржали су скупштину 3. децембра ове године и донели резолуцију која гласи:

„Учитељство среза параћинског на наставном већу, одржаном 3. децембра 1941. године, у сали Државне народне школе у Параћину, после дискусије о садашњем тешком положају нашега народа, донело је једногласно следећу

РЕЗОЛУЦИЈУ

1) Учитељи-це среза параћинског стоје чврсто на становишту истинског националног васпитања, које је у садашњим приликама нарочито потребно ради обнове витешког духа и препорода Српског народа, гајећи наду на бољу будућност, а у садашњици спроводећи начела мира и конструктивног рада.

2) Осуђујемо разорни, ненационални и злочиначки поступак комуниста и одметника који стварају пустош, неред, пљачке и убиства, те својим недељима и мучким нападима Српском народу наносе нечувен бол и очај, повећавајући невоље државног слома и народног страдања.

3) Стављамо себи у задатак да будно пратимо комунистичке покушаје угрожавања народног опстанка, и да ћемо сваки такав покушај осујетити саветом, родољубивом речју васпитача и делом, у границама своје моћи, бодрећи омладину у љубави према свом народу, према миру, раду и реду у земљи.

4) Поздрављамо патриотска настојања Српске владе г. Милана Недића, армијског генерала, и стављамо му на расположење своје скромне снаге, за заштиту и спас Српског народа.

(бр. 135, 9. децембар 1941.)

ХВАТАЊЕ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ЗА СРЕЗ РЕСАВСКИ

Деспотовац, 9. новембра

Приликом саслушања 19 бандита, ухваћених у селу Липовици, утврђено је да се међу њима налази и Радомир Бранисављевић из Свилајнца, студент ликовне уметности из Београда, који је био комунистички политички комесар за срез ресавски.

(бр. 136, 10. децембар 1941.)

ВЕЛИКОМОРАВСКА ГРУПА ВЛАДИНИХ ОДРЕДА ПОБИЛА ЈЕ У РОКУ ОД 9 ДАНА 588 КОМУНИСТИЧКИХ БАНДИТА

Свилајнац, 9. децембра

Званично је утврђено да је Великоморавска група владиних одреда, којима командује пуковник г. Бабић, за време операција чишћења Хомоља, Звижда и Поморавља од 12. до 20. новембра побила у борби или стрељала од ухваћених са оружјем у руци 588 комунистичких бандита.

За време тих деветодневних борби одреди пуковника г. Бабића имали су само три погинула и око 10 рањених одредника, добровољаца и четника.

(бр. 136, 10. децембар 1941.)

ПОГИБИЈА ЈЕДНОГ КОМУНИСТЕ КОД СЕЛА БОБОВА

Свилајнац, 12. децембра

Прошле ноћи једно одељење Пећанчевих четника сукобило се са групом од четири комунистичка бандита код села Бобова. Четници су отворили одмах ватру на бандите и убили једног од њих, Данила Илића, из

самог Бобова. Остала тројица успела су да побегну, бацивши нешто од оружја и спреме. Четници су запленили једну пушку, два револвера и нешто спреме. Четници нису имали губитака.

(бр. 138, 12. децембар 1941.)

ХВАТАЊЕ ДВОЈИЦЕ НАОРУЖАНИХ БАНДИТА КОД ЈАГОДИНЕ

Јагодина, 12. децембра

Јуче се код села Горњи Рачник, који се налази 15 км западно од Јагодине, појавила два непозната наоружана бандита. Обавештена о њиховој појави, сеоска милиција одмах је кренула у потеру, опколила бандите и после краћег пушкарања обојицу је ухватила и спровела за Јагодину.

(бр. 139, 15. децембар 1941.)

ПОРАЗ КОМУНИСТИЧКИХ БАНДИТА КОД БОБОВА

Свилајнац, 17. децембра

Јуче је четнички одред из Свилајнца наишао код села Бобова, које се налази само пет километара источно од Свилајнца, на једну групу комунистичких бандита, које је напао и уништио. Осам бандита је убијено, а двадесет рањено. Четници нису имали губитака.

(бр. 142, 17. децембар 1941.)

ЧИШЋЕЊЕ СРБИЈЕ ОД ЦРВЕНИХ ТЕРОРИСТА

ОСТАТ АК КОМУНИСТИЧКИХ БАНДИ ЈЕ ОБЕЗГЛАВЉЕН

Хватање двојице црвених вођа код Јагодине

Јагодина, 20. децембра

Оружани одред из Јагодине имао је један редак плен. Јуче је једној патроли овог одреда пао у руке главни вођа комунистичких бандита у целој беличкој крају, Бошко Ђуричић, адвокатски приправник из Јагодине. Овај већ вишегодишњи и добро познати комунистички агитатор, чим је почела акција комуниста по шумама у Србији, ставио се на чело једне комунистичке банде, са којом је неколико месеци терорисао белички срез, прелазећи и у суседне срезове. Једно време радио је заједнички са учитељем Милорадом Жунићем-Бацом. Касније, Бошко Ђуричић је постао командант беличког комунистичког одреда. Од изласка владиних оружаних одреда на терен, отпочео је пораз за

поразом Ђуричићевих банди и оне су се после сваке борбе топиле све више, тако да је најзад већ прошлог месеца белички комунистички одред престао да постоји и прешло се на рад помоћу терористичких тројки. Међутим, и ова је акција у корену пресечена и Бошко Ђуричић је морао да потражи у бекству спас. Дуже времена се крио по разним селима, а сада је пао у руке владином одреду.

(бр. 145, 20. децембар 1941.)

УНУШТЕЊЕ ЈЕДНЕ КОМУНИСТИЧКЕ ТРОЈКЕ РОБИЈАША

Деспотовац, 22. децембра

Јуче су потерна одељења, састављена од добровољаца и жандарма, наишла у атару општине ресавичке на једну комунистичку наоружану тројку. Жандарми и добровољци одмах су отворили ватру на бандите и после кратког пушкарања побили сву тројицу. Прегледом лешева утврђено је да су побијени бандити Велимир Николић из Поповњака, Радојко Типић из Деспотовца и Јован Добрић из Злота, сва тројица одбегли робијаши.

(бр. 146, 22. децембар 1941.)

ТРКА ПЉАЧКАША ЗА ЗЛАТОМ

----- ГРУПА РАЗБОЈНИКА ОПЉАЧКАЛА СЕЛО ТРОПАЊЕ -----

Разбојници су однели из села 240.000 динара

Свилајнац, 22. децембра

Пре неколико ноћи залупао је неко на вратима куће Миљка Јовановића, председника општине Тропоње. Када се на лупу Јовановић пробудио, и упитао ко је, гласови споља су одговорили да су они српски војници из владиног одреда и да је требало да одмах пође са њима у општину. Председник је поверовао, отворио врата и угледао пред собом петорицу непознатих наоружаних људи, који су на себи имали војничке копоране, док су им чакшире и опанци били сељачки. Иако је био изненађен да не види униформисане војнике, он је ипак пошао са њима. Међутим, уместо у општину, ови непознати људи повели су га до куће његовог брата Војислава Јовановића и наредили му да позове брата да изађе напоље. Пошто се његов брат појавио, ови су људи повели и Војислава и његовог сина Димитрија и онда наредили свој тројици да се врате у председникову кућу. Ту су их увели све у једну собу и док је један остао да их чува, остала четворица су изашла напоље да се саветују.

Мало доцније разбојници су се поново вратили сви у собу и наредили Војиславу Јовановићу да одмах пође са њима. Тек што су четворица од њих изашли, са председниковим братом, када су председник и његов синовац Димитрије чули споља како Војислав виче:

- Миљко, ја погибе! Ово није војска, већ плљачкаши!

Затим се чула пуцњава. Разбојници су одмах затим упали поново у собу и наредили Војислављевом сину Димитрију да пође са њима. Војислав је успео да умакне. Пошто су са Димитријем прешли у његову кућу, тражили су да им да новац. Како се он изговарао да новац чува његов отац и да не зна где су, разбојници су почели немилосрдно да туку њега и све остале укућане, те су им извадили из једне скривине 23.150 динара, колико су свега имали.

Задовољни с овим налазом, разбојници су пустили Димитрија, запретивши му да ће га убити, ако се макне од куће и вратили се код председника, где је један њихов друг увек био на стражи и батинама и претњама изнудили да им он да 47.000 динара. Затим су тражили да им да злато његове ћерке. Председник општине бранио се да је злато код његовог зета Милана Милетића, те су га разбојници онда повели и с њиме заједно упутили у Милетићеву кућу, коме су такође батинама изнудили да им преда 76.000 динара у новчаницама, три велика и 29 малих дуката, као и разних ствари у вредности од пет хиљада динара.

Међутим, ни ово им није било доста. Они су везаног председника Миљка Јовановића потерали са собом до куће његовог братанца Станише Јовановића и наредили му да он изазове свог братанца, како би им отворио врата. Код Станише нашли су само 1500 динара, али су му зато узели разне робе у вредности од 18.500 динара. Тражили су му злато и тукли га, али је Станиша рекао најзад на крају да злато није код њега, већ код таста Војислава Манојловића.

Тада су разбојници терали пред собом везаног председника, као и Станишу Јовановића и све их довели пред кућу Манојловићеву, па када им је овај отворио, упали су унутра и тражили од њега злато. Опет је настала туча и пребијање Манојловића и његових укућана, док овај није предао један велики и дванаест малих дуката, пет хиљада динара у сребру и новчаницама и разних ствари у вредности од три хиљаде динара.

Пошто су тако опљачкали у овом селу у новчаницама, злату и роби преко 240.000 динара, разбојници су пустили све своје жртве и побегли из села. Разбојници нису из околине, јер их нико од ових не познаје, али је утврђено да су имали у селу једног јатака, који им је дао имена најимућнијих сељака које су опљачкали. Овај јатак је ухапшен, те се нада да ће помоћу њега и цела банда бити откривена.

(бр. 142, 23. децембар 1941.)

НАОПАКО ВАСПИТАЊЕ
НАШЕГ НАРОДА

Предавање проф. г. Балића у Јагодини

Јагодина, 24. децембра

Пред великим скупом грађана професор г. Момчило Балић одржао је своје интересно предавање о наопаком васпитању нашег народа. Г. Балић је, између осталог, казао:

- Правилно васпитати појединца представља тежак и напоран посао. Међутим, васпитати друштво и цео један народ још је много теже и деликатније.

Домаћину није тешко васпитати своју децу у кући чији и најмањи кутак одише домаћинским духом.

За ових мучних и крвавих 18 векова, откако се зна за име и за светосавље рода српског, наш је народ створио и дубоко усекао у своју душу три етичка начела: начело домаћинства, начело чојства и начело јунаштва. Поколења српског народа васпитавала су се оним што је лежало у народним основама.

Захваљујући тим и тако једноставним начелима васпитања нашег народа, успели смо да постигнемо оно место које по заслуги и достојанству припадало српском роду. Чим је, пак, страни утицај почео бивати све већи и све насртљивији, стубови те народно-етичке грађевине почели су се љуљати. Сем тога, приличан број наше интелигенције добио је своје образовање и васпитање не у нашој земљи, већ у иностранству. Готово сваки од њих је сматрао да је баш он једини позван да пресади дух дотичног народа, којим се напајао у већини случајева по ноћним локалима и баровима-далеко од домаћег огњишта, и свог и другог народа. Такви синови били су печени васпитаници вечитог израиља, који је од француске револуције на овамо свом жестином и својственом безобзирношћу почео да руши и кида заштитни обруч сваке државе.

Са сатанским планом Јевреји су уносили пометњу у наш народни живот. Приграбивши сва блага, и материјална и духовна, створили су две моћне полуге: демократију са масонеријом и комунизам, па су путем те две моћне полуге, затровали друштво и државу.

Нашли су се одроди нашега народа, који су без духовних очију, свесно и несвесно, служили сатани и много допринели нашој државној и великој народној катастрофи. Један део тог олоша, васпитан у масонском духу, допринео је пропасти Југославије, а други део тог олоша, надахнут рушилачким јудео-комунистичким бесом, бацио се на уништавање најбољих синова српскога народа и свих његових светиња. Последице таквог наопаког

васпитања наш ојађени народ искусио је уз крваве жртве услед нечувеног мучења од јудео-комунистичке руље.

Наш једини пут је сада овај, који нам је указао јунак и спаситељ српског народа г. Милан Недић.

У свом предавању је професор г. Балић нарочито подвукао речи генерала г. Недића: „Оставите великим и моћним да се обрачунају како знају и могу, а ми Срби треба да решавамо своја преголема питања и да видамо претешке ране“.

- Сврставањем под барјак див-јунака и честитог старине генерала г. Недића, моћи ћемо угледати лепшу будућност, рекао је г. Балић. Али све то зависи од нас и од наше патриотске и моралне свести. Једино тада ће сунце засијати над српским небом, ако сваки Србин и свака Српкиња даду свој највећи допринос.

Излагања г. Момчила Балића праћена су са нарочитом пажњом, а крај говора поздрављен је одушевљеним клицањем генералу г. Недићу.

*

Сутрадан је одржано слично предавање у Рековцу у седишту бивше „левачке републике“-где је злогласни и крволочни учитељ Жунџић-Баца починио многобројна зверства. Предавање г. Момчила Балића саслушано је са огромном пажњом и од великог броја мештана: представника свих месних власти, сељака и четника. Крај говора дочекан је спонтаним и дирљивим клицањем генералу г. Недићу.

(бр. 149, 25. децембар 1941.)

Садржај

1. Рецензија	стр. 5.
2. Review	стр. 7.
3. Табориште	стр. 9.
4. Посете владара	стр. 13.
5. Програм рада и спискови ученика параћинске и ћупријске Основне школе у првом полугодишту 1840/41. године	стр. 41.
6. Табеларни преглед окружја јагодинског за 1853, 1854 и 1858. годину	стр. 59.
7. Додела земље сиромашним породицама у срезу темнићском	стр. 65.
8. Једна измишљена завера у Јагодини	стр. 71.
9. Помоћ избеглим лицима из Турске	стр. 81.
10. Дочек првог воза	стр. 99.
11. Скуп Радикалне странке у Јагодини 1890. године	стр. 107.
12. Писма из Србије – Параћин	стр. 123.
13. Избори у Моравском округу 1920. године	стр. 131.
14. Стање основних школа у срезу темнићском и I левачком за прво полугодиште 1925/26. године	стр. 145.
15. Моравски округ у листу „Обнова“ у 1941. години	стр. 153.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(497.11 Моравски округ)“18/19“
32(497.11)“18/19“

ЈОВАНОВИЋ, Добривоје, 1952-
Прошлост: зборник радова мр Добривоја
Јовановића. Бр.2 / Добривоје Јовановић;
(превод Вера Јовановић) – Јагодина : Д.
Јовановић, 2013 (Јагодина : Денић). – 201
Стр. : илустр. ; 30 цм

Део текста упоредо на срп. и енгл. језику. –
Тираж 10. – Стр. 5-6: Рецензија / Нинослав
Станојловић. – Стр. 7-8: Review / Ninoslav
Stanojlović. – Напомене и библиографске
Референце уз текст.

ISBN 978-86-914023-6-5

а) Моравски округ – Историја – 19в-20в
COBISS.SR-ID 198621708